

Baltic Engagement
Centre for Combating
Information Disorders

BECID

2. AASTA ARUANNE

detsember 2023 – detsember 2024

Tartu Ülikooli (TÜ) koordineeritava EL-i rahastatud projekti (ID 118471)
teine osa tulemist 1.4.

Co-funded by
the European Union

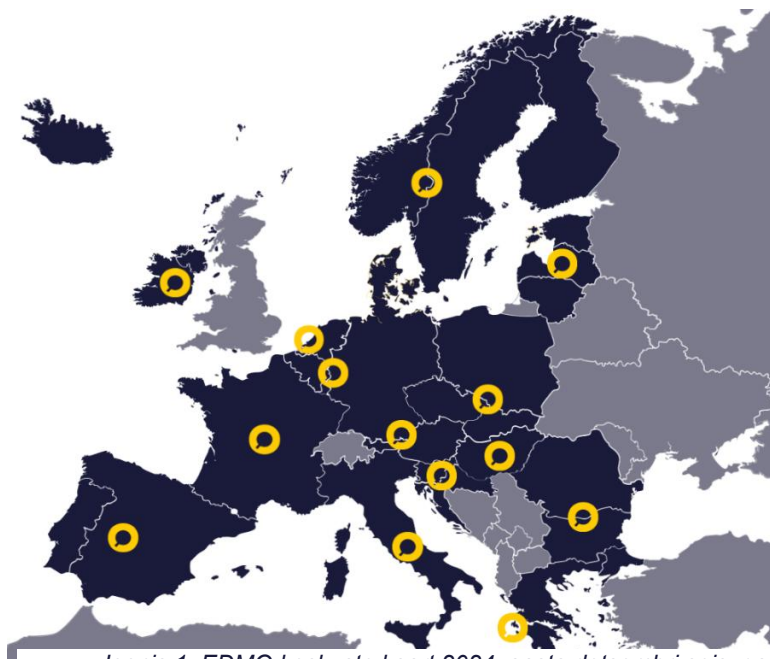
SISSEJUHATUS	2
1. PROJEKTIJUHTIMINE, AVALDAMINE JA JÄTKUSUUTLIKKUS	3
1.1. JUHTIMIS- JA FINANTSTEGEVUSE KOORDINEERIMINE	3
1.2. KVALITEEDIKONTROLL JA ANDMEHALDUS	5
1.3. PROJEKTI TEGEVUSTE JA TULEMUSTE AVALDAMINE	6
1.3.1. <i>Konverentside, seminaride ja tööruhmade korraldamine ja neil osalemine</i>	6
1.3.2. <i>Meedia kaudu leivtamine</i>	17
1.4. BECID2 SÜNERGIA PIKAAJALISTE POLIITILISTE EESMÄRKIDEGA	19
1.5. KOOSTÖÖ ÜLIÕPILASTEGA	23
2. FAKTIKONTROLL	25
2.1. RE:BALTICA	27
2.2. DELFI LEEDU	28
2.3. DELFI LÄTI	29
2.4. DELFI EESTI	29
2.5. KUIDAS BALTIKUMIS LEVIB HIRM SATTUDA SÖTTA	30
3. TEADUSTÖÖ JA ANALÜÜS	36
3.1. MEEDIA- JA INFOKIRJAOSKUSE, VASTUPANUVÕIME JA HARIDUSE ALASED UURINGUD	38
3.2. FAKTIKONTROLLIJATE JA FAKTIKONTROLI UURINGUD	42
4. MEEDIA- JA INFOPÄDEVUSTE GEVUSTE LOOMINE JA ELLUVIIMINE	46
4.1. PÜÜDLUSED VENEKEELSE PUBLIKU MEEDIAKIRJAOSKUSE SUURENDAMISEKS	49
4.2. MIL MEDIATHON VENEKEELSETELE NOORTELE DAUGAVPILSIS	51
4.3. PÜÜDLUSED EAKATE MEEDIAPÄDEVUSTE SUURENDAMISEKS	52
4.4. PROJEKT "SKILLS LAB" VANEMAEALISTELE, EELKÕIGE LÄTI VENEKEELSELE ELANIKKONNALE	53
4.5. VALIK 2024. AASTAL BECID-I MEEDIA- JA INFOPÄDEVUSTE MEESKONNA LOODUD MATERJALE JA SEKKUMISI ...	58
4.6. KAPRI PROJEKT: NOORTE DIGITAALSE KIRJAOSKUSE ARENDAMISE SEKKUMINE	59
5. 2024. AASTA ÜLIÕPILASTE SILMAPAISTVAD UURIMISTÖÖD	63
5.1. VANDENÕUTE OORIAD TIKTOKIS JA MUJAL SOTSIAALMEEDIAS: ALATES 15-AASTASTE EESTLASTE KOGEMUSED JA HINNANGUD	63
5.2. MEEDIAPÄDEVUSE KUI ÜLDPÄDEVUSE ÕPETAMISEGA KAASNEVAD RASKUSED MEEDIAPÄDEVUSE KOOLITUSELE TULNUD ÕPETAJATE NÄITEL	66
MIDA OODATA AASTAL 2025?	67

Sissejuhatus

Nimi **Balti Infohäirete Sekkekeskus** ehk **BECID** (**Baltic Engagement Centre for Combating Information Disorders**) peegeldab meie lähenemisviisi ja rõhutab vajadust ennetava, mitte tagantjärele sekkumise ja järelevalve järele. Alates 2020. aastast oleme seisnud silmitsi mitmete kriisidega, sealhulgas COVID-19, Ukraina täiemahuline sissetung, Hamasi-lisraeli sõda ja infooperatsioonid demokraatlike valimiste manipuleerimiseks kogu 2024. aasta jooksul.

Meil on hea meel teatada, et BECID-i rahastamine 2. vooruks (juuni 2025–2028) on saanud esialgne heakskiidu. Vt [peatükki 1.4., kus](#) antakse ülevaade oludest Baltikumis. Valenarratiivide, võltsitud sisu, tehisintellekti loodud materjalide, märkamatu satiiiride või strateegilise välismaise manipulatsiooni tähtsus demokraatlike ühiskondade destabiliseerimisel on ilmne. Oleme pühendunud sellele, et pakkuda jätkuvalt lahendusi, mis leevendavad riske ja suurendavad ühiskonna vastupanuvõimet välismaise teabega manipuleerimise ja digitaalse suhtluskultuuri muutuva maastiku suhtes.

BECID ühendab nelja ülikooli (**Tartu Ülikool** ja **Tallinna Ülikool** Eestis, **Vidzeme Rakenduskõrgkool** Lätis ja **Vytautas Suure Ülikool** Leedus), nelja sõltumatut IFCN-i poolt sertifitseeritud faktikontrollijat (**Delfi EE**, **Delfi LV** ja **Delfi LT** ning **Re:Baltica**) ning **Baltic Centre for Media Excellence**'i, mis ühendab mittetulundussektori meediapädevusorganisatsioone. Lätis tegutsev **Vidzeme TV** on samuti kaasatud toetava partnerina ilma eelarveosaluseta. Piirkondliku keskusena on BECID üks [14 Euroopa Digitaalmeedia Vaatluskeskuse \(EDMO\) keskusest](#), mis üheskoos hõlmavad Euroopa Liidu (ELi) 27 liikmesriiki.

Joonis 1. EDMO keskuste kaart 2024. aasta detsembri seisuga, allikas [edmo](#).

Maailma Majandusfoorum (WEF) tõi oma aruandes ["Globaalsed riskid 2024"](#) esile väär- ja desinformatsiooni kui olulised ohud. Mõistame BECID-is selle probleemi keerukust, mida ei saa täielikult lahendada, kuid mida saab leevendada, suurendades üksikisiku ja ühiskonna vastupanuvõimet infohäirete suhtes.

Käesolev aastaaruanne on tulemi 1.4 teine osa, mille eesmärk on anda ülevaade BECID-i tegevusest 2023. aasta detsembrist kuni 2024. aasta lõpuni.

1. PROJEKTIJUHTIMINE, AVALDAMINE JA JÄTKUSUUTLIKKUS

1. tööpaketi ülevaade

Esimese tööpaketi peamised eesmärgid olid tõhusa juhtimisstruktuuri loomine ja BECID-i projekti-, finants-, andme- ja riskijuhtimise pidev koordineerimine. Selleks töötati välja kuus erinevat ülesannet. Kaks neist ülesannetest – **T1.1** ja **T2.2** – lõpetati 2023. aastal; kolm – **T1.3**, **T1.4** ja **T1.5** – jätkusid 2024. aastal ning üks – **T1.6** – algas 2024. aastal. Järgnevas tabelis on esitatud kokkuvõtte ülesannete ajagraafikust.

Ülesanne	Algus	Lõpp	Staatus
T1.1 Juhtimisstruktuuri, tööprotsesside ja sisekommunikatsiooni kehtestamine	detsember 2022	november 2023	Lõpetatud
T1.2 Kvaliteedi tagamise ja andmehalduse järelevalve algatamine	detsember 2022	september 2023	Lõpetatud
T1.3 Haldus- ja finantskoordineerimine	detsember 2022	mai 2025	Käimasolev
T1.4 Projekti tegevuste ja levitamine	detsember 2022	mai 2025	Käimasolev
T1.5 Koostöö EDMO ja riiklike ametiasutustega	märts 2023	mai 2025	Käimasolev
T1.6 BECIDi sõltumatus ja jätkusuutlikkuse strateegia väljatöötamine	veebruar 2024	mai 2025	Käimasolev

Käesolevas peatükis antakse lühiülevaade 1. tööpaketi nelja käimasoleva ülesande tegevusest, mis on jagatud temaatilisteks alapeatükkideks.

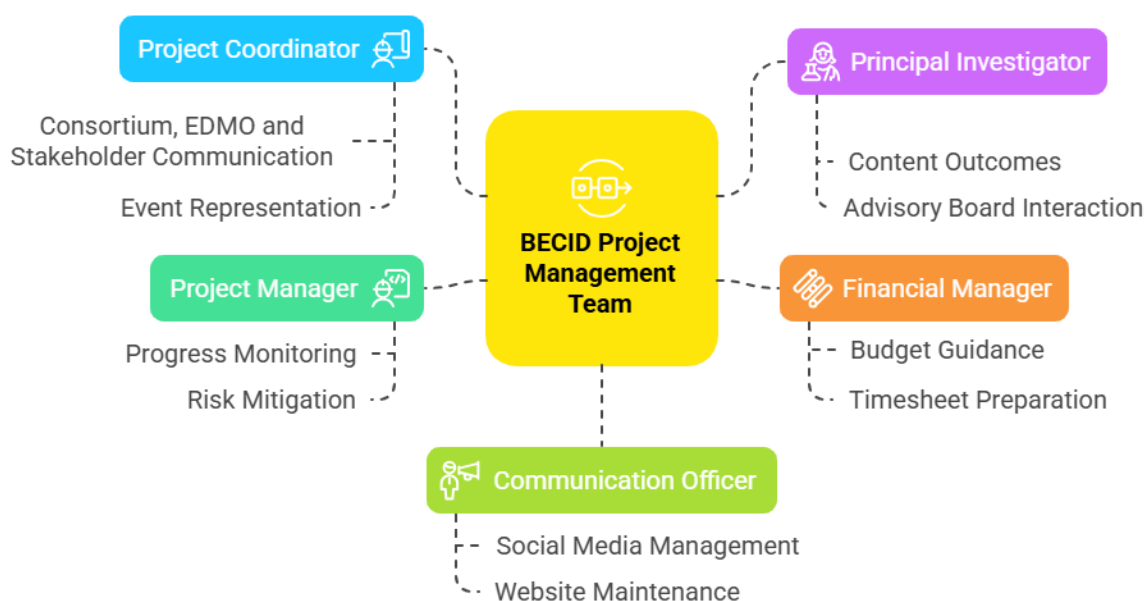
1.1. Juhtimis- ja finantstegevuse koordineerimine

BECID-i teisel aastal (13.–24. kuul ehk 2023. aasta detsember – 2024. aasta detsember) on Tartu Ülikool (TÜ) juhtinud võimalikult tõhusalt haldus- ja finantskoordineerimisülesandeid, toetades partnereid peamiselt sujuva toimimise ja rahastajate suuniste järgimise tagamisel. TÜ-lt kui koordinaatorilt oodatakse vajadusel suhtlemist kõigi organisatsioonide tagatubadega, samuti on ta ühendusliili Euroopa Tervishoiu ja Digitaalvaldkonna Rakendusametis (HaDEA) tegutseva meie projektiametniku ja teiste konsortsiumiliikmete vahel. See kuulub TÜ **projektijuhtimisrühma** pädevusse (vt joonis 1).

Projekti koordinaator Maia Klaassen vastutab teabe sujuva edastamise eest konsortsiumi liikmete, riiklike sidusrühmade, EDMO võrgustiku ja DG Connecti vahel ning esindab BECID-

it igal vajalikul viisil, kujul või vormis (vt lähemalt [peatükist 1.3.1](#)). Ta juhib **juhtkomiteed**, mis on projekti peamine otsustusorgan, mis arutab ja haldab konsortsiumi tasandil käsitletavaid haldusküsimusi. Projekti koordinaator töötab koos projektijuhiga ka projektiaruannete koostamisel ja esindab keskust riiklikel ja rahvusvahelistel üritustel. **Prof Andra Siibak**, BECID-i **juhtivuurija**, vastutab BECID-i sisuliste tulemuste eest ning tagab, et kõik tulemused ja uuringud on tõendus põhised, teaduslikke meetodeid kasutades läbi viidud ja korratavad. Ta vastutab ka **nõuandva kogu** tegevuse jätkamise eest, mis annab igal aastal tagasisidet avaldatud tulemuste kohta, visandab strateegilised eesmärgid tulevikuks ja annab tulemuslikkuse näitajate alusel suuniseid.

Lisaks suhtlevad BECID-i **finantsjuht Regina Lapp** ja **projektijuht Lilian Ariva** regulaarselt kõigi üheksa partneriga, et tagada kulutuste vastavus rahastajate eeskirjadele ja määrustele. See võib tähendada partnerite juhendamist eelarve haldamisel ja tööajatabelite koostamisel, tagasiside andmist projekti edenemise jälgimise kohta ning abi osutamist, kui reageerimatus takistab ülebaltliste ülesannete täitmist.

Joonis 1. BECID-i projektijuhtimisrühma struktuur ja rollid

Kõigil üheksal partneril ei ole ettevõttesisest projektijuhtimise või raamatupidamisarvestuse osakonda, mistõttu finantskoordineerimine nõuab rohkem töötunde ja on projektijuhtimisest eraldi. Projektijuht vastutab projekti edenemise tehnilise poole eest, jälgides koos tähtaegu, riske, kvaliteeti ja mõju, suheldes otse konsortsiumi eri organisatsioonide ülesannete ja töopakettide juhtidega. **Kommunikatsiooniametnik Annaliisa Post** hõlbustab tõhusat

teabevahetust keskuse sees ja väljaspool, hoolitsedes sotsiaalmeediakontode, veebisaidi ja e-posti kanalite eest.

1.2. Kvaliteedikontroll ja andmehaldus

Kvaliteedi tagamiseks viidi 2024. aastal ellu kaks uut tegevust, mis suunavad meie tööd (lisaks juba avaldatud kvaliteeditagamise ja andmehalduse kavale). Esiteks avaldas BECID 2024. aasta mais [soovitusliku käitumis- ja eetikakoodeksi ning faktikontrolli uurimise ja jälgimise üldpõhimõtted](#), mis on järjekordne oluline samm lähemale Baltikumis tehtava töö standardiseerimisele. Aruanne on mõeldud erinevatele sihtrühmadele. Faktikontrollijatele pakub see küsimusi ja põhimõtteid, millest nad saavad oma töös lähtuda. Teadlased saavad ülevaate faktikontrolli algatuste hindamisest Balti riikides ja faktikontrolli kasutamisest, et arhiveerida piirkonna vaeleusaamu konkreetset ajal või teemal (kõik EDMO faktikontrollid on tähistatud kategooriatega). Lõpuks teavitab aruanne avalikkust BECID-i põhiaspektidest. BECID-is tehtud töö põhjal loodame, et see on samm edasi ühise raamistiku loomisel edasiseks tööks.

Teiseks, mitte ainult Balti riikides ja Balti riikide jaoks, vaid koostöös EDMO MIL nõukoguga on avaldatud mitme kuu pikkuse töö tulemus: [EDMO suunised tõhusate meediapädevuse algatuste jaoks](#). Standardite tõstmisega soovib EDMO anda sidusrühmadele praktilise abivahendi, mis pakub praktikutele struktureeritud põhimõtteid ja soovitusi. Selle asemel, et kehtestada rangeid eeskirju, on see paindlik raamistik kohandatav erinevate kontekstide ja sidusrühmadega. Suunistes rõhutatakse käegakatsutavaid tulemusi ja mõju, minnes kaugemale pelgalt tegevuse elluviimisest mõõdetavate ja mõtestatud tulemuste saavutamiseni, ning need on jaotatud kaheteistkümneks põhiprintsiibiks, mis on liigitatud meediapädevuse algatuse kolme etappi: väljatöötamine, elluviimine ja läbivaatamine.

See struktuur annab tervikliku raamistiku kogu meediapädevuse projekti elutsükli jaoks. Suunised on mõeldud paljudele sidusrühmadele, sealhulgas kodanikuühiskonna organisatsioonidele, haridustöötajatele, poliitikakujundajatele ning meedia- ja tehnoloogiaspetsialistidele. Tegu on praktilise kontrollnimekirjaga, mis **aitab suunata meediapädevuse algatuste väljatöötamist, elluviimist ja läbivaatamist**. Tunnistades meediamaaastiku dünaamilist olemust, vaatab EDMO need suunised igal aastal läbi, et tagada nende asjakohasus ja tõhusus.

Lisaks julgustab EDMO selliste algatuste ja ressursside jagamist, mis näitavad nende põhimõtete rakendamist, edendades koostöökeskkonda parimate tavade vahetamiseks ja meediapädevuse standardite edendamiseks kogu Euroopas (ning pakkudes kõigile EDMO võrgustiku siseselt ja väljastpoolt seda tegutsevatele praktikutele võimalust näidata oma parimat tööd).

Kokkuvõttes kehtestati meie kvaliteeditagamise ja andmehalduse raamistik (T1.2), mis oli seotud D1.2-ga ja mis viidi lõpule M4-ga ning mida ajakohastati pärast vahekokkuvõtet. Meie

eesmärk on jätkata tööd ühiste suuniste ja põhimõtete kallal, et toota pigem kvaliteetset kui kvantitatiivset tööd. Väljakutseks jääb tasakaalu leidmine tähelepanumajanduse kontekstis.

1.3. Projekti tegevuste ja tulemuste avaldamine

Esimesel aastal oli meie eesmärk saada piirkonnas tuntuks – mitte ainult enda, vaid ka BECID-i kui terviku ja meeskonna jaoks. Teisel aastal jätkasime eesmärgiga saada tuntuks kui usaldusväärne ekspertide organisatsioon, kelle nimi on inimestele tuntud. Oleme aktiivselt otsinud võimalusi oma tulemuste tutvustamiseks loengute, töötubade, uudiste ja sotsiaalmeedia kaudu. Projekti tegevuste ja tulemuste levitamine sisu loomise ja ürituste korraldamise (T1.4) kaudu on olnud edukas, kuid mitte ühtlane kõigis riikides ja kõigi konsortsiumi liikmete seas.

Alates 2023. aasta detsembri algusest kuni 2024. aasta detsembri lõpuni esinesime 40 korda ekspertidena Balti uudismeedias (loomulikult mitte tasulises vormis), korraldasime enam kui 150 koolitust peaaegu 5000 inimesele ning osalesime 140 üritusel, mida korraldasid asjaomased sidusrühmad, et levitada meie tulemusi ja tutvustada BECID-it ja EDMO võrgustikku tervikuna.

Lisaks avalikkuse teenindamisele on meie veebisait becid.eu ka projektipartnerite teabevahetuse kanal. Kuna BECID on üks 14 piirkondlikust EDMO keskusest, teavitame oma rahvusvahelisi kolleege ja EDMO võrgustiku partnereid meie tegevusest TrulyMedia platvormi kaudu, mis on mõeldud Euroopa infovastupidavuse ekspertidele. Enamik sisenditest on avalikkusele nähtavad, võimaldades edasisi privaatseid arutelusid. Siiski jäävad need võimalused praegu BECID-i 71 inimese poolt vähe kasutatuks.

1.3.1. Konverentside, seminaride ja tööruhmade korraldamine ja neil osalemine

BECID-i ja teiste EDMO võrgustiku liikmete tulemuste levitamise põhimõtete üks alus on **BECID-i kaasamine kogu meie erialase töö käigus ka väiksemate viiside kaudu**, kasvõi meie logoga PowerPointi malli kasutamisega ning ühe või kahe projekti ülesande või tulemuse jagamisega külalisloengute, põhiettekannete ja töötubade lõpus. Järgepidevalt meie ühisest tööst rääkimine aitab täita meie kohustust levitada meie keskuses ja ülejäänud EDMO võrgustikus tehtud töö tulemusi. Samuti positsioneerime end ajakirjanikele, poliitikakujundajatele ja piirkondlikele diplomaatidele ekspertidena. Teisisõnu tagame, et me ei näi eluvõõraste ekspertidena, vaid jagame pidevalt uusi algatusi ja leide oma võrgustikes.

Detsember (2023)

- 1. detsembril toimus Kuressaare haigla töötajatele koolitus "Uhhuu tervishoius: Miks, kes, kuidas ja mida teha?" (Maria Murumaa-Mengel).

- 6. detsembril toimus loeng teemal "Kaasaegne meediamaaailm: riskid, võimalused ja mõju" Väärikate Ülikoolis (Inger Klesment).
- 6. detsembril toimus arutelu meediapädevuse ja Venemaa desinformatsiooni teemal. Üritust korraldasid Leedu saatkond Itaalias ja Luissi ülikool (Maia Klaassen).
- 7. detsembril toimus Luissi ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni magistriõppe üliõpilastele külalisloeng "The Disinfo Cake: Combatting Disinfo in Estonia" (Maia Klaassen).
- 7. detsembril toimus Tartu Ülikooli sotsiaalteaduste osakonna veebiseminar "Teadlased sotsiaalmeedias" (autor Maria Murumaa-Mengel).
- 7. detsembril toimus täiendkoolitus "Mängupõhine digi- ja meediapädevuste õpe esimeses kooliastmes" Tallinna Tehnikagümnaasiumi õpetajatele (Inger Klesment).
- 15. detsembril osalemine MLA4MedLit, Standards and Best Practices korraldustiimis ja paneelarutelus (Maia Klaassen).
- 19. detsembril loeng/vestlusring "Lapsed nutimaailmas" lapsevanematele Viljandi Perepesas (Inger Klesment).
- 22. detsembril külalisloeng "AI and the Ethics of it All" Luissi ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni magistrantidele (Maia Klaassen).

Jaanuar (2024)

- 8. jaanuaril pidas Maria Murumaa-Mengel Tartu Erakoolide õpetajate motivatsioonipäeval loengu teemal "AI õpetaja abilisena".
- 10. jaanuaril pidas Maia Klaassen Riisiperes Väärikate Ülikooli raames loengu infohäirete vastu võitlemisest meediapädevuse toel.
- 12. jaanuaril pidas Maria Murumaa-Mengel Eesti kaitseväge kommunikatsiooni baaskoolituse raames kommunikatsioonispetsialistidele loeng-seminare teemal "Sotsiaalmeedia ja infovastupidavus".
- 15. jaanuaril algas Inger Klesmenti projekt "Viljandi kõikides lasteaedades 5-7a laste rühmadele digimeediapädevusi arendavad mängud", mida rahastab Riigikantselei.
- 17. ja 18. jaanuaril viisid Delfi Eesti faktikontrollijad Marta Vunš ja Kaili Malts läbi kaks Tagasi Kooli e-tundi: "Kuidas levitatakse vandenõuteooriaid ja valeinfot sotsiaalmeedias?" ja "Kuidas vandenõuteooriaid ja valeinfot levitavaid kontosid ära tunda?". Tunnid on kättesaadavad veebis õppematerjalina.
- 18. jaanuaril viis Maria Murumaa-Mengel TÜ konverentsil "Õppejõult õppejõule" läbi posterettekande, tutvustades TÜ ühiskonnateaduste instituudis välja töötatud kursuseid "Media in the Era of Disinformation" ning "Meedia- ja infopädevuste mikrosekkumised".
- 18. jaanuaril tutvustasid Maia Klaassen ja Maria Murumaa-Mengel TÜ virtuaalsel avatud uste päeval ingliskeelset magistriõppekava "Disinformation and Societal Resilience".
- 18. jaanuaril viis Gretel Juhansoo (TÜ) Miina Härma Gümnaasiumis läbi veebipõhiste vandenõuteooriate seminari.
- 22. jaanuaril viisid Gretel Juhansoo ja Kaarel Lott (TÜ) Pirita Majandusgümnaasiumis läbi meediapädevuse töötoa.

- 23. jaanuaril korraldasid Inger Klesment ja Gretel Juhansoo Malta õpetajatele veebiseminari, kus tutvustati mängu meedia- ja digipädevuse õpetamiseks lasteaia- ja algklasside lastele.
- 25. jaanuaril viis Inger Klesment Tallinna Tehnikagümnaasiumis läbi koolituse meediapädevuse õpetamise mängulisusest.

Veebruar (2024)

- Delfi Eesti faktikontrollija Kaili Malts osales kodanikualgatusel "Civic Resilience Initiative" käivitamisüritusel, kus ta arutas, kuidas võidelda desinformatsiooni vastu Baltikumis.
- 15.02 ja 27.02 viis Inger Klesment Tallinna Tehnikagümnaasiumi ja Paide Hillar Hanssoo kooli õpetajatele läbi koolitused meediahariduse mängulisuse teemal.
- 15. veebruaril pidas Maia Klaassen Dokumendihaldurite Ühingu konverentsil ettekande "Kuidas "infomäsus" terveks jääda?".
- 18. veebruaril osales Maia Klaassen paneeldiskussioonil ja esines peaettekandega "AI, Attention Economy ja 24/7 News Cycle: The Risks and Rewards of Journalism in 2024" HIKMA (Bologna ülikooli tudengiühendus) korraldatud talvekoolis.
- 22. veebruaril pidas Maia Klaassen ARTUNi üliõpilastele külalisloengu "Kuidas infomäsus mitte ainult ellu jääda, vaid ka edukas olla?".
- 22. veebruaril pidasid Gretel Juhansoo ja Inger Klesment Tartu Ülikoolis avaliku loengu ja seminari "Advancing the digital media literacies of the youth: pracademic approaches". Kokkuvõtet saab lugeda [siit](#).
- 22. veebruaril viis Maia Klaassen läbi Tagasi Kooli e-tunni "[AI: inimkonna hukatus või usaldusväärne abimees](#)".
- 21.-22. veebruaril viis Maria Murumaa-Mengel läbi Sotsiaalkindlustusameti töötajatele suunatud koolituse, mis käsitles tehnoloogia vahendatud vägivalda.
- 26. veebruaril esindas Jānis Buholcs BECID-it [EDMO teaduskonverentsil](#) (Amsterdami Ülikool, Holland), kus ta esitas ettekande "The state of research on fact-checking".

Märts (2024)

- 1. märtsil esitlesid Rimgailė Kasparaitė ja Patricija Lenčiauskienė Brüsselis toimunud digitaal- ja meediapädevuse konverentsil "Media Walkshop" meetodit, mille on välja töötanud BECID-i teadlane Aukšė Balčytienė. Osalejad kiitsid selle lihtsust ja kaasavust, mis on väärtuslikud hõivatud pedagoogide jaoks. [Loe edasi](#).
- 6. märtsil viis Gretel Juhansoo Miina Härma Gümnaasiumis läbi seminari vandenõuteooriate levitamisest sotsiaalmeedias.
- 6. märtsil pidas Maria Murumaa-Mengel Pärnu kolledži üliõpilastele loengut mõjuisikute loogikast ja strateegiatest.
- 7. märtsil tutvustas Inger Klesment KIVA korraldatud küberkiusamise konverentsil võimalusi küberkiusamise ennetamiseks mängude abil.

- 12. märtsil korraldas Re:Baltica tegevdirektor ja toimetaja Sanita Jemberga Stockholmi Majanduskooli Riia harus seminari “How to investigate violation of sanctions?”, mis oli suunatud ajakirjanikele ja teistele meediaspetsialistidele.
- 14. märtsil korraldas Re:Baltica faktikontrolli meeskonna Re:Check juht Evita Puriņa Läti valitsusväliste organisatsioonide ekspertidele seminari uute desinformatsioonitrendide kohta. See töötuba on osa uuest algatusest, mis kuulub BCME juhitud digitaalse aktivismi programmi, et võidelda desinformatsiooni vastu Kesk- ja Ida-Euroopas.
- Re:Baltica kaasasutaja ja toimetaja Inga Sprinģe korraldas kolm seminari meediapädevuse ja hiljutiste desinformatsioonitrendide kohta kooliõpetajatele ja vanemaealistele.
- 14. märtsil viis Maria Murumaa-Mengel läbi Tartu ja Tartumaa koolijuhtide koolituspäeva infovastupidavusest ja kriitilisest infotarbimisest organisatsiooni juhina.
- 18. märtsil viis Inger Klesment Tartu Luterliku Peetri Kooli õpilaste vanematele läbi koolituse laste meediakasutusest.
- 21. märtsil korraldas Maria Murumaa-Mengel esimese Eesti sidusrühmade kohtumise, mis käsitles (de)radikaliseerumist. BECID-it esindasid ka Maia Klaassen, Inger Klesment ja Gretel Juhansoo.
- 22. ja 27. märtsil viis Maria Murumaa-Mengel läbi koolitused tehisintellekti kasutamisest ja riskidest, esmalt Väärikate Ülikoolis Pärnus ja 27. märtsil Tartu Erakooli õpilaste vanematele.

Aprill (2024)

- 2. aprillil korraldasid Auksė Balčytienė ja Kristina Juraitė koolitusi õpetajatele.
- Evita Puriņa, Re:Baltica faktikontrolli meeskonna Re:Check juht, osales Leedu avalik-õigusliku ringhäälingu LRT korraldatud võrgustikuüritusel, mis on osa EL-i rahastatud MediaFit programmist, millega toetatakse Ukraina ajakirjanikke desinformatsiooni vastu võitlemisel.
- 5. aprillil osalesid Inger Klesment ja Maria Murumaa-Mengel Telia strateegiapäeval, kus arutati, millist tuge vajavad lapsed ja noored internetis.
- 5. aprillil viis Maria Murumaa-Mengel Eesti Kaubandus-Tööstuskoja naisjuhtidele läbi koolituse, mille keskmes oli isikubrändi loomine sotsiaalmeedias.
- 8. aprillil esindasid Jānis Buholcs ja Evita Puriņa BECID-it kohtumisel Euroopa Komisjoni asepresident Věra Jourovága, kes vastutab väärtuste ja läbipaistvuse eest, tema Riia visiidi ajal. Asepresident Jourová arutas Läti meediat ja võitlust desinformatsiooni vastu.
- Evita Puriņa korraldas Läti valitsusväliste organisatsioonide ekspertidele seminari Euroopa Parlamendi kandidaatide poliitilise teabevahetuse faktikontrolli kohta enne EL-i valimisi.
- Re:Baltica kaasasutaja ja toimetaja Inga Sprinģe korraldas Gulbene valla raamatukoguhoidjatele seminari meediapädevusest ja hiljutistest desinformatsioonitrendidest.

- 12. ja 13. aprillil pidas Maia Klaassen koostöös Saksa-Balti Tulevikusihtasutusega peaettekande ja korraldas seminari, mis keskendus AI kirjaoskusele ja eetilistele kasutusvõimalustele.
- 17. aprillil osales Maria Murumaa-Mengel TÜ teaduskooli üritustesarja "Talendid Tartusse" kaminaõhtul, kus käsitleti küsimust, kas kõik spetsialistid peaksid olema aktiivsed sotsiaalmeedias.
- 18. aprillil pidas Maia Klaassen Tallinna Laagna Gümnaasiumis loengu ja seminari, mis keskendus tehisintellekti riskidele ja võimalustele.
- 23. aprillil osales BCME tegevdirektor Gunta Sloga Varssavis Google'i üritusel "Fighting Misinformation Online". Konverentsil käsitleti desinformatsiooniga võitlemist enne Euroopa Parlamendi valimisi, kus osalesid eksperdid Kesk- ja Ida-Euroopast, sealhulgas teiste EDMO keskuste esindajad. Gunta Sloga juhtis paneeli, mis käsitles valdkondadevahelist koostööd desinformatsioonivastases võitluses.
- 24. aprillil kohtus Gunta Sloga Prantsusmaa EDMO keskuse liikme CLEMI rahvusvahelise projektijuhi Laure Delmolyga. Arutati võimalikku tulevast koostööd desinformatsiooni vastupanuvõime ning meedia- ja infokirjaoskuse parimate tavade osas.
- 26. aprillil osales Maia Klaassen Balti-Saksa Tulevikusihtasutuse *Pop-Up* Kongressil lühiettekandega ja paneelis "AI võimalused noortele".
- 30. aprillil modereeris Gretel Juhansoo Tartu tudengipäevade raames debatti "TikToki efekt".
- 30. aprillil viisid Maria Murumaa-Mengel ja Maia Klaassen Tartu Hoolekogudele läbi seminari "Kuidas eristada uhuud ahhaast? Info kontrollimise põhivõtted".

Mai (2024)

- 2. mail viis Maria Murumaa-Mengel (TÜ) koolitusturg.ee jaoks läbi koolituse "Sotsiaalmeedia platvormid ja mikrokogukonnad sisekommunikatsiooni infovastupidavuse vaates".
- 6. mail osales professor Aukse Balčytienė teaduslikul ja praktilisel sümposiumil "Intersections of Political Communication: Society, Media, Politics", mis toimus Leedu Seimis, kus Leedu meedia- ja poliitikaekspertid arutasid, kuidas lahendada ühiskonna ükskõiksuse, polariseerumise ja digitaalse lõhega seotud probleeme.
- 7. mail pidas Maria Murumaa-Mengel Tartu Ülikooli teaduskoolile [UTTV videoloengu](#) Euroopa Parlamendi valimistega kaasnevast valeinformatsiooni tulvast. Toetavad töölehed leiab [siit](#).
- 9. mail pidas Maria Murumaa-Mengel Kaubandus-Tööstuskoja liikmetele veebikoolituse "Mikrokogukonnad ettevõtte sees".
- 9. mail toimus Eesti Rahva Muuseumis Maalehe Ealate Festival. Inger Klesment, Maria Murumaa-Mengel ja Gretel Juhansoo kujundasid koostöös Teliaga postkaarte, et tõsta teadlikkust internetipettustest. Arvukaid näiteid postkaartide kohta leiab [siit](#) ja Canva dokumendi [siit](#).
- 17. mail osales Delfi Leedu faktikontrolli algatuse "Melo Detektorius" toimetaja Aistė Meidutė rahvusvahelisel EDMO faktikontrolli konverentsil "EU And Disinformation: "

Last Checkpoint Before The Vote", kus partnerid andsid ülevaate EDMO jõupingutustest võitluses valeinformatsiooni vastu enne EL-i valimisi.

- 22. mail külastasid Eesti Kaubandus-Tööstuskoja kureeritud naisjuhtide kiirendusprogrammi osalejad Tartu Ülikooli, kus Maria Murumaa-Mengel rääkis sotsiaalmeedia professionaalsest kasutamisest ja mõjuisikute kultuurist.
- 23. mail pidas Maria Murumaa-Mengel SALTO Participation and Information jaoks avaliku loengu ["Stay sharp during elections – How cognitive biases and media influence our decisions"](#).
- Leedu Delfi faktikontrolli algatus "Melo Detektorius" on esimene Balti algatus, mis on liitunud YouTube'i faktikontrolli katseprogrammiga. 24. mail osales toimetaja Aistė Meidutė Pariisis toimunud YouTube'i seminaril, kus osalejad tutvusid YouTube'i funktsioonidega, kohtusid ajakirjanik Charles Villaga ning arutasid faktikontrolli sisu loomist ja edendamist.
- Mais osales Aukšė Balčytienė Vilniuse ülikooli kommunikatsiooniteaduskonna korraldatud teaduskonverentsil.

Juuni (2024)

- 3. juunil osales Gunta avalikul arutelul "Ohud demokraatiale Euroopa Parlamendi valimiste eel".
- 5. juunil võttis Maia Klaassen vastu külalised organisatsioonidest e Heritage Foundation, Chatham House, Queen Mary University of London, El Pais, DGAP's Research Institute, Le Figaro, Defence One, and La Stampa, kes olid osa Eesti kaitseministeeriumi kutsutud ja võõrustatud delegatsioonist.
- 8. juunil viis Gretel Juhansoo Tabivere Põhikooli perepäeval läbi tegevusi digimeediapädevuse kohta.
- 10. juunil tervitasid Maia Klaassen, Maria Murumaa-Mengel ja Gretel Juhansoo Andy Stoycheffi ja Milena Koleva-Zvancharovat Bulgaaria-Rumeenia digitaalmeedia vaatluskeskusest [BROD](#).
- 10. juunil viisid Maria Murumaa-Mengel, Maia Klaassen ja Inger Klesment Tartu Katoliku Koolis läbi koolituse infohäiretest, info kontrollimisest ja laste digimaailmast.
- 12.–17. juunil osales Jānis Buholcs Ameerika Ühendriikides New Havenis toimunud Balti Uuringute Assotsiatsiooni (Association for the Advancement of Baltic Studies, AABS) 29. konverentsil ettekandega "Approaches to ambivalentsus among Latvian fact-checkers".
- 13. juunil viis Maia Klaassen põhikooliõpetajatele läbi seminari valeteabest tulenevate konfliktide lahendamise kohta.
- 13. juunil pidas Gretel Juhansoo (TÜ) ettekande "TikToki maja: Kuidas kutseharidus saab toetada ühiskondliku mõjuga projektide elluviimist" Erasmus+ kutsehariduse suvekoolis.
- 13. juunil pidas Maria Murumaa-Mengel ettekande "Research+Teach+Outreach: What do we do to fight the information disorder?" Moldova Politsei- ja Piirivalveameti ja avaliku sektori kommunikatsiooniekspertidele.

- 27. juunil viisid Maria Murumaa-Mengel ja Inger Klesment raamatukoguhoidjate suveakadeemias läbi koolituse "Laste ja noorte meediamailmad: kuidas saab raamatukogu aidata meedia- ja infopädevusi arendada".

Juuli (2024)

- Evita Puriņa ja Inga Sprinģe (Re:Baltica) osalesid üritustel, mida korraldas mittetulundusühing SkeptiCafe, mis on pühendatud kriitilise mõtlemise ja teadusliku kirjaoskuse edendamisele Lätis. Evita andis ülevaate vandenõuteooriate kujunemisest ja levikust, Inga aga arutas poliitika, meedia ja ühiskonna vastastikust mõju.
- Re:Baltica ajakirjanikud osalesid iga-aastaselt vestlusfestivalil Lampa Cēsis. Inese Braže osales arutelus pealkirjaga "#Cancel media. If there were no journalists?". Lisaks osales Re:Baltica faktikontrollimeeskonna Re:Check juht Evita Puriņa arutelus, mille teemaks oli väär- ja desinformatsioon igapäevases infomaastikus.
- 8.–10. juulil osales Auksė Balčytienė Lissabonis toimunud 5. rahvusvahelisel ESS-i konverentsil, kus ta rääkis teemal "(Social) Media consumption and Beliefs in Conspiracy Theories" ning jagas oma teadmisi meediapädevust käsitleva võrdleva uuringu tulemustest. [Loe edasi](#)
- 16.–19. juulil osales Maia Klaassen DCN Global konverentsil. Ta esines meedia- ja infokirjaoskuse poliitika ja piirkondlike probleemide paneelis.

August (2024)

- 6. augustil viis Gretel Juhansoo keemiaõpetajatele korraldatud inspiratsioonilaagris läbi kaks töötuba vandenõuteooriate levikust sotsiaalmeedias.
- 8. augustil pidas Maria Murumaa-Mengel Eesti Ajaloo- ja Ühiskonnaõpetajate Seltsi suvekoolis ettekande meediapädevuse arendamisest ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse tundides.
- 14. augustil viis Inger Klesment Tartu Mänguasjamuuseumi suvelaagri lastele läbi digiturvalisuse mängu.
- 22. augustil viis Maria Murumaa-Mengel Kuusalu koolide ja lasteaedade õpetajatele läbi koolituse "Infomüra ja info kontrollimine".
- 26. augustil viisid Maria Murumaa-Mengel ja Maia Klaassen Tartu VOCO õpetajatele ja juhtidele läbi koolituse "Info kontrollimine ja kriitiline infopädevus".
- Sanita Jemberga viis läbi seminari umbes 30 noorele juristile, keskendudes ajakirjanduse töömeetoditele ja õiguslikele aspektidele
- Evita Puriņa osales häkatonil, et tugevdada valitsusväliste organisatsioonide vastupanu desinformatsioonile ja väärinfo vastu.
- Inese Braže veetis nädala Saksamaal laagris, kus ta õpetas Läti noortele üle kogu maailma, kuidas meedias orienteeruda, vale või eksitavat teavet ära tunda, fakte kontrollida ja end digitaalkeskkonnas kaitsta.

September (2024)

- 3.-4. septembril osales BECID-i nooremteadur Rimgailė Kasparaitė Lõuna-Taani Ülikoolis toimunud konverentsil "Democracy & Digital Citizenship", kus ta tutvustas oma doktoritöö kontseptsiooni ja allikate teoreetilist analüüsi, mis oli aluseks edasistele empiirilistele uuringutele, ning esindas DIGIRES-i ja BECID-i projekte kui edukat näidet erinevate sidusrühmade koostööst Baltikumis, samuti arutas tulevase koostöö võimalusi teiste Euroopa ülikoolide teadlastega. [Loe edasi](#).
- 9. septembril osales Aukse Balčytienė rahvusvahelisel teatrifestivalil "Ja Fest" toimunud paneeldiskussioonil, kus osalejad jagasid oma arusaamu erinevatest meediatöoga seotud küsimustest, sealhulgas ajakirjanike kutseala digitaalsetest väljakutsetest ja turvalisusest.
- 17.-20. septembril esindas Maia Klaassen BECID-it Kõrgematel Küberkaitse ja Digiriigi Kursustel.
- 24.-27. septembril esindasid Jānis Buholcs ("Establishing the 'truth': The epistemologies of fact-checkers in Latvia and Estonia") ja Maria Murumaa-Mengel ("Feeling the 'influencer creep': How different professions embed influencers' practices to their work") BECID-it [10. Euroopa kommunikatsioonikonverentsil ECREA](#).
- 27. septembril pakkus Vidzemes Augstskola küllastajatele võimalust mängida desinformatsioonimängu Euroopa teadlaste ööl ViA-s.
- 30. septembril toimus Kaunase linna kogukonnaliikmetega fookusgrupi kohtumine, mis põhines dialoogilisel suhtlusel meediategevuse kohta (korraldajad: Aukse Balčytienė, Kristina Juraitė).
- 30. septembril korraldasid nooremteadlased Patricija Lenčiauskienė ja Rimgailė Kasparaitė Kaunase kogukonna liikmetele ja juhtidele seminari "Media Walkshop" (mis põhineb DIGIRES MIL metoodikal).
- Septembris ilmusid BECID-it ära märkivad väljaanded:
 - Balčytienė, A. (2024). Episteemiliste kogukondade ümberkujundamine tervislikuma diskursuse nimel tänapäeva Euroopas. Teod ja päevad / Darbai Ir Dienos, 79, 37-50. <https://doi.org/10.7220/2335-8769.79.2>;
 - Balčytienė, A., Bocullo, D., & Juraitė, K. (2024). Balti riikide demokraatiad pärast ELiga ühinemist: meedia kui demokraatliku kultuuri kandja ja vastupidavuse vahend ebakindlates olukordades navigeerimisel. Journal of Contemporary European Studies, 1-16. <https://doi.org/10.1080/14782804.2024.2360030>.

oktoober (2024)

- 2. ja 16. oktoobril viis Maia Klaassen läbi noortele mõeldud veebiseminarid "Algoritmide kujundatud maailm" ja "Kas oma arvuti eest peaks saladusi hoidma?".
- 3. ja 4. oktoobril osalesid Aukse Balčytienė, Kristina Juraitė, Rimgailė Kasparaitė ja Patricija Lenčiauskienė [28. Kesk-Euroopa Politoloogia Assotsiatsiooni \(CEPSA\) konverentsil](#) "Twenty Years of EU Membership: Lessons Learned, Challenges And Opportunities", mille korraldas Kesk-Euroopa Politoloogiaühing koostöös Vytautas

Suure Ülikooli politoloogiateaduskonnaga. Auksė Balčytienė esitas koos BECID-i Läti ja Eesti kolleegidega Agnese Davidsons, Andra Siibaku ja Signe Ivaskiga aruande "Lessons Learned from Policy Responses to Disinformation in the Baltic Countries: Looking Beyond Risk-Awareness and Securitization". Kristina Juraitė esitas aruande "Promoting Dialogue and Civic Agency amid Digital Disruption: A New Approach to Public Communication Ethics". Patricija Lenčiauskienė esitas aruande "Lithuanian Youth's Digital Literacy Skills And Self-Conscious Use Of Information In A Changing Media Landscape". Rimgailė Kasparaitė esitas aruande "Multistakeholder partnerships in communications policy for digital resilience".

- 7. oktoobril pidas Maria Murumaa-Mengel loengu meediapölvkondade sarnasustest ja erinevustest.
- 10. oktoobril osales Marta Vunš sihtasutuse CR14 kokkutulekul, kus ta tutvustas Delfi Eesti faktikontrolli- ja uurimistööd, meetodeid ja arusaamu praegustest propagandahtudest Eestis.
- 10. oktoobril viis Maria Murumaa-Mengel läbi koolituse "Academic support to Information resilienc" Ukraina militaar-kommunikatsioonispetsialistidele.
- 11. oktoobril viisid Inger Klesment ja Maria Murumaa-Mengel läbi õpetajatele mõeldud koolituse laste- ja noortekultuurist digitaalsetel platvormidel.
- 16. oktoobril viis Inger Klesment läbi koolituse, mis käsitles tehisintellekti kasutamist kultuuritöötajatega suhtlemisel.
- 16. oktoobril osales Patricija Lenčiauskienė Leedu noorte teadlaste assotsiatsiooni korraldatud teadlaste Grand Prix finaalis. Võistlusele kogunesid doktorandid, kes pidid oma teadustööd 3 minutiga tutvustama. Patricija esitas oma uurimuse Leedu noorte digitaal- ja meediaoskuste kohta.
- 17. oktoobril pidas Maria Murumaa-Mengel Ukraina kommunikatsiooni- ja meediaekspertidele loengu ühiskonna vastupanuvõime suurendamisest.
- 22. oktoobril osalesid Auksė Balčytienė, Rimgailė Kasparaitė ja Patricija Lenčiauskienė konverentsijärgsel veebiseminaril "Developing Digital Literacies in Algorithmic Cultures", mille korraldas European Communication Research and Education Association. Nad esindasid oma ettekannet "Enhancing epistemic skills and moral awareness in journalistic decision-making".
- 24. oktoobril osales Re:Baltica faktikontrolli osakonna juhataja Evita Puriņa Läti riigikantseleis toimunud 13. ülemaailmse meedia- ja infokirjaoskuse nädala avamisel arutelul desinformatsiooni ennetamise ja meediapädevuse algatuste edusammude ja ebaõnnestumiste üle.
- 24. oktoobril osalesid TÜ esindajad Eesti meediahariduse konverentsil Pärnus. Maria Murumaa-Mengel ja Kaarel Lott) viisid läbi loengu "Kui Andrew Tate trügib klassiruumi".
- 25. oktoobril osales Maria Murumaa-Mengel Tallinnas Baltic MIL Summitil. Ta pidas loengu "Microinterventions as a Tool for Digital Activism".
- 26. oktoobril pidas Gretel Juhansoo Leedus toimunud German-Baltic Conference'il töötuba "How AI has turned disinformation into a trend".

- 26. oktoobril sõitis Inger Klesment nädalaks Maltale, et viia koolides läbi digitaalse turvalisuse mängu ja pidada õpetajatele loenguid digitaalse turvalisuse õpetamisest.
- 29. oktoobril osales VMU meeskond arutelus "Is disinformation a companion of our daily life?", mis oli pühendatud MIL-nädalale ja mida modereeris BECID-i nooremteadur Patricija.
- 29.-30. oktoobril osales Evita Puriņa EFCSN-i aastakonverentsil ja organisatsiooni assambleel Brüsselis, kus faktikontrollijad kogu Euroopast arutasid tehisintellekti kasutamise seotud väljakutseid faktikontrollimisel ja digiplatvormidega tehtava koostöö raskusi.
- 30. oktoobril korraldas Baltic Center for Media Excellence (BCME) Riias Balti MIL-päeva.
- 31. oktoobril andis Maia Tagasi Kooli e-tunni "Mis on *brainrot*?"i hind mu privaatsusele?".
- 29.-31. oktoobril osales Delfi Melo Detektorius konverentsil "Enhancing Information Resilience and Empowering International Cooperation to Combat Malign Influence", mille korraldas CRDF Global.
- Oktoobris korraldas BCME koostöös valitsusvälise organisatsiooniga NewEast Läti Latgale piirkonnas mitu töötuba, mis keskendusid eakate meedia- ja infokirjaoskusele, tänu Läti Vabariigi Ühiskondliku Integratsioonifondi kaasrahastamisele.
- Albaanias Durrësis toimunud OIP aastakonverentsil esitas Aistë Meidutë (Delfi Leedu) oma leiud teemal "Staying Relevant: Growth (and survival) Strategies for Media". Ta tutvustas Delfi parimaid tavasid selle kohta, kuidas traditsiooniline digitaalne meedia ja faktikontroll saavad kasvada ja jääda asjakohaseks sotsiaalmeedia ajastul.
- Brüsselis toimunud EFCSN-i konverentsil modereeris Aistë Meidutë paneeldiskussiooni "Prebunking in Practice: Turning Theory into Action".

November (2024)

- 4. novembril pidas Gretel Juhansoo Tagasi Kooli e-tunni "Kuidas kujundavad algoritmid meie kogemusi sotsiaalmeedias?".
- 7. novembril pidas Maia Klaassen projekti kirjutamise koolitusel loengu "Tehisintellekt projekti kirjutamise kontekstis".
- 8. novembril osales Aukšė Balčytienė avatud foorumil "Turvakoodeks" (Saugumo kodas), mis keskendus psühholoogilise vastupidavuse suurendamisele ja praktilisele õppimisele meediapädevuse strateegiate abil.
- 14. novembril osales Maria Murumaa-Mengel Integratsiooni Sihtasutuse korraldatud konverentsil. Ta osales paneeldiskussioonil "Discussion: Information space, culture space, values space – how to bridge them in era of digital bubbles?" ja pidas lühiloengu "Some bridges should be burnt?".
- 14. novembril viis Gretel Juhansoo TäheTERA 4.-6. klassi õpilastele läbi AI-teemalise koolituse.
- 15. novembril andis Inger Klesment Tartu koolides töötavatele karjääri- ja ettevõtlusõpetajatele tehisintellekti koolituse.
- 11. novembril pidas Maia Klaassen projekti "Talendid Tartusse" osalejatele loengu "Infohäired, tähelepanumajandus ja tehisintellekt".

- 22. novembril viis Gretel Juhansoo läbi meedia- ja digipädevuse koolituse Rapla Kesklinna Kooli 6.-9. klassi õpilastele.
- 25. novembril andsid Maria Murumaa-Mengel ja Maarja Punak Tagasi Kooli e-tunni "Kuidas astuda vastu küberkiusajatele ja veebiräuskajatele?".
- 25.-27. novembril osalesid Annija Petrova ja Marta Vunš Kreekas Ateenas toimunud EDMO faktikontrolli koolitusüritusel.
- 28. novembril korraldas Maria Murumaa-Mengel õpetajatele seminari "Ideid tundideks: inimaru ja tehisaru võimalused".
- 28. novembril pidas Inger Klesment Nordplus programmi infopäeval loengu "Kas tehisintellekt asendab projektikirjutajat?".
- Evita Puriņa pidas kolm loengut ja faktikontrolli töötuba Riia Stradiņši ülikooli ja Vidzeme rakenduskõrgkooli ajakirjandusüliõpilastele.

Detsember (2024)

- 2. detsembril esines Maia Klaassen Media Supporti korraldatud häkatonil "Platforms, People & Policy Hackathon" ettekandega "Navigating Information Disorders and Increasing Societal Resilience - a Baltic Perspective".
- 3. detsembril korraldas Aukse Balčytienė seminari, mis keskendus meediapädevusele ja digitaalsele vastupanuvõimele ja kandis pealkirja "Infohäire ja vastutus: Milline on meie lähenemine murdunud reaalsusele?" Leedu kaugõppe pakkujate liidu liikmetele.
- 3. detsembril osales Maria Murumaa-Mengel lähisuhtevägivallale keskendunud konverentsi "Koos tugevamad" paneeldiskussioonil.
- 6. detsembril pidas Inger Klesment Tagasi Kooli e-tunni "Kuidas saavad sõbrad õpetada üksteisele digitaalset kirjaoskust?".
- 6. detsembril esines Maria Murumaa-Mengel ajakirjanikele suunatud konverentsil lähisuhtevägivallast.
- 10. detsembril viis Maia Klaassen õpetajatele läbi koolituse "Kuidas kontrollida ekspertiisi?".
- 14. detsembril viis Gretel Juhansoo Tallinnas toimunud õpilasliidu korraldatud õpilasesinduste koolituspäeval AI-teemalise töötoa.
- Detsembris andis VMU Publishing House välja esimese leedukeelse meediapädevuse probleemidele keskenduva monograafia "Artimas tolimas medijų pasaulis: virsmi, ribos ir būdai tai suprasti" (Meedia lähimaailm: muutused, piirid ja meetodid selle mõistmiseks), mille on koostanud Aukse Balčytienė ja keeleteometanud Kristina Berksun. Raamat sisaldab erinevate kommunikatsiooniteaduse, politoloogia, keeleteaduse, sotsioloogia ja tehnikateaduste valdkondi esindavate autorite publikatsioone, sealhulgas BECID-i/DIGIRES-i liikmete (Darius Amilevičius, Jūratė Ruzaitė, Ignas Kalpokas, Kristina Juraitė, Darius Remeika, Patricija Lenčiauskienė, Aukse Balčytienė) kirjutatud peatükke.

1.3.2. Meedia kaudu leivtamine

Nagu varem öeldud, tuginevad meie kommunikatsiooniplaan ja levitamise põhimõtted pigem konkreetsete ja sihipärase sihtrühmadeni jõudmisele kui vananenud "Kas teadsite, et meil oli tore üritus?" teadete postitamisele. Seega suuname oma kommunikatsiooni uudismeediaga hoolikalt: meil on käimas sari Eesti kultuurilehes Sirp igakuise kolumnina, aga oleme ka sagedased autorid **Õpetajate Lehtes** – Eesti ainsas õpetajatele suunatud uudislehes.

Lisaks sellele avaldavad kõik neli meie faktikontrollipartnerit oma faktikontrolli mitte ainult [BECID-i veebisaidil](#) ja [EDMO arhiivis](#), vaid ka oma veebisaitidel, mis koguvad rohkem külastatavust kui projekti veebisait kunagi suudaks. BECID-i faktikontrollijate ulatust ja muid põhinäitajaid saab mõõta projekti lõppedes. Samas koosneb järgnev nimekiri peamiselt väljaannetest, mis ei kuulu meie käsutusse ja millel on seega mõõdetav mõju – need annavad ühiskonnale väärtust tagasi.

1. Aarma, K. (2024). Sotsiaalmeedia uurija Maria Murumaa-Mengel: platvormid on disainitud selliseks, et mulle annaksime neile palju oma aega. [Raadio 2](#).
2. Aarma, K. (2024). TÜ digimeediauuringute nooremteadur Kaarel Lott: manfluencerite retoorika lõhestab ühiskonda. [Raadio 2](#)
3. Bibikov, B. A. (2024). DigiÄKK: Digi- ja meediapädevuste õpetamine läbi mängu. [Lapsevanema Kool](#).
4. Ert, K. & Libe, T. (2024). Maia Klaassen: sotsiaalmeedias tuleb säilitada kriitikameel! [Vikerraadio](#).
5. Vale tulevoolik. (2024). Kako skrajna desnica uporabljaja tiktok za širjenje laži in zarot. [Oštro](#).
6. Helmvee, A. (2024). Kõik, mida teame Nicocado Avocado juhtumist. [Laser Tech](#).
7. Himma, M. & Luts, J. (2024). Maia Klaassen: Facebook näitab kasutajale seda, mida algoritm tahab näidata. [Vikerraadio](#).
8. Ivask, S., Laak, B., Rats, L. & Suija, A. (2024). Eesti meediapädevus - järgmine Tiigrihüpe või eilsed uudised? [Õhtuleht](#).
9. Järvsaar, E. (2024). "Meie täiskasvanutel ei ole piisavalt digipädevust, et lapsi õpetada. Ekraanide keelamine ei vii kuhugi, tarkus tuleb koos tarbides". [Pere ja Kodu](#).
10. Jemeljanova, D. Seniori apgüst medijpratību, žurnālisti - digitālās prasmes. [Panorāma](#).
11. Kallaste, E. (2024). KUULA | Mida ma saan vanemana teha, et sotsiaalmeedias toimuv minu lapsele halba mõju ei avaldaks? [Lastebibi](#).
12. Kilumets, J. (2024). Anonüümsed häbistamise grupid. [Terevisioon](#).
13. Klesment, I. (2024). Kuidas kaasata meediahariduses õpilasi? [Õpetajate Leht](#).
14. Knees, L. (2024). "Deutschland wird am meisten attackiert". [WirtschaftsWoche](#).
15. Kropa-Kažunaja, K. (2024). Dezinformācija un faktu pārbaude. Telesaade ["Zinātne tuvplānā"](#).

16. Kuku pärastlõuna. (2024). Mitme näoga Eesti. Maria Murumaa-Mengel. Sotsiaalmeedia ja kultuur. [Kuku](#).
17. Kuld, M. (2024). Inger Klesmenti mängulisi lahendusi vajavad kogu Euroopa lapsed. [Sakala](#).
18. Kuld, M. (2024). Koolieelikute seas on vaid mõni üksik ring, kes ei tee, mis on Skibidi WC või Roblox. [Sakala](#).
19. Lon, A. (2024). NAGU MINI-KEVADTORM! Õppejõud ja tudengid viisid laste meediaõpetuse õue. [Õhtuleht](#).
20. Lott, K. (2024). Kaarel Lott: seksism ja misogüünia levib noorte meeste seas üha enam. TikToki toimuv on ohtlik. [Eesti Päevaleht](#).
21. LSM. Professorid: Ar bērniem par drošību internetā tiek runāts pārāk maz. [Gimenes studija](#) (Läti avalik-õiguslik meedia)
22. Morozova, A., Stănoiu, I., Stefankova, E., Slerka, J., Malts, K., Blum, P. & Zubor, Z. (2024). Kuidas paremäärmuslased kasutasid TikTok'i vadele ja vandenõude levitamiseks. [VSquare](#).
23. Möttus, M. (2024). Digilõhe. [Siin me oleme](#).
24. Murumaa-Mengel, M. & Klaassen, M. (2024). Episood 13: rahvateooriad ja meediaauditooriumid (Victor Wiard). [Dialoogia](#).
25. Murumaa-Mengel, M. & Klaassen, M. (2024). Episood 14: sotsiaalmeedia arhitektuur, sotsiaalsed normid ja digitaalne aktivism (Nathalie Van Raemdonck). [Dialoogia](#).
26. Murumaa-Mengel, M. (2024). Fännid, järgijad ja vihkajad: Armastuse ja vihkamise suhe mikrokuulsustega. [Akadeemiline Akustika: Sonic Stories from Social Sciences](#).
27. Murumaa-Mengel, M. (2024). Toksilise sotsiaalmeedia vastu võitlemine: Mikrointerventsioonid kui aktivismi vahend. [Akadeemiline Akustika: Sonic Stories from Social Sciences](#).
28. Murumaa-Mengel, M. (2024). Maria Murumaa-Mengel: kui nutiseadmest saab nuhkimisseade. [ERR](#).
29. Murumaa-Mengel, M. (2024). Meediateemasid saab lõimida iga õppeainega. [Õpetajate Leht](#).
30. Põlendik, K. (2024). Propaganda ja vandenõuteooriad sotsiaalmeedias. [Vikerraadio](#)
31. Post, A. (2024). Õppimine koomiksile abil - Pörsas Pets toob digiteemad klassiruumi. [Õpetajate Leht](#).
32. Post, A. (2024). Viirustest veebivihani. Tartu lasteaiälapsed ütles DigiÄKK-il digitargemaks. [Õpetajate Leht](#).
33. Raavik, J. (2024). Tulevased õpetajad selgitasid mudilastele internetis peituvaid ohte. [Tartu Postimees](#).
34. Raba, R. (2024). Taskuhäälina } Some, Andrew Tate ja pornograafia. Kas möödapääsmatud teemad meediahariduses? [Pärnu Postimees](#).
35. Rosin, J. (2024). Huvitaja. Netiturvalisus koolieelikutele. [Vikerraadio](#).

36. Sagliocco, N. & Laurentiis, M. D. (2024). Come la propaganda russa cerca di manipolare l'opinione pubblica occidentale. [Zeta Luiss](#).
37. Suvine pärastlõuna. (2024). Maria Murumaa Mengel. Sotsiaalmeedia sõltuvusest. [Kuku](#).
38. [Times of Malta](#). (2024). Laste meedia- ja digipädevuse arendamine mängu kaudu.
39. Veinberg, C. Õõvastav! Facebook ja Instagram tahavad kasutajate andmeid tehisintellektile söötma hakata. [TV3](#).
40. Кузнецов, С. "Лаборатория навыков" учит латгальских сениоров отличать правду от фейка. [LSM+](#)

Nagu teadusliku teabevahetuse mudelid näitavad, jõuab selline lähenemisviis üldsuse jaoks kõige rohkem inimesteni, kuid sellel on kõige vähem pikaajalist mõju poliitikakujundajatele. Järgnevalt anname ülevaate, kuidas meie töö on kooskõlas Euroopa ja piirkondlike poliitikate ja seadustega.

1.4. BECID2 sünergia pikaajaliste poliitiliste eesmärkidega

Kuna meie eesmärk on, et meie iga-aastased aruanded oleksid abiks muu hulgas ka Balti riikide poliitikakujundajatele, toome sisse uue rubriigi: ülevaated kohalikest seadustest ja üleeuroopalistest poliitikavaldkondadest, millega BECID-i töö on kavandatud kooskõlla (nagu paljudel juhtudel ka ülejäänud EDMO võrgustiku töö). See osa asendab varasemat kokkuvõtet meie võrgustikupingutustest riiklike ametiasutuste ja teiste EDMO keskustega, mis on täielikult loetletud [alapeatükis 1.3.1](#). Kuid kõigepealt on siinkohal mõningane taustinfo selle kohta, miks ja mida me kavatseme teha BECID2-s – meie teises rahastamisetapis, mis loodetavasti jätkub sujuvalt 2025. aasta juunis.

Infooperatsioonide, digitaalsete oskuste puudumise, piiriülese ja jätkusuutliku koostöö puudumise ning hübriidrännakute tõttu on võimalik [õõnestada demokraatiat ja õigusriigi põhimõtteid ilma tavapäraste sõjategevuse ohuta](#). Teave ei peatu riigipiiridel ja kuna strateegilised rännakud on sageli korduvad, on rahvusvaheline ja interdistsiplinaarne koostöö infohäirete vastu võitlemise poliitika peamine lahendus. BECID on kavandatud nii, et see oleks kooskõlas mitme peamise EL-i poliitika ja strateegiaga teabe terviklikkuse suurendamiseks ja aitaks kaasa nende elluviimisele.

Esiteks võeti 2018. aastal vastu [desinformatsioonivastane tegevuskava](#), milles keskenduti desinformatsiooni tuvastamise, analüüsi ja avalikustamise parendamisele, koostöö ja ühise reageerimise tugevdamisele, erasektori mobiliseerimisele ning teadlikkuse suurendamisele, et suurendada ühiskonna vastupanuvõimet. BECID2 aitab kava ellu viia, katsetades ja jälgides uusi meetodeid ja vahendeid, näiteks OSINT ja AI, desinformatsiooni avastamiseks ja kontrollimiseks. Rõhutame ka sidusrühmade vahelise koostöö edendamist ja avalikkuse

harimist valetabe tuvastamise osas ning meie teadusuuringud ja MIL sekkumised täiendavad määratletud makrotasandi lähenemisviise.

Kui pandeemiaga paralleelselt tabas meid [infodeemia](#), [andis EL välja ühise teatise COVID-19 seotud desinformatsiooni kohta](#) 2020. aasta juunis, milles käsitleti meditsiinilise väär- ja desinformatsiooni levikut. BECID2 keskendub ühes uurimisülesandes meditsiinilisele desinformatsioonile ja oleme oma riskijuhtimiskavasse lisanud veel ühe senitundmatu kriisi. Lisaks sellele oleme võtnud tööle kriisikommunikatsiooni eksperdi ja strateegilise kommunikatsioonieksperti, et olla järgmise kriisi korral riiklike ametiasutuste, EL-i ametlike institutsioonide ja ülejäänud EDMO võrgustiku paindlik ja reageerimisvõimeline partner. Meil on juba kogemusi sellise koostööga.

Koos ülejäänud [Euroopa Parlamendi valimiste 2024. aasta töörühma](#) kuuluvate EDMO keskustega aitas BECID kaasa poliitilise valeinformatsiooni ümberlükkamisele ning jätkab seda kogu Baltimaade valimistsükli jooksul (Läti kohalikud valimised 2025, parlament 2026; Eesti kohalikud valimised 2025, parlament 2027; Leedu kohalikud valimised 2027, parlament 2028). Koostöö käigus tutvusime (uuesti) ka kiirhoiatussüsteemiga (RAS), mis loodi selleks, et hõlbustada koostööd ja teabevahetust EL-i institutsioonide ja liikmesriikide vahel, et reageerida kiiresti desinformatsiooniohtudele. BECID tõhustab RAS-i meie tööga WP6 raames, parandades seeläbi EL-i üldist reageerimisvõimet.

Demokraatia ei kannata tähelepanematuid ja teabega ülekoormatud osalejaid. Seetõttu ühendame end 2020. aasta detsembris käivitatud [Euroopa demokraatia tegevuskavaga \(EDAP\)](#), mille eesmärk on tugevdada demokraatias EL-is, edendades vabu ja õiglaslikke valimisi, suurendades meediavabadust ja võideldes desinformatsiooni vastu. BECID toetab EDAP-i, rakendades meetmeid, mis tagavad digitaalse kommunikatsiooni läbipaistvuse ja terviklikkuse, ning täiustatud järelevalvet ja aruandlust kaudu aitab BECID kaitsta valimiste terviklikkust ja meediavabadust. Teine prioriteet Euroopa demokraatia tegevuskava raames keskendus jõupingutustele, et muuta [desinformatsiooni tegevusjuhend](#) (CoP) veebiplatvormide kohustuste ja vastutuse kaasreguleerivaks raamistikuks, mis on kooskõlas tulevase [digitaalteenuste seadusega \(DSA\)](#), mida tehti edukalt 2022. aastal. BECID-i roll teises rahastusvoorus on nüüd jälgida läbipaistvusaruandeid koos riiklike DSA koordinaatorite ja teiste EDMO keskustega, teha võrdlevat tööd ja aidata kinnitada platvormide aruannete töepärasust nii DSA kui ka CoP kohaste kohustuste kohta. Töötatakse välja jätkusuutlik koostöömudel Balti riikide jaoks ning kaasatakse uusi sidusrühmi kandidaatriikidest.

Selle asemel, et vaadata desinformatsiooni, leiame tuge välisriikide teabe manipuleerimise ja sekkumise (FIMI) raamistikus, mida on rõhutatud [julgeoleku ja kaitse strateegilises kompassis](#), milles kirjeldatakse EL-i lähenemisviisi julgeolekule ja kaitsele ning mida faktikontrollijad vaikimisi järgivad. BECID aitab sellele kaasa, töötades välja tugeva raamistiku, et FIMI oleks keskne analüüsiloogika nii teadlastele, faktikontrollijatele kui ka MIL-i vahendajatele, suurendades EL-i vastupanuvõimet hübriidohtudele ja toetades strateegilise kompassi strateegilisi eesmärke. 2022. aasta juulis vastu võetud [nõukoogu](#)

[järel dustes FIMI kohta](#) rõhutatakse samuti FIMI ja hübriidohtude vastu võitlemise tähtsust ning kutsutakse üles tõhustatud koostööle ja suutlikkuse suurendamisele. Et laiendada meie võrgustikku EDMO-st kaugemale ja seega tugevdada ka teisi keskusi, lõime hea kontakti [Euroopa välisteenistusega](#), millel on *East StratCom Task Force*, mis tegeleb desinformatsioonikampaaniatega, eelkõige välismaiste osalejate poolt, olles kooskõlas meie tööga poliitikaseire ja DSA koordinaatoritega.

[Euroopa Komisjoni uutes suunistes](#), mille esitas president Ursula von der Leyen aastateks 2024–2029, rõhutatakse digitaalse suveräänsuse, turvalisuse ja demokraatia tähtsust. BECID2 on nende suunistega kooskõlas, edendades digitaalse teabevahetuse läbipaistvust ja terviklikkust, toetades demokraatlikke väärtusi, luues üleeuroopalise faktide kontrollimise võrgustiku ja suurendades turvalisust desinformatsiooni vastu. Uute platvormide ja kommunikatsioonivahendite arengu kiirendamine tähendab, et kõik selle küsimusega tegelevad keskused peavad jääma paindlikuks ja olema valmis seadma kahtluse alla uusi regulatiivseid lähenemisviise, nagu näiteks tehisintellekti seadus, või esitama aruandeid uute teoreetiliste kontseptsioonide kohta, nagu näiteks poolautomaatne väidete kontrollimine. BECID2 on loodud seda silmas pidades.

Järgnev osa on koostatud BECIDi aruannete põhjla ja EL-i Disinfo Labi avaldatud (ja BECIDi liikmete poolt koostatud) riigiprofiilide põhjal.

Samuti tunnistame erinevusi Balti riikide vahel seoses regulatiivsete sekkumistega. Eestis ei ole eriseadusi, mis oleksid suunatud desinformatsioonile, vaid kehtivad [üldised seadused](#). Näiteks võib kahju tekitav desinformatsioon tuua kaasa tsiviilõiguslikke laimamisjuhtumeid. Siiski on erandeid; näiteks 2020. aastal selgitas Riigikantselei õigusosakond, et karistusseadustiku ([KarS § 262 lg 1](#)) ja korra kaitse seaduse ([KorS § 55 lg 1 p. 2](#)) kohaselt võib teadlikult valeandmete levitamine tuua kaasa trahvi või vahistamise, kui sellega rikutakse avalikku korda, sealhulgas hirmutamist ja ähvardamist. Meediapädevuste ja ühiskondliku vastupidavuse juhtimine on Eestis jagatud erinevate riigiasutuste vahel. Alates 9. märtsist 2022 jõustunud meediateenuste seaduse muudatused hõlmavad DSA direktiivi kohalikul tasandil ja sisaldavad MIL-i edendamise peatükki: haridus- ja teadusministeeriumi ülesanne on edendada MIL-i riigi hariduspoliitikas. Riigikantselei strateegilise kommunikatsiooni osakond koordineerib eri ametiasutuste strateegilist kommunikatsiooni ja teostab järelevalvet psühholoogilise kaitse üle. Eesti [laiaulatuslik julgeolekukontseptsioon](#) tagab elanikkonna teavitamise desinformatsiooni suundumustest, kusjuures [Eesti välisluure](#) ja [sisejulgeolekuteenistus](#) avaldavad põhjalikke aastaraamatuid desinformatsiooni tegijate, taktikate, vahendite ja tegevuste kohta. Ühiskonna vastupanuvõime suurendamine desinformatsiooni vastu kajastub mitmes riiklikus kavas: [riigikaitse arengukavas 2031](#), [digitaalses tegevuskavas 2030](#), [sisejulgeoleku arengukavas 2030](#) ja [Eesti sidususe arengukavas 2030](#). Kuigi nendes kavades ei mainita alati selgesõnaliselt "meedia- ja

teabekirjaoskust" või "desinformatsiooni", sisaldavad need kavad ühiskonna/teabe vastupanuvõime jaoks olulisi komponente.

Lätis karistatakse Läti karistusseaduse artikliga 231 tegevust, mis sisaldab teadlikult vale sisu või teavet, mis häirib avalikku korda, institutsioone või ettevõtteid. Selle seaduse eesmärk ei ole piirata sõnavabadust, vaid võidelda vastu avaliku korra jämedale häirimisele vale sisu levitamise kaudu. Selle poliitika alusel on algatatud kohtumenetlusi, mille tulemusel on keelatud telesaated ja veebisaidid. Riiklikul elektroonilise massimeedia nõukogul (NEPLP) on elektroonilise massimeedia seaduse paragrahvi 13.5 alusel õigus keelata või piirata juurdepääsu veebisaitidele, mis ohustavad riigi julgeolekut või avalikku korda. 2022. aasta augustis keelas NEPLP 80 Venemaa meediaväljaannet, [sealhulgas Dozhd](#), viidates sellele, et need ohustavad riigi julgeolekut. Samuti on Läti trahvinud meediaväljaandeid [sõnade väärkasutamise eest](#) ja [kaartide valesti märgistamise](#) eest. Valeuudiste levitamine on määratletud ka [huligaansusena](#), avaliku rahu häirimisena, mille eest on ette nähtud kriminaalvastutus. Valeuudiste levitamise eest on siiski vähe süüdimõistvaid kohtuotsuseid, sest artiklis 231 puuduvad selgesõnalised viited desinformatsioonile, mistõttu on raske määrata kuritegu.

[Leedu põhiseadus](#) keelab veebipõhise sõjapropaganda (XIII peatüki artikkel 135) [ja EL-i tegevusjuhend](#) ebaseadusliku vihakõne vastu võitlemiseks internetis keelab vihakõne. Leedu Vabariigi põhiseadus keelab ka tsensuuri ja massimeedia monopoliseerimise, tagab sõnavabaduse ja sätestab selle vabaduse kasutamise piirid. Lisaks on avalikkuse teavitamise seadusega – mis on peamine avalikku teavitamistegevust reguleeriv seadus – kehtestatud, et avaliku teabe tootjad, kes ei esita nõutud andmeid kultuuriministriumile, jäävad ilma õigusest saada riigi toetust ajakirjanduse, raadio ja televisiooni toetusfondi kaudu kultuuri- ja haridusprogrammide jaoks. Lisaks sellele tagab [Leedu vilepuhujate kaitset käsitlev seadus](#) turvalised kanalid rikkumistest teatamiseks, konfidentsiaalsuse teatamisel, keelab rikkumisest teatajate vastu suunatud ebasoodsad meetmed, õiguse saada hüvitist väärtusliku teabe eest ning õiguse hüvitisele, tasuta õigusabile ja vastutusest vabastamisele.

Lisaks õiguslikele sekkumistele on asjakohane ka ülevaade MIL sekkumistest ja lähenemisviisidest FIMI ja muude infohäirete psühholoogilisele kaitsele ja jälgimisele. Eesti on kolmest riigist ainus, kus MIL on riiklikus keskkooli õppekavas (35-tunnine moodul 11. klassis), informaalne MIL-koolitus on kõrgetasemeline kõigis kolmes Balti riigis, kusjuures Eesti saavutab MIL-indeksites veidi kõrgemad tulemused tõenäoliselt tänu sellele, et formaalset lähenemisviisi täiendavad informaaalsed ja mitteformaalsed meetodid. Desinformatsiooni jälgimine on olnud osa teabeturbealasest lähenemisviisist, seega on see olnud kõigis kolmes Balti riigis olemas juba üle 10 aasta. BECID on olnud Baltimaade kõige olulisem informatsiooni- ja ühiskonna vastupanuvõimet käsitlev projekt. Siiski on tähelepanuväärne, et Eestis on juba aktiivne [meediapädevuse võrgustik, kus 28 organisatsiooni](#) kohtub regulaarselt. Eesti haridus- ja teadusministeeriumi korraldatud [meediapädevuse nädala](#) eesmärk on heita valgust desinformatsiooni ja propaganda probleemile ning seda korraldatakse koostöös kõigi või enamiku võrgustikku kuuluvate organisatsioonidega, tõstes esile ja võimendades kõigi tööd ning seades ühiseid eesmärke

tulevikuks. Alates 2014. aastast aitab Eesti teabeturvalisusele kaasa mittetulunduslik blogi Propastop, mis vahendab teavet riigiasutustest, päevakajalisest meediast ja kirjandusest, kuid peamiselt Venemaa reaalsust toimuvast uudisteseirest [Propamon](#), mis skaneerib Venemaa teabekeskonda Eesti mainimiste suhtes ja on kõigile kasutamiseks avatud. Propastop selgitab tausta ja analüüsib, mida meie naabrid propagandasõjas ette võtavad. [Eesti Väitlusselts](#) on organisatsioon, mis ühendab MIL-koolituse ja infokontrolli, sest nad teevad muuhulgas ka [poliitilist faktikontrolli](#).

Lätis rakendatakse mitmeid rahvusvahelisi algatusi Baltikumis (ja mujalgi). Näiteks 2014. aastal asutatud NATO strateegilise kommunikatsiooni tippkeskus [avaldatakse aruandeid](#) teabeoperatsioonide ja manipulatsioonikampaaniate, sealhulgas Venemaa robotite kasutamise kohta sotsiaalmeedias. Rahvusvaheline uurimis- ja teabevahetusnõukogu (IREX) viib läbi MIL-koolitusi selliste programmide kaudu nagu [Very Verified](#) ja [Learn to Discern](#), mis on suunatud noortele ja haridustöötajatele kõigis Balti riikides. Atlandi Nõukogu digitaalse kohtuekspertiisi uurimislabor (DFRLAB) uurib [desinformatsiooni narratiive](#) ja annab haridust digitaalsete kohtuekspertiisi vahendite kohta. [Läti riigikantselei strateegilise kommunikatsiooni koordineerimise osakond pakub](#) seirevahendeid ja koolitust riigiteenistujatele ning tegutseb kontaktpunktina riigi ja tehnoloogiaettevõtete vahel. Riiklik elektroonilise massimeedia nõukogu (NEPLP) koolitab ajakirjanikke, [jälgib sisu](#) kriisi ajal ja haldab Läti [MIL-andmebaasi](#).

Leedus võitleb desinformatsiooni vastu tugev kogukond, mis koosneb kodanikuühiskonnast, meediast, valitsusest, akadeemilistest institutsioonidest ja valitsusvälistest organisatsioonidest. [Debunk.org](#), Leedu desinformatsiooni analüüsikeskus ja valitsusväline organisatsioon, teeb ulatuslikke uuringuid desinformatsiooni kohta, edendab MILi ja arendab tehisintellektipõhiseid vahendeid väärinfo tuvastamiseks ja ennetamiseks. [Leedu "pääpikud"](#) on vabatahtlikud, kes jälgivad ja tõrjuvad desinformatsiooni internetis, hoiatades meediakogukonda ja valitsusasutusi väärinfo eest. Uurimisrühmad nagu [SIENA](#) ja [LRT uurimisrühm](#) teevad kvaliteetseid ajakirjanduslikke uurimusi, paljastades korrupsiooni ja desinformatsiooni. SIENA on aidanud kaasa olulistele projektidele, nagu Pandora dokumendid, samas kui LRT on paljastanud Kremli dokumente, milles kirjeldatakse plaane Balti riikide suhtes. Leedu riiklik kriisihajakeskus (NKVC) [jälgib riiklikke julgeolekuohte](#), sealhulgas desinformatsiooni, ja koordineerib kriisihajameetmeid. Need organisatsioonid suurendavad ühiselt Leedu vastupanuvõimet desinformatsioonile ja edendavad meediapädevust. Meie teadmised Baltimaade jaoks asjakohase teabe ökosüsteemi kohta on ulatuslikud ja me oleme kavandanud BECID2, et täiendada või laiendada olemasolevaid kohalikke meetmeid, mitte dubleerida neid.

1.5. Koostöö üliõpilastega

Esimese aasta aruandes kirjeldasime üliõpilaste ja järgmise põlvkonna tähtsust BECID-i jätkusuutlikkuse tagamisel. Kuna kolmes Balti riigis elab umbes 6 miljonit inimest, on oluline

suurendada valdkonnas tegutsevate inimeste arvu, sest inimressursid on napid ja võivad sõltuda liiga vähestest osalejatest.

Selleks tegime 4. kuul, kui lõpetasime oma esimese jätkusuutlikkuse strateegia, strateegilise otsuse, kus kinnitasime, et lisaks tegevuste läbiviimisele, konverentsidel osalemisele ja meedias nähtavusele **on oluline kaasata meie töösse ka üliõpilasi ja noori, et anda võimekust järgmise põlvkonna desinformatsiooniuurijatele, ajakirjanikele, analüütikutele ja MILi vahendajatele**. See aitab tagada järjepidevust meie valdkonnas. Samuti on sellest kasu üliõpilastele, sest nad õpivad (akadeemilise) organisatsioonikultuuri põhitõdesid, mõistavad veebitöö rutiini ja omandavad mitmesuguseid praktilisi oskusi. Meil on mitmeid näiteid üliõpilaste kaasamisest BECIDi tegevusse 2024. aastal.

Tartu Ülikoolis käivitati 2024. aasta kevadsemestril uus kursus "[Meediakirjaoskuse mänguline arendamine](#)". Kursus uuris laste ja noorte meediamailma ning selle eesmärk oli anda praktilisi oskusi meediapädevuse õpetamiseks mängude kaudu, mis lõppes suure digikirjaoskuse üritusega [DigiÄKK](#). DigiÄKK-i formaat hõlmab välkõppe sarja, kus osalejad liiguvad iga 10 minuti järel uude õppejaama. Igas jaamas tutvustatakse neile uut sisu. Osalevad üliõpilased pidid ette valmistama mängu ning valitud üliõpilased vastutasid kommunikatsiooni- ja korraldusülesannete eest. See oli mõnele üliõpilasele esimene praktiline õpetamiskogemus, kuna nende õpingud ei olnud veel jõudnud praktilise osani. Hiljem tunnistasid nad, et see kogemus oli väärtuslik nende MIL-oskuste arendamiseks ja enesekindluse saamiseks õpetajaks olemiseks.

DigiÄKK-i edu tõi kaasa ka koostöö jätkumise mõne kursuse õpilasega. Sügisel viisid 10 tudengit projekti Meediaklubi raames läbi MIL töötube erinevates Tartu lähistel asuvates lasteaedades ja koolides. Projekt algas kevadel ja kogu 2024. aasta jooksul viidi läbi üle 300 töötoa ning umbes 6000 last sai võimaluse arendada oma digioskusi. Õpilastele oli see suurepärane kogemus, et mõista, mida lapsed internetis teevad ja kuidas neid teemasid käsitleda, kui neist saavad õpetajad.

Osana meie Riias toimuva häkatoni (**T4.5**) ettevalmistustest viisid Tartu Ülikooli üliõpilased läbi Kapiprojekti, mida on põhjalikumalt selgitatud WP4 peatükis. Projekt aitas meil valida noori, kes võiksid osaleda Delfi töötoas ja hiljem Riias toimuval häkatonil. Õpilased vastasid projekti korraldamise eest ja said väärtuslikke kogemusi MIL-materjalide koostamisel, sponsorite ja publikuga suhtlemisel, sotsiaalmeedias kaasahaarava sisu tegemisel ja ootamatute probleemide lahendamisel.

Sel aastal oli meil ka üks **virtuaalne praktikant**, Lilit Bekaryan, kes keskendus kommunikatiivsetele ülesannetele. Kuna BECID-il on ka venekeelne veebileht ning meie praktikandil on haridusalane taust ja ta räägib vabalt vene keelt, kasutasime tema tugevusi BECID-i töös. Tema ülesannete hulka kuulus BECID-i LinkedIni strateegia väljatöötamine, DIGIRES-i käsiraamatu jaoks vene- ja ingliskeelsete kokkuvõtete kirjutamine, meediapädevuse harjutuste läbivaatamine, venekeelsete tekstide loetavuse kontrollimine ja parandamine veebilehel, faktikontrollitud materjalide märgistamine, meediapädevuse

materjalide tõlkimine, DigiÄKK-i mängude käsiraamatu sissejuhatuse kirjutamine ning BECID-i meeskonnaliikmete sotsiaalmeedia kontode tuvastamine.

Liliti töö ja tagasiside korraldati peamiselt ühise Google Doci ja e-posti teel, mis võimaldas selgeid tööülesandeid ja õigeaegset tagasisidet. Tema juhendaja Annaliisa Post kiitis teda usaldusväärsuse, tähtaegadest kinnipidamise ja tagasisidele avatuse eest. Liliti keeleoskus, eriti vene keeles, oli väga väärtuslik ning ta märgistas tõhusalt venekeelseid faktikontrolle ja pakkus välja uusi märksõnu, mis osutusid kasulikuks. Lilit andis BECID-ile olulise panuse, parendades venekeelse sisu loetavust ja kättesaadavust veebisaidil, parendades faktikontrolli materjalide märgistamissüsteemi ja aidates kaasa õppematerjalide väljatöötamisele. Vastutasuks sai ta parema ülevaate BECID-ist ning võimalutesti MIL-oskuste arendamiseks ja materjalide kohandamiseks.

BECID-i jaoks oli ta esimene praktikant, kes ei töötanud kunagi kohapeal, vaid ainult virtuaalselt. Seetõttu on meie katsekogemus julgustanud meid otsima meeskonnaga liitumiseks rohkem osalise tööajaga praktikante, kes töötavad eemalt.

2. FAKTIKONTROLL

2. tööpaketi ülevaade

Teise tööpaketi peamised eesmärgid on jälgida, analüüsida ja lükata ümber desinformatsiooni narratiive Baltikumis, töötades kolmes Balti keeles – eesti, läti ja leedu keeles – ning luua venekeelset originaalsisu haavatavale publikule ja tõlkida asjakohast sisu inglise keelde laiemale rahvusvahelisele publikule.

Teisisõnu, WP2 keskendub faktikontrolli tugevdamisele Balti riikides, viies läbi järjepidevaid ja kvaliteetseid faktikontrolle (**T2.1**; 2024. aasta detsembri seisuga on avaldatud ja EDMO repositooriumi lisatud **üle 650 Balti faktikontrolli**). Samuti on selle eesmärk luua tõhus, koostööl põhinev teabevahetussüsteem Balti riikide faktikontrollijate ja akadeemiliste asutuste vahel, tagades ühistel põhimõtetel ja metoodikatel põhineva korrapärase tegevuse (**T2.2**).

BECID-i raames võetud kohustuste raames avaldasime meediaväljaannetes regulaarselt faktikontrolle, hinnanguid Balti riikide faktikontrollile, kaks korda nädalas toimuvaid fakti- ja desinformatsioonile keskenduvald multimeediasaateid, Venemaa ja Valgevene propaganda ja desinformatsiooni analüüsi, Balti riikide desinformatsioonitrendide sünteesi, sotsiaalmeedia platvormide desinformatsioonitrendide analüüsi ning vastamist faktikontrollile suunatud teabepäringutele ja ühistele teadusuuringutele vastavalt EDMO juhtorgani ja EDMO faktikontrolli võrgustiku suunistele (**T2.3, T2.4, T2.5, T2.6 ja T2.7**)

Üldiselt on Baltimaade desinformatsioonitrendidel ühised teemad, sealhulgas Ukraina, Venemaa ja NATO vastu suunatud narratiivid ning väärinfo kliimamuutuste, vaktsiinide ja ühiskondlike küsimuste kohta. Siiski ilmnevad olulised erinevused:

- Lätis on suundumus majanduslikule desinformatsioonile ja narratiividele valitsuse ebaõnnestumistest, kasutades ära avalikkuse finantsmuresid ja ebavõrdsust.
- Eestis on desinformatsioon sageli suunatud NATO tegevusele ja kliimapolitikale, kusjuures suurt tähelepanu pööratakse kliimameetmeid õõnestavatele narratiividele.
- Leedus domineerivad desinformatsiooni puhul Ukraina ja Venemaa kohta käivad narratiivid ning väärinfo COVID-19 vaktsiinide ja kliimamuutuste kohta.

Need suundumused rõhutavad, kuidas desinformatsioonikampaaniad on kohandatud iga riigi ainulaadsetele haavatavustele. Kõigis kolmes Balti riigis on desinformatsiooni ühine eesmärk vähendada usaldust institutsioonide vastu, kasutada ära Venemaa ja Ukrainaga seotud geopoliitilisi pingeid ning süvendada ühiskonna lõhestatust. Ühiste, kogu Baltikumi hõlmavate, narratiivide hulka kuuluvad skeptitsism NATO suhtes, vaktsiinide valeinformatsioon ja kliimamuutuse eitamine, mille eesmärk on destabiliseerida ja polariseerida kogukondi.

Ülesanne	Algus	Lõpp	Staat
T2.1 Regulaarne faktikontroll Balti riikide era- ja avalik-õiguslikes meediaväljaannetes	detsember 2022	mai 2025	Käimasolev
T2.2 Balti riikide faktikontrollijate töö regulaarne hindamine ja parimate tavade jagamine	detsember 2022	mai 2025	Käimasolev
T2.3 Kaks korda nädalas toimuv taskuhäälingute/videosaadete sari, mis keskendub faktide kontrollimisele, ümberlükkamisele, juhtumiuuringutele ja/või desinformatsiooni levitamisele	märts 2023	mai 2025	Käimasolev
T2.4 Venemaalt ja Valgevenest Baltimaadesse jõudva propaganda ja desinformatsiooni ning selle mõju analüüsimine ühiskonnale	detsember 2022	mai 2025	Käimasolev
T2.5 Balti desinformatsiooni suundumuste ja mõju analüüsimine, sünteesimine ja jagamine	veebruar 2023	mai 2025	Käimasolev
T2.6 Desinformatsioonitrende analüüsimine Balti Facebooki, Instagrami, Tiktoki ja Telegrami kasutajate seas	detsember 2022	mai 2025	Käimasolev

T2.7 Vastamine taotlustele, mis käsitlevad faktide kontrollimist ja EDMO juhtorgani valitud ühiseid teadusuuringuid	detsember 2022	mai 2025	Käimasolev
--	----------------	----------	------------

Lisaks kõigi partnerite veebilehtedele ning veebilehtedele becid.eu ja edmo.eu jõuavad analüüsid ülemaailmse publikuni EDMO iga kahe kuu tagant ilmuvate faktikontrollibriidide kaudu ning dr Signe Ivask esindab jätkuvalt BECID-it [Euroopa faktikontrolli standardite võrgustiku projektis](#).

2.1. Re:Baltica

Re:Baltica on mittetulundusühing, mis tegeleb uuriva ajakirjandusega ja keskendub Balti regioonile, kuid selle huviala laieneb ka Venemaale, Valgevenele, Ukrainale ja teistele endistele Nõukogude Liidu riikidele. Alates 2012. aastast on nad olnud Baltikumis desinformatsiooni analüüsi esirinnas, keskendudes Venemaalt pärit superlevitajatele ja desinformatsioonile, eriti enne valimisi. Re:Baltica tegutseb erinevates formaatides, sealhulgas trüki- ja veebikujul uurimuste, Kremli Euroopas rakendatavaid propagandameetodeid käsitlevate dokumentaalfilmide ja regulaarsete faktikontrollide kaudu ning esitab BECID-ile faktikontrolle ja desinformatsioonianalüüse nii teksti kui ka dokumentaalfilmide kujul.

2019. aastal asutasid nad faktikontrolliüksuse Re:Check, mis avaldab kuus 20–30 faktikontrolli läti ja vene keeles. 2020. aastal sai Re:Baltica IFCN-i sertifitseeritud faktikontrollijaks ja tegi Facebookiga koostööd sõltumatu faktikontrollijana, et võidelda COVID-19 pandeemia ajal leviva desinformatsiooni vastu. Kuigi Re:Check on osa Re:Balticast, tegutseb ta iseseisvalt ning tal on eraldi tegevuskava, ajakirjanduslikud põhimõtted ja rahastamisinfo, mis on kõik avalikult kättesaadavad.

Re:Baltica lubab nende töö vaba taasavaldamist ja nende töö on ilma maksumüürita nende veebilehel kättesaadav läti, vene ja inglise keeles. BECID-i jaoks 2024. aastal tehtud töö raames olid Re:Baltica olulisimad saavutused järgmised:

- Avaldas üle 300 faktikontrolli, mis on kättesaadavad [Re:Baltica veebilehel](#) ja [BECID-i veebilehel](#).
- Käsitles sagedast väärinfot erinevates kriitilistes teemades, sealhulgas Venemaa sõda Ukrainas, Euroopa Parlamendi valimised, kliimamuutused, sooline võrdõiguslikkus ja toiduohutus.
- Töötas koos 40 faktikontrollimise organisatsiooniga välja [2024. aasta Euroopa Parlamendi valimistele keskendunud fakti kontrollimise andmebaasi](#) (Elections24Check), mida haldab EFCSN.
- Avaldas [viis](#) kvartaliaruannet, milles tuvastati desinformatsiooni suundumusi Baltikumis, käsitledes konkreetseid teemasid, nagu sõja hirmu õhutamine Balti riikides, EL-iga seotud väärinfo valimiste eel, Venemaa

desinformatsioonioperatsioonid Baltikumis ja LGBT+ desinformatsiooni suundumused.

2.2. Delfi Leedu

DELFI UAB, [Leedu suurim veebipõhine uudisteagentuur](#), asutas 2018. aastal oma faktikontrolliprojekti [Delfi Melo Detektorius](#) (Valedetektor). Sellest on saanud usaldusväärne partner Facebooki kolmanda osapoole faktikontrolli programmis ja alates 2019. aastast on ta IFCN-i sertifikaadiga faktikontrollija. Need verstepostid rõhutavad organisatsiooni pühendumust rangete faktikontrolli standardite järgimisele ja võitlusele väärinfo leviku vastu. Teave selle tegevuse, faktikontrolli osakonna, meetodika ja rahastamisallikate kohta on [avalikult kättesaadav](#).

2018. aastal käivitati projekt Demaskuok (Demaskeerimine), mida toetasid Google DNI Fund ja DELFI UAB. Kasutades enda väljatöötatud tehisintellekti vahendit, tuvastab Demaskuok desinformatsioonikampaaniaid kõigest kahe minuti jooksul pärast avaldamist, keskendudes eelkõige Kremliiga seotud narratiivide vastu võitlemisele.

2020. aastaks laiendas Delfi Melo Detektorius oma faktide kontrollimist ka [venekeelsele sisule](#), et vastata venekeelsete kogukondade vajadustele. Praegu sisaldab selle arhiiv üle 2000 kontrollitud leedukeelse ja 898 venekeelse fakti, kusjuures iga kuu lisandub 55 uut artiklit. Olles osa Leedu juhtivast uudisteagentuurist, tagab Delfi Melo Detektorius oma töö laiaulatusliku ja orgaanilise levimise, mis ületab BECID-i veebilehe ulatuse.

2021. aastal kaasasutas DELFI UAB [DIGIRES-i](#) (Baltic Research Foundation for Digital Resilience), mis ühendab ajakirjanikke, teadlasi ja valitsusväliseid organisatsioone, et avastada, analüüsida, ennetada ja ohjeldada desinformatsioonitegevust Leedus ja mujal.

2023. aastal algatas Delfi Melo Detektorius projekti ["Petikud leheküljed"](#) – uurimise raamatusarja kohta, mille kaudu propageeriti Leedus Kremli-meelset ideoloogiat ja Kremli režiimiga seotud sektilaadset liikumist "Venemaa helisevad seedrid". Nad alustasid veel ühe laiema ülevaatega – ["Kunst kui pehme võimu vahend"](#) – Venemaa taktikast oma mõju tugevdamiseks Leedus kultuuri kaudu. Samal aastal tutvustas Delfi Melo Detektorius Leedu esimest faktikontrollile pühendatud Messengeri juturobotit ja lõi visuaalselt kaasahaarava graafika, et muuta selle faktikontrollid kättesaadavamaks ja jagatavamaks.

Delfi Melo Detektorius sai 2024. aastal Euroopa faktikontrolli standardite võrgustiku (EFCSN) heakskiidu ja osales mitmes suure mõjuga Euroopa projektis, sealhulgas AI@EUElections, Climate Facts Europe, FactCrisis ja Elections24Check. Delfi Melo Detektorius käivitab peagi mitmekeelse vestlusroboti, mis põhineb generatiivsel tehisintellektil ja laiendab veelgi võimet tegeleda desinformatsiooniga erinevates keeltes ja platvormidel.

BECIDi meeskonnas vastutab DELFI UAB veebilehe kujundamise, ülalpidamise, hoolduse ja faktide kontrollimise eest tekstilises, visuaalses ja audiovisuaalses vormis. Vaadates tagasi aastasse 2024, olid nende peamised saavutused järgmised:

- **Avaldas 104 faktikontrolli leedu keeles, 14 vene keeles ja 9 inglise keeles**, mis on kättesaadavad [nende veebisaidil](#) ja [BECID-i veebisaidil](#).
- Avaldas [ühe kvartaliaruande](#) desinformatsiooni suundumuste kohta Euroopas.
- Avaldas 24 telesaate osa, milles arutati kõige silmapaistvamaid desinformatsiooninarratiive ning mida edastati otseülekandes Delfi telekanalil ja laaditi üles veebisaitidele.

2.3. Delfi Läti

AS Delfi on Läti juhtiv uudisteportaal, mille igakuine lugejaskond oli 2024. aasta novembris 839 000. Sellel on enim veebilugejaid ja see on Läti juhtiv uudisteallikas sotsiaalmeedias. See on kolm korda võitnud sotsiaalmeedia kõige mõjukama meediaallika auhinna ja kolm korda valitud Läti eelistatuimaks meediabrandiks. Selle Facebooki lehel on lätikeelsetest uudisteallikatest suurim jälgijate arv (187 000 jälgijat).

Läti Meediaeetika Nõukogu liikmena seisab Delfi kõrgeimate kvaliteedistandardite eest ning mitmed selle ajakirjanikud on ka Läti Ajakirjanike Liidu liikmed. Alates 2020. aastast on AS Delfi avaldanud faktikontrolli materjale ja muud desinformatsiooni vastu võitlevat sisu spetsiaalse kategooria "Atmaskots" (Ümberlükatud) all ning 2021. aasta lõpus said nad IFCN-i poolt sertifitseeritud faktikontrollijateks. Mis puutub nende töösse faktikontrollidega 2024. aastal BECID-is, siis AS Delfi tipphetked olid järgmised:

- **Avaldasid 106 faktikontrolli läti keeles ja 15 vene keeles**, mis on kättesaadavad [nende veebilehel](#) ja [BECID-i veebilehel](#).
- **Avaldasid 24 telesaate osa, milles arutatakse kõige silmapaistvamate desinformatsiooni narratiivide üle** ning mis on salvestatud Delfi telekanalil ja üles laaditud Delfi.lv kanali "Atmaskots.lv" veebisaidile.

2.4. Delfi Eesti

AS Delfi Meedia uurimis- ja faktikontrolliüksus Eesti Päevalehe Faktikontroll (mis teeb ka taskuhäälingut [Valeinfo! Paljastatud](#)) on [IFCN-i](#) akrediteeritud liige ja järgib selle tegevusjuhendit. Poliitiliselt neutraalse väljaandena teeb AS Delfi Meedia faktikontrolli väidetele kõikjalt poliitilisest spektrist. Meeskonna kuuest inimesest kolm on keskendunud ainult faktikontrollile. Kolm ülejäänud inimest töötab nii uurimise kui ka desinformatsiooni teemadel. Tihe koostöö MTÜ-ga Eesti Väitlusselts võimaldab AS Delfil panustada ka järgmise põlvkonna faktikontrollijate koolitamisse.

Delfi on Eesti kõige külastatavam uudisteportaal ja faktikontrolli üksus saab sellest suurt kasu. Kuigi meediaettevõtte ülejäänud väljaanded kasutavad tulu saamiseks maksumüüre, **avaldatakse** Delfi Meedia **faktikontrolli jätkuvalt ilma maksumüürita**. See võimaldab faktikontrolliüksusel rahastada oma tegevust kolmandate isikute toetuste või lepingutega tingimusel, et nad säilitavad ajakirjandusliku sõltumatuse. Meie BECID-is usume, et faktikontroll peaks olema kõigile kättesaadav.

AS Delfi Meedia meeskond avaldab keskmiselt 37 originaal faktikontrolli (eesti ja vene keeles) kuus, lisaks tõlked ning kaks korda kuus kehtav taskuhäälingusari. Nad on ka Facebooki kolmanda osapoole faktikontrolliprogrammi partnerid. BECID-i töö raames 2024. aastal olid AS Delfi Meedia tipp hetked järgmised:

- **Avaldasid 419 faktikontrolli**, mis on kättesaadav [nende veebisaidil](#) ja [BECID-i veebisaidil](#).
- Tegid [iga kahe nädala tagant taskuhäälingu](#) episoodide, et sukelduda praegustesse ja aktuaalsetesse desinformatsiooni teemadesse. Enamikes osades olid külalisteks eksperdid.
- Avaldas [kolm kvartaliaruannet](#) Balti riikide desinformatsioonitrendide kohta.
- Avaldas mitmeid mõjusaid ajakirjanduslikke uurimusi nii Delfis kui ka rahvusvahelises meedias, uurides desinformatsiooni ja propagandaga seotud võrgustikke ja mõjuoperatsioone: ["Kreml liigub"](#) (piiriülene uurimissari; valitud Daphne Caruana Galizia auhinna finalistiks); ["Just nii käivitas Kreml Kaja Kallase vastu massiivse valeinfokampaania"](#); [Just nii käivitas Kreml Kaja Kallase vastu massiivse valeinfokampaania](#)"; ["Lõime täiesti uue TikToki kasutaja. Ja langesime kohe Vene propaganda sihtmärgiks"](#); ja ["Dokumendid otse Kremlitrollivabrikust: kuidas Venemaa taas europarlamenti valimisi mõjutas"](#) (veel üks piiriülene uurimine).

Järgnevalt toome välja võrdleva analüüsi kui näite sellest, kuidas faktikontrollijad ja ajakirjanikud võimendavad, levitavad ja uurivad sügavuti ja analüütilistes aruannetes faktikontrollides käsitletud teemasid edasi.

2.5. Kuidas Baltikumis levib hirm sattuda sõtta

Autor: Annija Petrova (Re:Baltica/Re:Check)

Sel suvel intensiivistus peamiselt Leedus ja Eestis väärinfo, et võimalolijad püüavad Balti riike tõmmata sõtta Venemaaga. Valitsused kaaluvad väidetavalt vägede saatmist Ukrainasse, Leedus on välisminister ja tema perekond riigist lahkumas, Läti aga provotseerib idanaabrit tuumasõja ähvardustega. Selles artiklis selgitatakse, kes ja kuidas Balti riikides neid valesid väiteid levitavad.

"Leedu saadab Ukrainasse 100 sõjaväelast"

Selle aasta kevadel [ütles](#) Prantsusmaa president Emmanuel Macron korduvalt, et õigetest asjaoludel võiks NATO väed Ukrainasse saata. Sellele järgnes mitmes Euroopa riigis [desinformatsioonilaine Macroni](#) ja NATO riikide väidetavalt Venemaaga seotud plaanide kohta. Nii juhtus ka Leedus. Pärast Macroni avaldusi hakkasid Leedu poliitikud, sealhulgas peaminister Ingrida Šimonytė ja välisminister Gabrielius Landsbergis, arutama võimalust saata Ukrainasse Leedu instruktorid, et koolitada sõdureid. Leedu veebisaidi *Delfi* faktikontrollija Aistė Meidutė sõnul tõlgendati peaaegu kõiki Leedu kõrgemate ametnike avaldusi võimaliku väljaõppemissiooni kohta kui üleskutset sõjale. Poliitikud rõhutasid, et riik ei algata sellist missiooni, kuna see nõuaks suuremate riikide, näiteks Prantsusmaa, kaasamist, kuid seda ignoreeriti.

"Kuid desinformatsiooni levitajad tõlgendasid neid väiteid teises valguses, väites, et Leedu poliitikud on valmis saatma Leedu väed otse sõjapiirkonda," selgitab Meidutė. Näiteks [väitis](#) üks võltsuudiste veebisaitidest, et Slovakkia peaminister Robert Fico on väidetavalt kinnitanud, et Leedu ja teised riigid saadavad Ukrainasse vägesid. Kuigi Fico märkis, et mitmed EL-i ja NATO liikmesriigid kaaluvad seda võimalust, ei maininud ta ühtegi konkreetset riiki.

Joonis 2 - Ekraanipilt sotsiaalmeediast, Delfi Leedu

Varsti pärast seda [väideti](#) Leedu sotsiaalmeedias ekslikult, et Leedu parlament (Seim) on salaja otsustanud saata 100 sõjaväelast Ukraina rindejoonele. Uudise algataja oli endine kaitseministeeriumi ülem ja Leedu presidendikandidaat Valdas Tutkus. Ta postitas sotsiaalmeediasse, et seim oli hääletanud Leedu vägede Ukrainasse saatmise poolt.

Tegelikkuses otsustas seim määrata vägede arvu, mida võib lähetada rahvusvahelistele operatsioonidele ja missioonidele. Resolutsioonis on sätestatud, et kuni 100 sõdurit ja tsiviilpersonalit liiget võib osaleda väljaõppeoperatsioonil Ukrainas.

"Eesti palgasõdurid on juba sõjas."

Eesti *Delfi* faktikontrollija Marta Vunš selgitab, et Eestis leviv narratiiv, et Balti riigid või Eesti valmistuvad väidetavalt Venemaaga sõjaks, on põimitud sõnumitega relvarahust ning "me tahame rahu" ja "Ukraina mitte toetamine on Eestile parem".

Eestis levisid pärast Prantsuse presidendi Macroni sõnavõtte mitmesugused väärarusaamad. Portaali *Eestinen* väitis, et Prantsusmaa on [otsustanud](#) viia oma väed Ukrainasse ja alustada sõda Venemaaga. See tõi kaasa spekulatsioonid, et Eestil on sarnased plaanid saata oma väed rindele.

Seda narratiivi [levitati](#) ka minevikus. Näiteks avaldati Eesti võltsuudiste veebilehel *Telegram*

Jagan sõbra seinalt kommentaariga:
Palgasõdurite saatmine Ukrainasse riikide kaupa.
Eestist saadetud 190 ja neist hukkumud 85.
Vaadake teiste riikide numbreid ka.
On kellegi huvides rahu sõlmimise asemel tappa maha ka kogu maailma parimad pojad.
Sõda on sõda alati.
Seal surevad inimesed.
Eesti valitsus on vähemalt miljardi saatnud - rahul, et veel rohkem inimesi surma saaks.

re:check

NUMBER OF FOREIGN MERCENARIES IN UKRAINE

Country	Arrived since 24.02.2022	Eliminated
Europe		
Poland	2,960	1,497
United Kingdom	822	360
Romania	784	349
Croatia	335	152
France	356	147
Latvia	190	85
Bosnia and Herzegovina	207	90
Germany	235	88
Albania	192	87
Estonia	190	85
Kosovo	191	84
Lithuania	174	81
Ireland	158	67
Asia		
Georgia	1,042	561
Syria	200	102
Turkey	188	62
Azerbaijan	63	32
Israel	64	29
Armenia	70	25
Uzbekistan	70	15
Kazakhstan	21	8
Afghanistan	17	5
Republic of Korea	15	5
Kyrgyzstan	31	4
Sri Lanka	12	3

artikkel, milles väideti, et Eesti kaitseväge võib saata vägesid Ukraina lahingurindele. Veebileht kogus populaarsust COVID-19 pandeemia ajal. Seekord viitas eksitav uudislugu *Postimehe* [artiklile](#). Artiklis ei mainitud aga Ukrainat, vaid juttu oli plaanist kaasata vabatahtlikke reservväelasi teistesse välisoperatsioonidesse. Sotsiaalmeedias tugevdasid seda valet postitused, kus öeldi, et Eesti mehed saadetakse "Ukraina hakklihamasinasse". Eesti *Delfi* faktikontrollijad leidsid sarnaseid sõnumeid vähemalt kaheksast sotsiaalmeedia postitusest.

Joonis 3 - Ekraanipilt sotsiaalmeediast, *Delfi* Eesti

võltsitud tabelit, milles kirjeldatakse väidetavalt erinevatest riikidest Ukrainasse saadetud "palgasõdurite" arvu.

Fakt on aga see, et ei Eesti, Läti ega Leedu ei saada Ukrainasse vägesid. Kui Balti riikide kodanikud sõdivad Ukrainas, siis teevad nad seda vabatahtlikult.

"Läti on valmis osalema suures sõjas."

Lätis ei ole väited väidetavate plaanide kohta saata elanikud Ukrainasse sõdima eriti suurt kõlapinda saanud ja neid ei ole sotsiaalmeedias eriti palju jagatud. Siiski on sellised katsed inimesi hirmutada olemas. [Vahetult enne](#) Euroopa Parlamendi valimisi käis Andrejs Kozlovs, erakonna "*Stabilitāte!*" Euroopa Parlamendi saadikukandidaat, *TikTokis* vene keeles väitmas järgmist: "Üks kõrgel kohal Läti ametnik teatas mõned päevad tagasi, et Läti on valmis osalema suures sõjas ja kasutama oma armeed." Samuti osutas ta videos taustal olevale

laste mänguväljakule ja ütles, et "paljud Läti poliitikud tahavad need muuta pommivarjenditeks". Videos ei esitanud Kozlovs mingeid tõendeid. Ta ei vastanud *Re:Checki* telefonikõnedele ega sõnumitele.

"Noori ja naisi valmistatakse ette sõjaks."

Läti kaitseväge juhataja Leonīds Kalniņš [avaldusi](#), et mehed ja naised tuleks kohustuslikus korras kutsuda teenima rahvuslikesse relvajõududesse, saatsid ka hirmutavad loosungid. Praegu saavad naised teenida vabatahtlikult.

Opositsioonipartei "*Stabilitātei!*" ametlikul *TikTok* lehel ja selle juhi Aleksejs Rosļikovs *Telegram* kanalil postitati venekeelseid väiteid, et "tüdrukud" armees aitaksid kaasata raha. "Sõjapoliitika on liiga ahvatlev ja kogu meie eliit on sees," seisab ühes sellises videos. Teine *TikTokis* ja *Facebookis* avaldatud video ütles, et asi on juba otsustatud.

Ta ütles, et "nüüd kutsuvad nad tüdrukuid sunniviisiliselt sisse ja valmistavad neid ette rindejoonele, sõjaks".

Samal ajal kasvas võltsitud uudiste arv Leedus pärast seda, kui riigi parlament [kiitis heaks sõjaväeteenistuse reformi](#). Sellega kehtestatakse noortele kohustuslik ajateenistus pärast

Joonis 4 - Ekraanipilt sotsiaalmeediast, Delfi Leedu

keskkooli lõpetamist. Pärast seda otsust hakkasid Leedu sotsiaalmeedias [levima kuulujutud](#), et leedulased peavad Ukrainas sõdima.

"Leedu minister ja tema perekond valmistuvad riigist lahkuma."

Leedu välisminister Landsbergis muutus Venemaa desinformatsiooni sihtmärgiks. Leedu parlamendiliige Aurelijus Veryga (Leedu Talunike ja Roheliste Liit) esitas talle [retoorilise küsimuse](#) selle kohta, kuhu minister ja tema perekond kavatsevad kolida.

Pärast seda levisid sotsiaalmeedias kuulujutud, et Landsbergide abikaasa müüb oma erakooliäri ja valmistub Leedust lahkuma.

Kuigi ettevõtte pressiesindaja eitas kuulujutte võimalikust müügist, võtsid selle väite üles Kremli desinformatsiooni

väljaanded, mis rääkisid pidevalt, et "rotid lahkuvad uppuvalt laevalt" ja et Leedu tiritakse lõpuks sõtta või riiki ründab Venemaa.

TikTok levitab Eestis sõjahirmu.

Eestis hirmutavad venemeelsed TikTok-kontod riigi osalemisega sõjas. Üks nüüdseks peatatud *TikToki* kasutaja esitas väidetavalt endise peaministri Kaja Kallase tsitaadi, et Eesti ei soovi rahukõnelusi Venemaaga, vaid sõda ja võitu. Kallas pole midagi sellist öelnud, ta väitis, et Ukraina peab selle sõja võitma.

Eesti ajakirjanikud katsetasid ka uue TikToki konto loomisega. Eesti *Delfi* faktikontrollija Vunsh selgitab, et juba ühe tunniga pakkus *TikToki* algoritm neile ligi sada võltsitud postitust, vene sõjapropagandat ja sõda õhutavaid videoid hirmu levitamiseks.

Näiteks küsiti ühes postituses: "Kas te lähete sõtta, kui Eestis toimub sõda?" Video sai Eestis üsna populaarseks, kogudes üle 46 000 vaatamise.

Joonis 5 - TikToki ekraanipilt. See omistab ekslikult tsitaadi Eesti endisele peaministrile Kaja Kallasele: "Me ei taha rahuläbirääkimisi Venemaaga, me tahame sõda ja võitu." Kallas ei ole midagi sellist öelnud. *Delfi Eesti*

Tuumarelvad või "valib Läti surma?"

Lätis üritasid võltsuudiste vahendajad ja Kremli-meelsed aktivistid inimesi ärevusse ajada, tõstes häireid allkirjade andmise kohta [avalike algatuste platvormil Manabalss.lv](https://www.avalike.algatuste.platvormil.lv). Veebileht võimaldab Läti kodanikel esitada oma seadusandlike ettepanekuid ja kui ühele neist on alla kirjutanud vähemalt 10 000 inimest, peab Läti parlament (Seim) seda kaaluma. Selle konkreetse algatuse autorid teevad ettepaneku kutsuda liitlasi üles kasutama tuumarelvi Lätis. Artikli kirjutamise ajal oli algatusele [alla kirjutatud](#) vaid 400 inimest.

See aga ei takistanud kuritegelikku organisatsiooni *Baltijas antifašisti* oma Telegram-kanalis väitmast, et "lätlased kirjutasi alla tuumaenergiaalasele enesetapupetitsioonile". Eelmisel aastal [pöördus prokuratuuri](#) poole Läti Riiklik Julgeolekuteenistus ja palus esitada süüdistuse kuuele isikule *Baltijas antifašisti* juhtimise ja organisatsiooni poolt toime pandud kuritegudes osalemise eest.

Joonis 6 - Ekraanipilt Manabalss.lv veebilehelt

Riigi
Julgeolekuteenistus tegi
kindlaks, et nad kogusid
ebaseaduslikult
salastatud teavet
arengute kohta Lätis, et
anda see üle Venemaa
salateenistustele,
samuti kiitsid ja üritasid
õigustada Venemaa
sõda Ukrainas ning
kogusid raha Venemaa
armee toetamiseks
Ukrainas. Nende
Telegrami kanalil on üle
20 000 jälgija.

Samas ütleb teise
sotsiaalmeedia kasutaja kommentaar algatuse kohta *Facebookis*: "Kas Läti valib surma?". Tiktokker Ilja Černogorods ehk Magnuss, kellel on 4,5 miljonit *like*'i, võttis samuti sõna. Blogija postitatus lühivideo pealkirjaga "NATO tuumarelvad Lätis" kritiseerib algatuse tegijaid vaidluste tekitamise eest. Magnuss pakub selle asemel, et "elame vahelduseks rahulikult". Sellel videol on *TikTokis* üle 56 000 vaatamise. Blogija kritiseerib [regulaarselt](#) valitsust, postitades opositsiooniparteide poolt venekeelsele publikule tehtud sisu, mis on ümber lükatud.

Kokkuvõttes ei ole praegu põhjust väita, et Balti riikide valitsused valmistuvad saatma oma armeed Ukrainasse või muul viisil Venemaa vastu sõda pidama. Sellegipoolest kasutavad võltsuudiste allikad, sealhulgas Kremli-meelsed blogijad, iga infokillukest, et hirmutada avalikkust, et just see juhtub.

Arikli valmimisse panustasid Re:Baltica (Re:Check), Delfi (Eesti) ja Delfi (Leedu).

3. TEADUSTÖÖ JA ANALÜÜS

3. tööpaketi ülevaade

WP3 hõlmas nelja peamist uurimisülesannet: **T3.1**, süstemaatiline kirjanduse ülevaade faktikontrolli epistemoloogiast ja meetoditest; **T3.2**, Baltimaade faktikontrolli tavade ja vahendite uurimine; **T3.3**, haavatavate sihtrühmade reaktsioonide uurimine faktikontrollile; ja **T3.4**, analüüs ajakirjanduse ja platvormide erinevatest reegleid ja poliitikapõhimõtetest seoses väärinfo vastu võitlemisega Balti riikides. Selles koostöös osales neli peamist partnerit: Tartu Ülikool, Tallinna Ülikool, Vidzeme Rakenduskõrgkool ja Vytautas Suure Ülikool.

Kõik neli osalevat ülikooli võtsid selle tööpaketi raames endale konkreetse ülesande, kasutades oma konkreetseid tugevusi ja teadmisi. Tallinna Ülikool (**TLÜ**) juhtis T3.1, keskendudes olemasolevate teadmiste ja vahendite hindamisele teaduskirjanduse süstemaatilise läbivaatamise kaudu ning faktide kontrollimise ja multimodaalsete kontrollivahendite hindamisele, mille tulemuseks on kaks uuringut, mis on avaldatud BECID-i veebisaidil ja kirjeldatud [BECID-i esimeses aastaaruandes](#) ning mille tulemuseks on ka täiendavad tulemused, nagu praegu eelretsenseerimisel olev süsteemne kirjanduse ülevaade (SRL), mida on kirjeldatud [peatükis 3.2](#), ning ülevaade [meedia- ja teabekirjaoskuse õpetamise kui interdistsiplinaarse eesmärgi kohta](#).

T3.2 eest vastutas Tartu Ülikool (**UTARTU**), kes viis läbi intervjuud faktikontrollijatega kogu Baltikumis, et analüüsida nende tausta, tööpraktikaid ja töövahendite kasutamist, nagu on täpsemalt kirjeldatud [peatükis 3.2](#). Lisaks sellele vastutas UTARTU akadeemilise avaldamise ja aruandluse korraldamise eest veebisaidi jaoks.

Vytautas Suure Ülikool (**VMU**) vastutas T3.3 ees, arendades välja kontseptuaalse raamistiku, et uurida erinevate faktikontrolli žanrite ja formaatide vastuvõtmist publiku poolt, mille peamised tulemused esitati [BECID-i esimeses aastaaruandes](#) ja avaldati ka UNESCO MIL aastaraamatus "[Media and Information Literacy as a Strategic Guideline Toward Civic Resilience](#)[meedia- ja infokirjaoskus kui strateegiline suunis kodanikukindluse suunas](#)): [Baltic-Nordic Lessons](#)" (Juraitė & Balčytienė, 2023, lk 51-80).

Vidzeme Rakenduskõrgkool (**ViA**) juhtis T3.4, mis keskendus faktide kontrollimise regulatiivsete aspektide analüüsimisele, sealhulgas Balti meediategelaste poolt desinformatsiooni käsitleva tegevusjuhendi rakendamisele. Kuna kõik uuringud olid ülebaltilised, hõlmasid kõik ülesanded iga ülikooli teadlasi ja koostööd faktikontrollijatega **T2.7** kaudu aruteluseminaride kaudu, kus tutvustati esialgseid tulemusi ja koostati ettepanek spetsiaalselt BECID-i faktikontrollijatele kohandatud suuniste kohta.

Kõik uurimisülesanded lõpetati 2024. aasta juuniks; jäänud on vaid avaldamisprotsessid.

Ülesanne	Algus	Lõpp	Staatus
T3.1 Olemasolevate teadmiste ja tööriistade hindamine: süstemaatiline teaduskirjanduse ülevaade, olemasolevate faktikontrolli tööriistade ja multimodaalsete teabe kontrollimise vahendite ülevaatamine	detsember 2022	august 2023	Lõpetatud
T3.2 Balti riikide faktikontrolli tavade, tööprotsesside ja ajakirjandusliku faktikontrolli žanrite võrdlev analüüs.	detsember 2022	märts 2024	Lõpetatud
T3.3 Kontseptuaalne raamistik, mis põhineb publiku reaktsioonide uurimisel faktikontrolli žanritele ja formaatidele.	märts 2023	märts 2024	Lõpetatud
T3.4 Faktikontrolli regulatiivsete aspektide analüüs	august 2023	mai 2024	Lõpetatud

WP3 raames tehtud koostöö 2023. aastal osutus väga tulemuslikuks, ületades esialgsed ootused.

Teadustöörühm viis läbi täiendavaid uuringuid koos teadlaste ja meediapädevuse edendajatega [ning valmis käsikiri mikrosekkumiste kasutamise kohta hariduses meediapädevuse arendamiseks](#). Selle tööpaketi tulemusi levitati erinevate kanalite kaudu, sealhulgas uudismeedia, konverentside ja koolituste kaudu kodanikuühiskonna organisatsioonidele, kes tegelevad rohujuure tasandi väärinfo vastu võitlemisega, mida on üksikasjalikult käsitletud [peatükis 1.3.1](#).

Teadustöö kokku võtmiseks 2024. aastal tugines BECID WP3 raames tehtud tööle [töötades välja standardmetoodika faktikontrolli mõju analüüsimiseks asjaomastele sihtrühmadele](#). Kollektiivsed teadmised ja koostöövaim viisid kogu teadustegevuse eduka lõpetamiseni, samal ajal ootame veel mõne töö akadeemilist avaldamist. Järgnevalt anname ülevaate WP3 peamistest tulemustest 2024. aastal.

[BECID-i esimese aasta aruande](#) avaldamise järel avaldatud uuringute täielik loetelu on järgmine:

- Balčytienė, A., Bocullo, D. & Juraitė, K. (2024). **Baltic democracies beyond the EU accession: media as a bearer of democratic culture and means of resilience in navigating uncertainties**. The Journal of Contemporary European Studies. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14782804.2024.2360030>
- Buholcs, J.; Tetarenko-Supe, A.; Torpan, S.; Könno, A.; Vortel, V.; Balčytienė, A.; Kasparaitė, R. (2024). **The Regulation of Fact-Checking and Disinformation in**

the Baltic States. 1-48. https://becid.eu/results_and_studies/the-regulation-of-factchecking-and-disinformation-in-the-baltic-states/

- Ivask, S. (2024). **Recommended Code of Conduct and Ethics & Common Principles for Researching and Monitoring Factchecking.** https://becid.eu/results_and_studies/recommended-code-of-conductand-ethics-common-principlesfor-researching-and-monitoringfact-checking/
- Juraitė, K. & Balčytienė, A. (2023). **Media and Information Literacy as a Strategic Guideline Toward Civic Resilience: Baltic-Nordic Lessons.** In M. Jaakkola, T. Durán-Becerra, & O. B. Onyancha (Eds.), *Media and information literacy for the public good: UNESCO MILID Yearbook 2023* (lk. 51-80). <http://dx.doi.org/10.26620/uniminuto/978-958-763-705-2>
- Klaassen, M., Bucholtz, J., Himma, M., Lepik, K. **Unveiling The Many Faces of Fact-Checking: State of the Art of Academic Research on Information Correction.** *Käsikiri on eelretsenseerimisel.*
- Klaassen, M., Himma, M., Bucholtz, J., Kasparaitė, R., Berksun, K. **Human vs. Machine: The Role of Human Verification Practices in Fact-Checking in the Era of AI.** *Abstrakt on heaks kiidetud; käsikiri on eelretsenseerimisel.*
- Klaassen, M., Murumaa-Mengel, M., & Himma, M. (2024). **Social media microinterventions: Testing information activism as a media and information literacy.** *Journal of Media Literacy Education*, 16(2), 1-13. <https://doi.org/10.23860/JMLE-2024-16-2-1>
- Kõnno, Andres; Tigasson, Külli-Riin (2024). **Teaching Media Literacy At School As An Interdisciplinary Objective.** 1-21. https://becid.eu/results_and_studies/teaching-media-literacy-at-school-as-an-interdisciplinary-objective-2024/
- Murumaa-Mengel, M., Klesment, I., Klaassen, M., Post, A., Sigijane, K., Kõnno, A., Davidsons, A., Buholcs, J., Auniņa, I., Balčytienė, A., Juraitė, K., Antoneviča, L. (2024). **Developing Primary and Basic School Teacher's Media Competencies.** / https://becid.eu/results_and_studies/developing-primary-and-basic-school-teachersmedia-competencies

3.1. Meedia- ja infokirjaoskuse, vastupanuvõime ja hariduse alased uuringud

Meediirjaoskuse ja vastupidavuse tähtsust ei saa ülehinnata. Seetõttu käsitletakse käesolevas peatükis meedia- ja infokirjaoskuse, vastupanuvõime ja hariduse kokkupuutepunkte. Uurides, kuidas need elemendid omavahel põimuvad, et luua tugev raamistik kaasaegsete infoökosüsteemide keerukuses navigeerimiseks, loodame inspireerida lugejaid ühendust võtma ja juurde küsima. Kõik, mida me teeme, on edasiseks kasutamiseks tasuta.

Meediakirjaoskuse õpetamine koolis kui interdistsiplinaarne eesmärk

Kõnno ja Tigasson (2024) esitavad oma uuringus kaalukaid põhjendusi meediapädevuse integreerimiseks koolide õppekavadesse **interdistsiplinaarse eesmärgina**. Käesolevas aruandes keskendutakse koolide õppekavadele, eelkõige Eesti kontekstis. Autorid analüüsivad, kuidas interdistsiplinaarse meediapädevuse mõiste on viimase kümne aasta (2013–2023) jooksul teaduskirjanduses kajastunud ja milline on selle mõju üldhariduskoolide õppetööle.

Aruandes tunnustatakse Eestis käimasolevat arutelu meediapädevuse hariduse tähtsuse üle infohäirete vastu võitlemisel, mis sai hoogu juurde pärast selliseid sündmusi nagu pronkssõduri rahutuste küberrünnakud ja ülemaailmsete sündmustega seotud desinformatsiooni levik. Autorid uurivad, kuidas on "interdistsiplinaarne" lähenemine meediapädevuste kontekstis defineeritud ja millises ulatuses on kirjanduses olemas kontseptuaalne kattuvus, et täiendada riiklike asutuste tööd meediapädevuse hariduse arendamisel.

Nad leiavad, et isegi kui MIL on Eesti õppekavas olnud alates 2011. aastast, siis arutelu selle üle, kas on vaja interdistsiplinaarset lähenemist MIL-ile, kestab vähemalt sama kaua, ja näib, et selle eesmärgi saavutamise osas ei ole ikka veel üksmeelt saavutatud. Aruandes rõhutatakse vajadust anda õpilastele oskused meedia kriitiliseks analüüsiks, kasvatada teadlike ja arukate inimeste põlvkond ning rõhutatakse **laiapõhjalise lähenemise** tähtsust.

[Loe edasi](#)

Alg- ja põhikooliõpetajate meediapädevuse arendamine

Murumaa-Mengel jt (2024) lähevad selles osas veelgi kaugemale, **keskendudes haridustöötajatele endile**. Nende töö hõlmas õpetajate koolitusprogrammide kavandamist ja rakendamist, et parendada meedia- ja infokirjaoskust tulevaste ja praeguste alg- ja põhikooliõpetajate ning mitteformaalsete haridustöötajate hulgas. Tunnistades MIL-i ebaühtlast integreerimist ametlike haridusprogrammide õppekavadesse Baltikumis (Eesti, Läti, Leedu), rõhutatakse aruandes vajadust kergesti kättesaadavate vahendite järele.

Metoodika hõlmas viie BECID-i partneri – Vidzeme Tehnikaülikool, Tartu Ülikool, Tallinna Ülikool, Vytautas Magnuse Ülikool ja Balti Meediapädevuskeskus – koostööd. See koostöö hõlmas kõigi partnerite olemasolevate MIL materjalide kogumist, võrdlemist ja ümberkorraldamist ühtseks tervikuks. Erinevate tegevuste valimisse kuulusid tulevased ja praegused õpetajad ja mitteformaalsed haridustöötajad, kes on seotud MIL-i õpetamisega Balti piirkonnas.

Üle 580 õpetaja osales Balti zoominaridel, mille eesmärk oli levitada tulemusi sihtrühmale. Peamised tulemused hõlmasid paindlike e-seminaride väljatöötamist töötavate õpetajate jaoks, milles rõhutati praktilisi ülesandeid, vahendeid ja tunnikavasid. See ülesanne keskendus ka õpetajate koolitamisele, kuidas õpetada MIL-i ja kogus parimaid tavasid MIL-i

õpetamise mänguliste lähenemisviiside kohta. Aruande eesmärk on inspireerida õpetajaid ja pakkuda juurdepääsu väljatöötatud materjalide redigeeritavatele versioonidele, sest hästi koolitatud õpetajad parandavad märkimisväärselt õpilaste meediakirjaoskust, mis on ühiskonna vastupanuvõime põhiline osa. [Loe rohkem.](#)

Meedia- ja infokirjaoskus kui strateegiline suunis kodanike vastupanuvõime suunas: Balti- ja Põhjamaade õppetunnid

Pärast meie viimast aastaaruannet on avaldatud veel üks vaatenurk. Juraitė ja Balčytienė (2023) pakuvad strateegilist perspektiivi, uurides meedia- ja infokirjaoskust kui olulist suunist kodanike vastupanuvõime edendamiseks. Peatükis rõhutatakse, et MIL on üha enam vajalik strateegilise suunisena, et võidelda teabega manipuleerimise kahjulike mõjude vastu. Vaatamata erinevustele Balti- ja Põhjamaade vahel, märgivad autorid sarnasusi selles, et **nendele "inforikkumistele"** ja meediaga seotud digitaalsetele kommunikatsioonihäiretele tuleb kiiresti ja tõhusalt reageerida.

Artiklis arutatakse MIL-i rolli üle kodanike vastupanuvõime ja demokraatliku jätkusuutlikkuse parandamisel, eriti Põhjamaade ja Balti riikide kontekstis, ning antakse ülevaade Balti-Põhjamaade piirkonna spetsiifilistest väljakutsetest selles osas. Selles uuritakse digitaalsete platvormide ja nende sisemise loogika mõju uudiste ökoloogiale, mida professionaalsed ajakirjanikud ja faktikontrollijad traditsiooniliselt toetavad, ning seda, kuidas need arengud mõjutavad meedia toimimist Leedus, Lätis, Eestis, Taanis, Soomes ja Rootsis, võttes arvesse nende kontekstilisi erinevusi.

Artikkel tugineb sekundaarsetele allikatele, nagu Eurobaromeeter ja Media Pluralism Monitor (MPM), ning selles peatükis esitatakse tõendeid MIL-i, kodanike vastupanuvõime ja demokraatliku jätkusuutlikkuse vahelise seose kohta. Lõpuks soovitakse, et **ühiskonna vastupanuvõime suurendamiseks tuleks MIL-i tõhusalt kaasata haridus- ja poliitikaraamistikku** ning rõhutatakse, et vastupanuvõime struktuurilisi aspekte, sealhulgas meediavabadust, süsteemi elujõulisust ja juurdepääsetavust, tuleb tugevdada MIL-ist informeeritud juhiste abil, milles võetakse arvesse areneva infoökosüsteemi konkreetseid probleeme.

Autorid rõhutavad vajadust tiheda koostöö järele sidusrühmade vahel igas riigis, piirkondlikul ja ülemaailmsel tasandil, et saavutada meediteadlikud kodanikud, kes suudavad vastu võidelda teabehäiretele ning tagada demokraatliku jätkusuutlikkuse ja heaolu kõigile. [Loe lähemalt.](#)

Balti demokraatiad pärast ELiga ühinemist: Meedia kui demokraatliku kultuuri kandja ja vastupanuvõime vahend ebakindlates olukordades

Jätkates eelmisest uuringust ja võttes kasutusele "protsessile keskendunud" lähenemisviisi, püütakse näidata, kuidas Leedu, Läti ja Eesti demokraatlikud institutsioonid, eriti tavapärane uudismeedia, püüavad säilitada ühise demokraatliku kultuuri eripärasid keset intensiivistunud

teabehäireid. Nende häirete hulka kuuluvad internetis leviv desinformatsioon, teabega manipuleerimine ja institutsionaalse usalduse vähenemine.

Balti riikide vastupanuvõime analüüs põhineb kahel põhisambal: **meedia institutsionaalne positsioon** ja **tegevusvõimelisuse aspekt**, mis viitab avalikkuse enesetõhususele ja arusaamadele "infokuritegude" vastu võitlemisel Balti piirkonnas. Balčytienė, Bocullo ja Juraitė (2024) uurivad konkreetset meedia rolli demokraatliku kultuuri ja vastupanuvõime edendamisel nendes Balti demokraatiates, sest 20 aastat pärast Euroopa Liidu laienemist on Leedu, Läti ja Eesti kujunenud vastupanuvõimelisteks Balti poliitiliseks, kultuuriliseks ja geograafiliseks piirkonnaks. Siiski tõi see muutuste periood kaasa ka sotsiaalkultuurilist ebastabiilsust ja kaasaegseid nõrkusi, sealhulgas suurenevat ebavõrdsust, populismi, polariseerumist ja sotsiaalset rahulolematust.

Nende uuringu peamine järeldus rõhutab meedia kesket rolli demokraatlike väärtuste säilitamisel ja vastupanuvõimelisuse tagamisel teabehäirete suhtes. See kinnitab, et meedia on otsustava tähtsusega ebakindlates olukordades ja väljakutsetes, millega Balti riigid kaasaegsel infomaastikul silmitsi seisavad. [Loe täies mahus siit.](#)

Sotsiaalmeedia mikrosekkumised: Infoaktivismi kui meedia- ja infokirjaoskuse vahendi testimine

Klaassen, Murumaa-Mengel ja Himma (2024) tutvustavad sotsiaalmeedia mikrosekkumiste kontseptsiooni, testides infoaktivismi kui meedia- ja teabekirjaoskuse edendamise vahendi tõhusust. Tegevusuuringu lähenemisviisi kasutades viidi uuring läbi ülikoolikeskkonnas, kaasates üliõpilasi erinevatesse mikrosekkumistesse tegevustesse. Teisisõnu rakendab see uuringudisain põhimõtet „me ei ole siin lihtsalt vaatlemas, vaid pakkumas edasiviivat teed“, mida BECID-i liikmed endas kannavad.

Uuringu peamine järeldus on **kolm erinevat rolli infoaktivismis**: töomesilased (fookus: mikrokaitsete), mardikad (mikrokinnitused) ja lõvid (mikroväljakutsed). Peale selle tuuakse uuringus esile "fööniksi tsükkel" kui korduv emotsionaalsete ja kaasatuse seisundite muster, mida osalejad kogesid oma kollektiivsete sekkumiste ajal. Seejärel jälgisid ja analüüsisid nad osalejate osalemist nendes rollides kogu toimetulekumehhanismide ja emotsionaalsete reaktsioonide tsükli jooksul, mida nimetati "**fööniksi tsüklik**", mis hõlmas kurnatust, pettumust, grupi toetust, tagasisidet ja julgustust. Korduvad kaasamise ja lahkumisharjumuste mustrid ilmnesisid kollektiivsetes sekkumistes ja isiklikes mõtisklustes pärast eksperimenti. Lähenemisviis pakub värskendavat vaatenurka sellele, kuidas väikesed sihipärased meetmed võivad oluliselt mõjutada.

Uurimus asetab **mikrosekkumised väärtuslikuks infoaktivismi vahendiks** ja viitab nende potentsiaalile suurendada MIL-i ja informatsioonilist vastupanuvõimet. See lähenemisviis pakub värskendavat vaatenurka sellele, kuidas väikesed ja sihipärased meetmed võivad avaldada märkimisväärset mõju. [Loe rohkem.](#)

3.2. Faktikontrollijate ja faktikontrolli uuringud

Digitaalajastul on võitlus desinformatsiooni vastu ja püüdlused faktide kvaliteetseks kontrollimiseks muutunud ülimalt tähtsaks. Koostöös BECID-i faktikontrollijate ja nende professionaalsete võrgustikega oleme saanud intervjuuerida faktikontrollijaid kõigist organisatsioonidest, kes teevad Baltikumis regulaarselt faktikontrolli; oleme kaardistanud õigusliku keskkonna, milles nad tegutsevad; ja lõpuks oleme keskendunud faktikontrolli tõhususele tehisintellektipõhises teabekeskkonnas.

Eelkõige keskendume siiski õppetundide kontseptualiseerimisele.

Soovituslik käitumis- ja eetikakoodeks ning faktikontrolli uurimise ja jälgimise üldpõhimõtted

Ivask (2024) pakub soovituslikke suuniseid ja eetilisi põhimõtteid faktikontrolli uurimiseks ja jälgimiseks, tuginedes olemasolevate raamistike, nagu IFCN ja EFCSN, läbivaatamisele, mida täiendavad ekspertintervjuud. Niisiis tõlgitakse selles aruandes BECID-i pühendumine teabehäirete vastu võitlemisele ja meediapädevuse edendamisele Baltimaades käegakatsutavateks suunisteks faktikontrollijatele ja teadlastele.

Peamine panus on **faktikontrolli hindamise ühiste põhimõtete kirjeldamine**, kuid aruandes tuuakse välja ka faktikontrollijate ees seisvad probleemid ja dilemmad ning pakutakse analüüsi ja soovitusi. Aruandes rõhutatakse eetiliste standardite tähtsust, et tagada faktikontrolli usaldusväärsus ja tõhusus Balti piirkonnas.

Välja toodud ühised põhimõtted faktikontrolli hindamiseks hõlmavad selliseid aspekte nagu **erapooletus, allikate läbipaistvus, rahaline ja organisatsiooniline läbipaistvus, paranduste poliitika, koolitus ja suutlikkuse suurendamine, vastavusmehhanismid ning kogukonn fookus**. Lähenemisviis pakub aluspõhimõtteid selle kohta, kuidas kehtestatud koodeksid ja eetilised kaalutlused võivad märkimisväärselt mõjutada desinformatsioonivastast võitlust konkreetses piirkondlikus kontekstis. Aruanne avaldati mais 2024 Tartu Ülikooli poolt. [Tutvuge kogu aruandega](#).

Faktikontrolli ja desinformatsiooni regulatsioon Balti riikides

Buholcs ja kolleegid (2024) annavad põhjaliku ülevaate faktikontrolli ja desinformatsiooni reguleerivast maastikust Balti riikides. Selles aruandes uuritakse süstemaatiliselt, kuidas faktide kontrollimist ja desinformatsiooni laiemat küsimust käsitletakse Lätis, Eestis ja Leedus õigusliku, poliitilise, eneseregulatsiooni ja valitsusvälise tegevuse kaudu.

Aruande peamine panus on põhjalik ülevaade faktide kontrollimist mõjutavast regulatiivsest maastikust Balti regioonis. Selles käsitletakse järgmisi teemasid:

- **Õiguslik reguleerimine riiklikul tasandil**, nagu näiteks Leedu eriline desinformatsiooni kriminaliseerimine ja Läti huligaansust käsitlevate seaduste kasutamine.
- **Desinformatsiooni vastase tugevdatud tegevusjuhendi rakendamine**, uurides selle vabatahtliku dokumendi teadlikkust ja järelevalvet Läti, Eesti ja Leedu riigiasutuste poolt.
- Dokumendid ja tegevus **väljaspool õiguslikku raamistikku**: valitsuse ja muude ametlike institutsioonide mittesiduvad teatised, samuti valitsusväliste üksuste sekkumised, sealhulgas käsiraamatud, kommunikatsiooniprojektid, uurimisaranded ja mõttekodade analüüsid.
- Ajakirjanduse ja faktikontrolli **eneseregulatsioon**: ajakirjandusorganisatsioonide eetikakoodeksid ning faktikontrolli organisatsioonide sisekorraeskirjad ja põhimõtted, sealhulgas nende ühinemine rahvusvaheliste võrgustikega, nagu IFCN ja EFCSN.

Aruande peamine järeldus on, et kuigi faktide kontrollimist ei reguleerita Balti riikides otseselt konkreetsete seadustega, kujundab selle praktikat oluliselt ajakirjanduse, massimeedia ja laiemate desinformatsiooniga võitlemise algatuste olemasolev regulatiivne kontekst. Balti riigid on võtnud vastu erinevaid lähenemisviise desinformatsiooni vastu võitlemiseks, alates üldistest karistusseadustest kuni konkreetsete muudatusteni, mis käsitlevad uusi probleeme, nagu *deepfakes*. See juunis 2024 avaldatud õigusdokumentide ja poliitikate võrdlev analüüs, mida on täiendatud sidusrühmade intervjuudega, pakub üksikasjalikku arusaama sellest keerulisest keskkonnast, milles Balti riikide faktikontrollijad tegutsevad. [Loe edasi](#).

Faktikontrolli mitmekesiste tahkude avamine: teabe parandamise akadeemiliste uuringute hetkeseis

Kuna see artikkel on eelretsenseerimisel ja heaks kiidetud avaldamiseks ajakirjas [Central European Journal of Communication \(CEJC\)](#), toome selles peatükis välja peamised elemendid ja arutelupunktid. Hea meelega saadame käsikirja kõigile, kes on huvitatud selle lugemisest enne avaldamist.

Klaassen jt (2024) süvenevad faktikontrolli mitmekülgsesse maailma, esitades ajakohase ülevaate teabe parandamise akadeemilistest uuringutest. Miks?

On tehtud mitmeid rahastamisalgatusi, et edendada faktikontrolli kui teabehäirete vastu võitlemise vahendit (The Fact-Checking Innovation Initiative¹; AFP Fact Check²; European Digital Media Observatory Fact-Checking³). Reporters' Labi andmebaasi kohaselt on

¹ <https://www.poynter.org/innovation-initiative/>

² <https://factcheck.afp.com/>

³ <https://edmo.eu/fact-checking/>

faktikontrolli väljundite arv märkimisväärselt kasvanud: 11 saidilt 2008. aastal 424-le 2022. aastal, mis näitab **3854-protsendilist kasvu**. Aastaks 2023 oli faktikontrolli organisatsioonide arv langenud 417-le⁴. See kiiresti arenev valdkond nõuab akadeemilise uurimistöö teemade ja valdkondade läbivaatamist.

Uuringus vaadati süstemaatiliselt läbi olemasolevad faktide kontrollimist käsitlevad uuringud, et mõista valdkonna hetkeseisu ning teha kindlaks peamised suundumused ja lüngad. SLR toob esile märkimisväärse huvi suurenemise faktikontrolli uuringute vastu alates 2010. aastast, eriti pärast 2016. aastat, mis on tingitud sellistest sündmustest nagu USA presidendivalimised ja Brexit.

UK: Milliseid uurimisteemasid ja teemavaldkondi uuritakse faktikontrolli uuringutes?

Peamine panus on **675 ingliskeelse faktikontrolli käsitleva akadeemilise väljaande süstemaatiline kirjanduse ülevaade (SLR) aastatest 2010–2023**, milles käsitletakse faktikontrolli erinevaid aspekte, sealhulgas infrastruktuuri, tavaid, vahendeid, žanreid, tõhusust, avalikkuse suhtumist ja tehisintellekti rolli.

SLR annab ülevaate uuringutest, mis on tehtud järgmistel teemadel:

- **Faktikontrolli kontseptsioon**, desinformatsiooni kaardistamine, faktikontrolli areng ja epistemoloogia.
- **Faktide kontrollimise tõhususe** uurimine, *pre-bunking*, parandamine ja valeandmete märkimine.
- **Faktide kontrollimise valdkonnad**: piirkondlikult erinevad, kuid üldiselt võib neid jagada konkreetseteks valdkondadeks nagu COVID-19, poliitika, meditsiin, kliimamuutused ja relvastatud konfliktid.
- **Eri geograafilistele piirkondadele keskenduvate** faktikontrollide uuringute analüüs, rõhutades USA-le keskendunud uuringute praegust kaalu selles valdkonnas ja vajadust mitmekesistada tõhususe uuringuid.
- Faktikontrollijate ja ajakirjanike töö uurimine infokontrollimisel ning neid **ametialaseid tavaid** ümbritsev infrastruktuur ja arusaamad, rõhutades tehisintellekti vahendeid.
- **Faktidekontroll väljaspool uudismeediat**: publiku arusaamad, teabe kontrollimisega seotud inimtegevused ja MIL.

SLR rõhutab faktikontrolli uuringute interdistsiplinaarset iseloomu ja rõhutab vajadust täiustatud uurimismeetodite, pikaajaliste tõhususuuringute ja sügavama arusaamise järele sotsiaalse konteksti mõjust väärinfole ja faktikontrolli tõhususele, eeskätt väljaspool USA-d.

⁴ <https://reporterslab.org/category/fact-checking/>

Tulemused näitavad ka, et **faktikontrollis on suur korduvkasutamise määr** MIL-koolituses, formaalses hariduses ja teadustöös. See omakorda tähendab, et faktikontrolli üksustes tuleks püüelda **pigem kvaliteedi kui kvantiteedi** poole. Kontrollitud teabe arhiiv, mis ei ole tasulise müüri taga, nagu 2025. aasta kvaliteetne teave kipub olema. Avalik hüve, mitte uus raha teenimise mudel uudismeedia jaoks, mis otsib uut majandusloogikat.

Teisisõnu, me peaksime professionaalse kogukonnana suunama oma mõtteviisi faktide kontrollimise kui veenmisvahendi tõhususe kohta ümber haridusvahendiks ja valenarratiividearhiiviks.

Inimene vs. masin: Faktide manuaalne kontrollimise praktika roll tehisintellekti ajastul

See artikkel on eelretsenseerimisel ja selle kokkuvõte on heaks kiidetud järgmisesse hindamisetappi eriväljaandes "Disinformation in Times of Artificial Intelligence (AI): Consequences for Journalism and Mass Communication", mis avaldatakse ajakirjas Journalism & Mass Communication Quarterly (JMCQ). T3.2 toob esile meie uurimuse peamised tulemused Balti faktikontrollijate kohta ja saadame huvilistele hea meelega käsikirja.

Klaassen jt (2024) käsitlevad intrigeerivat küsimust "inimene versus masin" faktide kontrollimisel, uurides põhjalikult faktide kontrollimise protsesse Eestis, Lätis ja Leedus, keset kasvavat teabehäiret. Tegu on Balti riikide faktikontrolli tavade võrdleva analüüsiga, milles uuritakse meetodeid, eesmärgi, sihtrühmi ja väljakutseid. Uuritakse digitaalsete vahendite praegust kasutamist ja tehisintellekti võimalikku integreerimist, et suurendada faktikontrolli täpsust ja tõhusust, võttes samal ajal arvesse eetilisi probleeme ja kutsestandardeid.

Uuringus tuuakse esile mitu olulist aspekti faktide kontrollimisel Balti riikides:

- Des-, mis- ja valeinfo levikut digitaalajastul tunnistatakse ja seda **süvendab tehisintellekti abil loodud sisu suurenev maht**.
- Eesti, Läti ja Leedu faktikontrollijad kontrollivad avalikke väiteid, et teha kindlaks nende tõepärasus IFCN-i põhimõtete alusel, **eesmärgiga** pakkuda usaldusväärset teavet kui avalikku hüve. Nende **eesmärkide** hulka kuuluvad valetabe leviku tõkestamine, avalikkuse harimine kriitilise mõtlemise arendamiseks ja ühiskondliku kahju vältimine.
- **Faktikontrollijad vajavad sarnaseid oskusi nagu ajakirjanikud**, rõhutades analüütilisi oskusi, allikate kontrollimist, suurte infovoogude käsitlemist, kriitilist mõtlemist ja kohanemisvõimet. Samuti rõhutatakse teadusliku kirjaoskuse valdamist, kuna sageli kasutatakse teaduslikke allikaid.
- Faktikontrollijad **seavad esikohale teabe, mille levik on suur ja mis võib kahjustada** ning mis on sageli seotud selliste päevakajaliste teemadega nagu teadus, sõda Ukrainas, kliimamuutused ja poliitilised väited. Valikuprotsess tugineb ajakirjanduslikule hinnangule.
- Faktikontrollijad tuginevad erinevatele **allikatele**, sealhulgas avalikele ametlikele allikatele, teaduslikele uuringutele, ekspertarvamustele, muudele aruannetele ja

üksustele, kelle kohta väiteid esitatakse, seades esikohale usaldusväärsuse ja asjatundlikkuse.

- Meedia ja sotsiaalmeedia viraalsuse **jälgimise vahendid** on standard, samuti otsingumootorid ja pildi tagasipöördotsing. Konkreetseid vahendeid teabe kontrollimiseks peetakse ajakirjanikukogemuse suhtes teisejärguliseks.
- **Faktikontrollijate silmis** on sihtrühmadeks üldsus, need, keda desinformatsioon ei veena kindlalt, ja poliitikud. Levitamine toimub uudisartiklite, taskuhäälingute, raadiosaadete ja teiste projektidega tehtava koostöö kaudu, mis on sageli integreeritud uudisteorganisatsiooni tavapärasesse sisuvoolu.
- **Üldiste probleemide** hulka kuuluvad teemade valik, konkreetsed kontrollimata väited, esmaste allikate vähenemine, ressursside (eriti aja) nappus, desinformatsiooni arenev olemus ja suurenevad rünnakud faktikontrollijate vastu.
- Kuigi tehisintellekti kasutatakse mõningate uudiste ja andmeanalüüsi automatiseerimiseks, **on tehisintellekti integreerimine faktide kontrollimise töövoogudesse Balti riikides piiratud ning ükski tööprotsess ei ole täielikult automatiseeritud**. Balti riikide faktikontrollijad seavad usaldusväärsuse, vastutuse ja mõne teabe olemuse tõttu esikohale inimallikad ja -hinnangud. Nad näevad pigem vajadust tehisintellekti vahendite järele, mis aitaksid jälgida ja hinnata erapoolikust, kui täieliku automatiseerimise järele.

Kokkuvõtteks rõhutatakse tulemuste põhjal, et manuaalse kontrollimise tavad on jätkuvalt olulised, kuid samas tunnistatakse, et tehisintellekt on võimeline toetama ja tõhustama faktikontrollijate tööd, tingimusel, et vahendid on välja töötatud nende erivajaduste rahuldamiseks ja et eetilised kaalutlused on esmatähtsad. Käesolev uuring pakub empiirilist perspektiivi faktide kontrollimise praktilisele tegelikkusele konkreetses geopoliitilises kontekstis ja väikeriikide kontekstis. Teabe parandamine peab olema mingil viisil automatiseeritud, sest inimressurssidest ei piisa, et võidelda tehisintellekti poolt genereeritud valeinfoga tööstuslikes mõõtmistes. Siiski ei ole praegu veel ükski tööprotsess täielikult automatiseeritud.

See tekitab küsimuse teistest riikidest: kes kasutab kõiki faktikontrolli jaoks välja töötatud tehisintellekti vahendeid ja millele peaksid arendajad keskenduma, kui täielik automatiseerimine jääb ebausaldusväärseks? Veelgi enam, kas faktikontroll on trend, moesõna või on see siin, et jääda toetava meetmena ühiskonna (teabe)vastupidavuse loomisel?

4. MEEDIA- JA INFOPÄDEVUSTE GEVUSTE LOOMINE JA ELLUVIIMINE

4. tööpaketi ülevaade

Meedia- ja infokirjaoskuse (MIL) meeskond kasutab uuringutel põhinevaid ja loominguulisi meetodeid, et arendada meediapädevust erinevate sihtrühmade seas. Töörühm korraldas

2024. aastal **150 koolitust, seminari, töötuba ja esitlust** nii Baltikumis kui ka rahvusvaheliselt. Nende tegevus jõudis laia osalejaskonnani: **nende tegevustes osales üle 10 000 inimese**, kes hõlmasid lapsi, noori, vanemaealisi, eksperte, internetikasutajaid, ettevõtteid ja poliitikakujundajaid. Töörühma mõju ulatub Baltikumist kaugemale, hõlmates mitmesuguseid tegevusi nii kohalikes kui ka rahvusvahelistes projektides ja ülemaailmsetes võrgustikes, nagu EDMO, UNESCO MIL Alliance ja riiklikud MIL-nõukogud, aidates kaasa meediapädevuse arendamisele ja desinformatsiooni vastu võitlemisele

Alates veebiseminaridest Balti riikide õpetajatele ja noorsootöötajatele ning koolitustest strateegilise kommunikatsiooni ja hariduse spetsialistidele sellistest piirkondadest nagu Balti riigid, Balkani riigid, Austraalia, Malta, Itaalia, Madalmaad, Saksamaa, Soome, Moldova ja Ukraina, on BECID-i MIL-i meeskond jaganud oma teadmisi ja tavaid laiemale publikule nii praktiliste kui ka akadeemiliste formaatide kaudu.

Rühm on töötanud välja mitmesuguseid õppematerjale ja õppevahendeid eri vanuserühmadele, et toetada pedagooge. Need ressursid käsitlevad infosõda, desinformatsiooni, veebipettusi, mõjuisikuid ja TikTok platvormi dünaamikat ning on vabalt kättesaadavad BECID-i veebisaidil. Lisaks pakub meeskond mitmesuguseid meediaga seotud ülikoolikursusi, valmistades erinevate erialade üliõpilasi ette meediapädevuses.

2023. aastal keskendus MIL meeskond sellele, et pakkuda õpetajatele ajakohastatud koolitusprogramme, et parandada nende meediapädevust (**T4.1**). 2024. aastal avaldati nende jõupingutuste toetuseks soovituslik õppekava, kirjalikud materjalid ja tunnikavad. Ühtegi tulemust ei toodeta vaikselt nurgas ja laetakse üles veebisaidile, vaid meie eesmärk on need lõppkasutajatele hõbedasel kandikul kätte toimetada.

Rühm on osalenud ka **praktilistes sekkumistes**, mis ühendavad füüsilist ja veebimaailma. Näiteks lõi Tartu Ülikooli tudengite meeskond novembris 2024 projekti „Kapiprojekt“ (vt [peatükk 4.6](#)), mis on meediapädevust arendav mäng, milles osales ligi 1400 noort üle Eesti. Projekti eesmärk oli õpetada keskkooliealistele mängijatele, kuidas tõhusalt infokülluses orienteeruda. Osalejad eristasid uudiseid arvamustest, tehisintellekti loodud pilte tõelistest fotodest ja kontrollisid väidete õigsust. Teised algatused, nagu DigiÄKK, Digikäkk ja Pörsas Petsi digiseiklused Tähekeses, on pälvinud laialdast tähelepanu ja positiivset tagasisidet.

Ülesanne	Algus	Lõpp	Staatus
T4.1 Õpetajate meediapädevuse arendamine ajakohastatud koolitusprogrammide pakkumise kaudu	detsember 2022	august 2024	Lõpetatud
T4.2 Uute faktikontrollijate ja noorte sotsiaalmeedia aktivistide (noored osalejad, üliõpilaskoolitajad) koolitamine faktikontrolli toimimise kohta, tuginedes	märts 2024	detsember 2024	Lõpetatud

EL-i rahastatud projekti DIGIRES kogemustele			
T4.3 Eakate koolitamine Digimentori mudeli järgi	juuni 2023	mai 2024	Lõpetatud
T4.4 Balti riikide venekeelsete kodanikele koolituste koordineerimine	jaanuar 2024	detsember 2024	Lõpetatud
T4.5 Baltic MIL häkaton	september 2024	märts 2025	Käimasolev

2024. aastal oli tugev soov tagada, et me jõuaks ka rahvusvaheliste sidusrühmadeni, kes on huvitatud meie tööst MIL-is, ja et me ei piirduks ainult Baltikumi piirkonnaga. Näiteks viis Inger Klesment suursaadik dr Kenneth Vella kutsel osana **T4.1** jaoks tehtud töö testimisest ja levitamisest ning meedia- ja infokirjaoskuse meeskonna rahvusvahelise koostöö raames läbi 13 meediakirjaoskuse tundi Malta koolides. Ta tutvustas Eestis välja töötatud mängu, koolitas õpetajaid ja arutas ühiseid veebiprobleeme, kogudes teadmisi materjalide kohandamiseks eri kultuurides.

Selgus, et Eesti ja Malta lapsed kasutavad samu sotsiaalmeedia rakendusi ja mängivad samu veebimänge. Seetõttu puutuvad nad kokku samade riskidega. Kuna laste internetikasutuses ei olnud erinevusi, toimusid Eestis välja töötatud hariduslikud ja mängulised tegevused sama hästi kui Eestis ning lapsed olid väga avatud selles osas, mida neile internetis meeldib teha. Kohalikud õpetajad osalesid kõigis tundides ja pärast seda said nad lingi, kust nad said lugeda teiste ingliskeelsete mängude õpetusi ja laadida alla materjale, et jätkata Eestis loodud mängude kasutamist oma õppetöös.

Kuigi mängud olid peaaegu samad, mis Eestis, ei ole Eesti materjalide kasutamisel mõistlik teha otsetõlget. Näiteks tuli mängudes kasutada kohalike laste nimesid. Kõik näited tuleks panna kohalikku konteksti. Samuti tuleks võimalikult palju tuua kohalikke näiteid. Näiteks:

- mõjuisikud,
- taimed,
- ilmastik (nt digitaalsest jalajäljest rääkides ei ole kasulik rääkida jalajälgedest lumel, kui selgitatakse digitaalset jalajälge Maltal, selle asemel tuleks tuua näide liivale jäetud jalajäljest),
- igapäevased tegevused,
- reeglid (nt kas lapsed tohivad selles riigis üksi õue minna, kui vanalt nad saavad nutitelefoni),
- kooli eripära (nt esimene kool oli tütarlastekool) jne.

Mida paremini on näited ja mängud seotud, seda sügavamalt on lapsed kaasatud ja seda tõenäolisemalt võtavad tegevusest midagi olulist kaasa.

Sarnaselt, kuid hüpates **T4.2** juurde ja Leetu, korraldasid Aukse Balčytienė ja Kristina Juraitė koos Leedu meediahariduse platvormiga "Nepatogus Kinas" dokumentaalfilmi "And the King Said: What a Fantastic Machine!" virtuaalse linastuse ja seminari "Visual Media: : Divides or Connects?". Ürituse eesmärk oli ajakohastada ja arendada õpetajate, haridustöötajate ja noorsootöötajate teadmisi meedia mõjust meile, eriti noorele põlvkonnale, ning arutada, millist meediakirjaoskust on tänapäeval kõige rohkem vaja. Seminaril arutasid Aukse Balčytienė ja Kristina Juraitė peamisi teemasid ja probleeme, mida filmis käsitletakse. Vytautas Suure Ülikooli avaliku kommunikatsiooni osakonna professorid rääkisid piltide võimust, kutsusid meid üles nägema piltidest ja ahvatlustest küllastunud maailma "teistmoodi" ning vastasid, miks on oluline endalt igal hetkel küsida, kas see, mida me näeme nutitelefonil või arvuti ekraanil, on tõde. See toetas uute tõlgete käivitamist, kasutades DIGIRES MIL metoodikat õpetajatele. Tõlgitud keeled on poola, ukraina, vene, aserbaidžani, armeenia ja gruusia keel.

Sügisel korraldasid nooremteadlased Patricija Lenčiauskienė ja Rimgailė Kasparaitė Kaunase kogukonna liikmetele ja juhtidele seminari "Media Walkshop" (DIGIRES MIL metoodika alusel) ning Kaunase linna kogukonnaliikmetega toimus spetsiaalne fookusgrupp, mis põhines dialoogilisel kommunikatsioonil meedia tulemuslikkuse teemal (korraldajad: Aukse Balčytienė, Kristina Juraitė). *Walkshop* on leidnud tee ka enamikku MIL-i tegevustest Tartus ja Eestis ning levib koos kõigi meie tegevustega edasi. Kõik tänu **T4.2** ja juba välja töötatud jätkusuutlikule lähenemisele MIL-mudelitele.

4.1. Püüdlused venekeelse publiku meediakirjaoskuse suurendamiseks

Lisaks **T4.3-le algatati** Eestis sihipärane algatus, et toetada venekeelsete koolide ja lasteaedade õpetajaid üleminekul eestikeelsele haridusele. Tartu Ülikooli juhitud ja Briti Nõukogu kaasrahastatud projekti eesmärk oli anda õpetajatele vahendid digitaalse kirjaoskuse õpetamiseks - see on riikliku õppekava ülesanne alates 2024. aastast ja üks Eesti üldhariduse kaheksast üldpädevusest. Keskendumine venekeelsetele pedagoogidele peegeldab laiemaid piirkondlikke väljakutseid digitaalse ja meediapädevuse integreerimisel erinevatesse hariduskeskkondadesse

Algatuse raames käsitleti venekeelsete õpetajate ees seisvaid ainulaadseid väljakutseid, kasutades selleks kohandatud kursust, mis on mõeldud mängupõhise õppe integreerimiseks klassiruumidesse. Kursus hõlmas järgmist:

- **Teoreetiline ülevaade:** 4K veebiriski mudel (kahjulik sisu, kontakt, käitumine, kokkulepe)
- **Praktiline rakendamine:** Pedagoogid töötasid välja ja rakendasid oma koolides ja lasteaedades digiturvalisuse mänge.

- **Praktiline õppimine:** Õpetajad jälgisid mängupõhiseid meediapädevuse tunde ja osalesid aktiivselt, suurendades oma arusaamist pedagoogilistest tehnikatest.

Koolitusprogramm koosnes viiest interaktiivsest seminarist ja sisaldas iseseisvat tööd, kus õpetajad kavandasid ja viisid läbi mängupõhiseid õppetunde, millele järgnesid refleksioon ja tagasiside.

Projektiga saavutati olulisi verstaposte digitaalse kirjaoskuse edendamisel mängupõhise õppimise kaudu. **40 interaktiivse** koolituse käigus jõudis algatus lasteaedades 5–7-aastaste ja algkoolides 7–10-aastaste lasteni. Peamine strateegia oli julgustada õpetajaid tõlkima mängu vene keelde, tagades, et õpilased saaksid tegevustest täielikult aru ja nendes osaleda.

Mängud olid hoolikalt koostatud, et käsitleda eakohaseid digitaalse kirjaoskuse teemasid. **Nooremate lasteaialaste ja 1–2. klassi õpilaste** puhul keskenduti teemadele nagu paroolide turvalisus, küberkiusamine, digitaalne jalajälg, sihitud reklaam ja pettused. **3–4. klassi õpilaste** jaoks laiendati teemasid keerulisemate kontseptsioonidega, nagu infohäired, algoritmid ja infomullid.

Mängulisus osutus kogu projekti jooksul võimsaks haridusvahendiks. Mänguliste probleemilahendamise meetodite kasutamine edendas loovust ja kaasatust ning soodustas laste avatud suhtlemist. Uuringud on järjekindlalt näidanud, et **mängustamine** on tõhus vahend õpitulemuste parendamiseks, ning see projekt andis täiendavaid tõendeid selle väärtuse kohta. Kuna mängud toimusid mitteametlike fookusgruppidega, võimaldasid need lastel oma digitaalseid kogemusi avatumalt jagada, andes õpetajatele väärtuslikke teadmisi nende veebiharjumuste ja käitumise kohta.

Kogemustele tuginedes koostas meeskond **peamised soovitused** venekeelsetele õpilastele mõeldud digiturvalisuse mängude kavandamiseks ja rakendamiseks. Need hõlmasid loovuse rõhutamist, eakohase sisu tagamist ja õpetaja juhitud tõlkimise integreerimist parema arusaamise tagamiseks.

Meeskond töötas välja põhjalikud õppematerjalid õpetajate koolitamiseks, et luua ja hõlbustada nende mängu, mida saab kohandada teistes kontekstides. Näiteid kolmest mängust, mis sobivad keelekümbelklassi, on esile tõstetud ja kättesaadavad [5–8-aastastele mõeldud digitaal- ja meediapädevuse mängude](#) veebilehe kaudu.

See algatus toetas venekeelseid haridustöötajaid kriitilisel üleminekuperioodil ja aitas kaasa digitaalse kirjaoskuse hariduse edendamisele Eestis. Saadud kogemus on laiendatav mudel sarnaste jõupingutuste jaoks Balti regioonis ja mujalgi.

4.2. MIL MEDIATHON venekeelsetele noortele Daugavpilsis

T4.2 ja **T4.4** raames toimus septembris 2024 MEDIATHON venekeelsetele noortele, mille korraldasid BCME, Rus.Delfi.lv ja kultuuriinstituut "New East". See intensiivne programm oli mõeldud loovatele noortele, kes soovivad uurida multimeediamaaistikku, arendades samal ajal oskusi tehnoloogia, kunsti, kommunikatsiooni ja sisu loomise alal, ning oli dünaamiline ruum õppimiseks, innovatsiooniks ja võimestamiseks.

Joonis 7 - Mediathon

Osalejate loovus ja raske töö avaldab jätkuvalt mõju. Kaks parimat kampaaniat esitleti oktoobris uudisteportaalil Rus.Delfi.lv, mis võimaldas osalejatel näha, kuidas nende ideed meediamaaistikul käegakatsutavalt muutusid.

Kokkuvõttes oli MEDIATHON 2024 rohkem kui lihtsalt üritus: see oli noortele loojatele hüppelauaks, kus nad said areneda, end proovile panna ja omandada hindamatuid oskusi, mis kujundavad nende tulevast karjääri meedias ja kaugemalgi. Andes noortele võimaluse anda multimeedia kaudu sisuline panus, tõi üritus esile loovuse ja kriitilise mõtlemise jõu positiivsete ühiskondlike muutuste edendamisel.

MEDIATHONi põhirõhk oli kriitilise mõtlemise edendamisel, desinformatsiooni vastu võitlemisel ja stereotüüpide vähendamisel vähemuste kogukondades. Programm ühendas meediakampaania häkatoni ja ekspertide juhitud töötoad, pakkudes osalejatele hindamatut praktilist kogemust mõjusate sõnumite koostamisel, kriitilise mõtlemise parandamisel ja kutseoskuste arendamisel.

Joonis 8 - Mediathon (2)

4.3. Püüdlused eakate meediapädevuste suurendamiseks

BECID-i meeskond on teinud märkimisväärsed edusamme meedia- ja infokirjaoskuse edendamisel eakate seas uuenduslike põlvkondadevaheliste õppealgatuste kaudu. Üks märkimisväärsimaid programme "Digitaalselt koos!" viidi ellu Lätis ja selles kasutati algselt Eestis välja töötatud Digimentori mudelit. See lähenemisviis andis noortele digimentoritele võimaluse juhendada eakaid digivahendite ja -keskkondadega tutvumisel, rõhutades põlvkondade vaheliste erinevuste ületamiseks kohandatud õpetamismeetodeid.

Peamised saavutused Lätis:

- Koolitati üle 50 noore mentori, et aidata eakatel arendada olulisi digipädevusi huvitavate ja interaktiivsete seansside kaudu.
- Kokku 44 osalejat enam kui 30 haridusasutusest jagas edulugusid ja teadmisi, luues koostöökeskkonna väljaspool klassiruumi.
- Käsitletud teemad hõlmasid digitaalse keskkonna haldamist, veebiriskide (näiteks võltsingute ja pettuste) tuvastamist ning turvalise digitaalse suhtluse edendamist.
- Osalejate tagasiside rõhutas programmi mõju, kusjuures vanemaealised väljendasid uut enesekindlust tehnoloogia kasutamisel ja mentorid said väärtuslikke kogemusi suhtlemisel ja õpetamisel.

Tähtsündmused Eestis:

Digimentori töötoad Eestis keskendusid praktilistele õpikogemustele vanemaealistele. Enam kui 36 sessiooni käsitles selliseid teemasid nagu tehisintellekt, Facebooki kasutamine, interneti turvalisus ja mobiilirakenduste kasutamine. Need õpitoad jõudsid üleriigiliselt rohkem kui 150 osalejani, andes neile teadmised, et nad saaksid digitaalses maailmas enesekindlalt osaleda.

Programmid näitasid, kui oluline on õppematerjalide kontekstualiseerimine osalejate päris eluga. Näiteks:

- Samastumist võimaldavate näidete, näiteks kohalike mõjuisikute või igapäevaste digitaalsete tegevuste, kasutamine osutus kaasatuse säilitamisel väga oluliseks.
- Rühmade suurus hoiti väike (10-20 osalejat), et tagada individuaalne tähelepanu, mis suurendas seansside tõhusust.
- Lisaks rõhutasid noored mentorid selge suhtluse, kannatlikkuse ja interaktiivsete õpetamismeetodite väärtust, et ületada selliseid probleeme nagu kognitiivsete võimete langus ja digitaalsete ikoonide mittetundmine.

Nende algatuste edule tuginedes kavatseb BECID laiendada Digimentori mudelit kogu Baltikumis, kohandades seda veelgi enam vastavalt erinevatele kultuurilistele ja

tehnoloogilistele vajadustele. Praegu tehakse jõupingutusi, et tugevdada partnerlust raamatukogude, koolide ja kogukonnakeskustega, et tagada püsiv mõju põlvkondadevahelisele õppimisele. Koostöö edendamise ja parimate tavade jagamise kaudu püüab meeskond edendada digitaalset kaasatust ja meediapädevust kõigis vanuserühmades.

Lisateavet nende algatuste ja ressursside kättesaadavuse kohta leiate [BECID-i veebilehelt](https://becid.eu).

4.4. Projekt "Skills Lab" vanemaealistele, eelkõige Läti venekeelsele elanikkonnale

2024. aasta oktoobris toimus Läti Latgale piirkonnas tänu Läti Vabariigi Ühiskondliku Integratsioonifondi kaasrahastamisele mitu töötuba, mille korraldas BCME koostöös MTÜ-ga "New East" ja mis keskendusid eakate meedia- ja infokirjaoskusele. Kõnealune piirkond valiti välja Venemaa ja Valgevene läheduse tõttu, samuti selle märkimisväärse vähemusrahvuse tõttu, mis muudab selle eriti haavatavaks naaberriikide desinformatsiooni ja propaganda suhtes.

Kuigi Vene ja Valgevene propagandameedia on Lätis keelatud, leiavad paljud Latgale elanikud siiski võimalusi, kuidas sellele teabele ligi pääseda. Lisaks sellele on suurenenud nende isikute vastu suunatud pettuste arv. Seetõttu on meediapädevuse suurendamine tänapäeva ühiskonnas kriitilise tähtsusega. Need MIL-i õpitoad on osa **T4.3** ja **T4.4** tegevustest, mille eesmärk on tugevdada venekeelse elanikkonna infokindlust Baltimaades.

Projekt hõlmab mitut põhitegevust:

1. Kolme meediaklubi (oskuste labori) loomine Preili, Livani ja Rezekne linnas. Need klubid pakuvad vanemaealistele kahepäevast koolitusprogrammi, mis keskendub teabe analüüsile, desinformatsiooni äratundmisele ja kriitilise mõtlemise oskuste arendamisele.
2. Metoodika loomine meediapädevuse koolitajate jaoks, et edendada praktilist ja interaktiivset lähenemist täiskasvanute õppimisele selles valdkonnas.
3. Koolituse läbiviimine juhendajatele, kes valmistavad kohalikke koordinaatoreid ette, et töötada vanemaealistega projekti metoodikat kasutades.

Koolitusprogramm koolitajatele

Projekti "Skills Lab" raames loodi ja rakendati programm "Empower Educators", et valmistada ette meediapädevuse juhendajad, kes töötaksid Liivani, Rezekne ja Preili eakatega. Selle programmi eesmärk on anda koolitajatele vajalikud teadmised, metoodika ja praktilised vahendid, et viia tõhusalt läbi tunde ja parandada eakate kriitilise mõtlemise ja meediapädevuse oskusi, ning see aitab õppida erinevaid strateegiaid:

- Töö täiskasvanutega, kohandades sisu ja lähenemisviise vastavalt vanema põlvkonna vajadustele.
- Interaktiivseid meetodite kasutamine näiteks mängud ja praktilised ülesanded, et suurendada kaasatust ja kinnistada teoreetilisi teadmisi.
- Teabega manipuleerimise, võltsitud uudiste ja desinformatsiooni märkamine ja selgitamine.
- Koguharjajate vastupanuvõime tugevdamine teabega seotud riskide vastu.

“Empower Educators” programmi rakendati “New East” kultuuriinstituudis Daugavpilsis, kus juhendajad omandasid intensiivkursustel olulisi oskusi ja tehnikaid. Pärast koolituse läbimist määrati need juhendajad juhtima klasse projekti põhitegevustes, mis toimusid Livanis, Rezeknes ja Preilis.

See algatus on loonud projekti edule olulise aluse, pakkudes kõrgelt kvalifitseeritud koolitajaid, kes suudavad anda teoreetilisi teadmisi ning luua vanema põlvkonna jaoks huvipakkuva ja hariva õpikogemuse.

Metoodika väljatöötamine eakatega töötavate meediapädevuse juhendajate jaoks

See metoodika on välja töötatud projekti "Skills Lab" raames, mille pealkiri on "Media Lab: Empowering Trainers". Selle peamine eesmärk on suurendada meediapädevust eakate seas, eriti nende vähemusgruppide seas, kellel on suurem risk puutuda kokku desinformatsiooniga. Eesmärk on pakkuda praktilisi ja tõenduspõhiseid lähenemisviise, mis edendavad kriitilist mõtlemist ja meediapädevust, võttes samal ajal arvesse sihtrühma eripära ja vajadusi.

Meetodeid on praktiliselt katsetatud Latgale piirkonnas, kus vähemuskogukonnad on eriti haavatavad desinformatsiooni suhtes, kuna nad asuvad geograafiliselt lähedal Venemaale ja Valgevene. See töö tugineb kohalike kogukondade kogemustele ja kohandab lähenemisviise, et tagada nende tõhusus ja lihtne integreerimine õppeprotsessi.

Metoodika on väga paindlik, võimaldades kombineerida sisu erinevates vormides ja temaatilistes plokkides vastavalt konkreetsetele koolitusvajadustele. Metoodika koosneb kolmest põhikomponendist:

- 1. Teoreetiline:** hõlmab meediapädevuse aluseid, meedia rolli ühiskonnas ja oskust ära tunda teabega manipuleerimist.
- 2. Praktiline:** hõlmab interaktiivseid tegevusi, nagu infomulli uurimine, ekspertide ülevaated ja foorumteatris osalemine.
- 3. Mõlema kombinatsioon:** tasakaalustatud lähenemine, mis ühendab teoreetilised ja praktilised elemendid, et luua tõhus õpikogemus.

See metoodika on universaalne ja praktiline ressurss, mis võimaldab juhendajatel paindlikult õppekavasid kujundada. See aitab osalejatel arendada kriitilisi hindamisoskusi, et turvaliselt navigeerida kaasaegsel infomaastikul.

Metoodika hõlmab sissejuhatust meediakirjaoskustesse, rõhutades selle tähtsust tänapäeva maailmas. Käsitletakse meediapädevuse õpetamise eripära ja esitatakse mitmesuguseid asjakohaseid teemasid, mis on lihtsama juurdepääsu huvides organiseeritud plokkidesse:

- Meediakirjaoskuse tähtsus ja roll tänapäeva maailmas
- Mis on meediakirjaoskus ja miks on see vajalik?
- Meediakirjaoskuse teoreetiline alus
- Meedia roll ühiskonnas
- Praegused väljakutsed meediamaastikul
- Meediakirjaoskuse kaudu arendatud oskuste ja pädevuste liigid
- Meediaga seotud terminoloogia õppimine
- Meediakirjaoskuse bingo
- Meedia ja selle erinevate vormide mõistmine
- Kuut tüüpi sisu
- Vaatespekter
- Valguse termomeetri kontseptsioon
- Infomull
- Infovõrk
- Eksperthinnang
- Tegevused: Tähelepanu, valmisolek ja käivitamine
- Emotsioonid kui otsustusprotsesside tegur
- Diskrimineerimisvastased kaardid
- Foorumteater
- Sotsiaal-emotsionaalsed pädevused
- Inspireerivad lõppsõnumid koolitajatele

Välja töötatud metoodika tugineb “Empower Educators” programmi kogemustele ja parimatele tavadele, eelkõige Rezekne, Livani ja Preili oskuste labori algatustele. See metoodika on oluline ressurss mitte ainult projekti raames, vaid ka teistele haridustöötajatele Lätis ja mujal.

Oskuste labor: kahepäevane õpikogemus – sisu ja tegevused

Kahepäevane programm pakkus osalejatele teoreetilisi teadmisi meedia mõju ja informatsiooni analüüsimise põhimõtete kohta, samuti praktilisi õppetunde, mille eesmärk oli arendada oskust eristada fakte ja arvamusi ning ära tunda desinformatsiooni.

See projekt on olnud eriti oluline etniliste ja keeleliste vähemuste, näiteks ukrainlaste, venelaste ja Latgali elanike jaoks, kes osalesid programmis aktiivselt. Need rühmad puutuvad

sageli kokku erikeelsete meediasõnumitega, mis suurendab desinformatsiooni ohtu ja raskendab usaldusväärsete teabeallikate hindamist.

Ligikaudu 58% osalejatest kuulus keele ja etniliste vähemuste hulka. Nad esindasid erinevaid kogukondi ja meediatarbimise tasemeid, alates inimestest, kes sõltuvad ühest meediakanalist, kuni inimesteni, kes kasutavad igapäevaselt erinevaid allikaid, sealhulgas ajalehti ja sotsiaalmeediat.

Üritused toimusid 2024. aasta oktoobris ning neist võttis osa 34 osalejat Liivani, 19 osalejat Rezeknes ja 25 osalejat Preilis. Kõigil üritustel õppisid eakad teoreetilisi mõisteid ja praktilisi teadmisi, luues kindla aluse edasiseks tegutsemiseks digitaal- ja teabekeskkonnas.

Lisaks sellele, et projekt suurendab eakate oskusi pädeva infotarbijana, edendab see ka kogukonna ühtekuuluvust, pakkudes turvalist ja kaasavat keskkonda kultuuridevaheliseks dialoogiks ja teabevahetuseks.

Projekti “Skills Lab” haridusprogramm oli jagatud 12 temaatiliseks plokiks, mis käsitlesid erinevaid meediapädevuse ja digitaalsete oskuste teemasid. Kahe päeva jooksul uurisid osalejad kaasaegse infomaastiku toimimispõhimõtteid ning omandasid faktide ja piltide kontrollimise tehnikaid. Nad omandasid praktilisi oskusi manipuleerimise ja desinformatsiooni tuvastamiseks.

Joonis 9 - oskuste labor

Programmi ülesehituse eesmärk oli pakkuda osalejatele samm-sammult lähenemist, mis ühendab teoreetilise arusaamise nende igapäevaeluga seotud praktiliste rakendustega. Iga plokk keskendus meediapädevuse konkreetsele aspektile, mis võimaldas mitmekülgset ja eakamate osalejate vajadustele kohandatud õppeprotsessi.

Niisiis käsitleti erinevaid teemasid:

- **Meediakirjaoskuse mõisted.** Selles teemas uurivad osalejad meediapädevuse põhialuseid ja selle tähtsust tänapäeva teabeküllastunud maailmas. Rõhutatakse kriitilise mõtlemise ja teabe analüüsimise oskuse tähtsust, eriti meediasisu tarbimise ja loomise kontekstis.
- **Infoväli ja inforuum.** Selles teemas uuritakse, kuidas tänapäeva inforuum mõjutab meie arusaamu ja käitumist. Osalejad uurivad, kuidas erinevad meediaväljaanded

loovad infovälja, nende rolli selles infoväljas ning nende tekitatud sotsiaalseid ja kultuurilisi mõjusid.

- **Meedia ja sisutüübid.** Osalejad arutavad erinevaid meediatüüpe (nii traditsioonilisi kui ka digitaalseid) ja nende omadusi. Nad õpivad eristama uudiseid, arvamusi, reklaami, meelelahutust ja propagandat, mis on oluline samm kriitilise mõtlemise oskuse arendamisel.
- **Mis on infomull.** Osalejad saavad teavet infomullide kohta - mis need on ja kuidas need tekivad, sageli tänu personaalsetele algoritmidele. Arutelu hõlmab seda, kuidas see nähtus mõjutab meie arusaamu ja piirab juurdepääsu erinevatele seisukohtadele.
- **Faktide kontrollimine ja ekspertide ülevaatus.** Osalejad omandavad tehnikaid teabe täpsuse ja usaldusväärsuse kontrollimiseks. Nad õpivad, kuidas eristada kvalifitseeritud eksperte pseudoekspertidest ja kuidas hinnata erinevate allikate esitatud teavet.
- **Emotsioonid ja manipuleerimine.** See teema käsitleb emotsioonide rolli meedias ja teabe levitamises. Osalejad uurivad, kuidas emotsioone kasutatakse manipuleerimiseks ja kuidas tuvastada manipuleerimise märke meedias ja sotsiaalsetes võrgustikes.
- **Pildi kontrollimine: kuidas kontrollida pilti.** Osalejad õpivad analüüsima ja kontrollima piltide autentsust, kasutades kättesaadavaid vahendeid ja meetodeid. Nad saavad ülevaate sellest, kuidas kindlaks teha, kas pilti on manipuleeritud ja kas see sobib selle kasutuskonteksti.
- **Trollid ja robotid.** See teema näitab trollide ja robotite rolli informuumis. Osalejad saavad teada, kuidas neid üksusi kasutatakse avalike arvamuste kujundamiseks, desinformatsiooni levitamiseks ja konfliktide õhutamiseks.

Joonis 10 - oskuste labor (2)

- **Teadlikkus telefonipettustest.** Osalejad tutvuvad telefonipettuste kaasaegsete vormidega ja õpivad, kuidas kaitsta end petturite eest, kes üritavad saada isiklikku või rahalist teavet.
- **Meediakirjaoskuse bingo.** See tegevus pakub interaktiivset ja kaasahaaravat viisi programmi käigus omandatud teadmiste kinnistamiseks. Osalejad mängivad bingot, testides oma meediapädevuse oskuseid küsimuste ja ülesannetega, mis põhinevad käsitletud teemadel.

Oskuste labor on oma liikmetele ja kohalikele kogukondadele märkimisväärselt mõju avaldanud. Esiteks on eakad omandanud uusi oskusi, et liikuda digitaalses ruumis enesekindlalt ja hinnata kriitiliselt teavet. Need oskused on olulised, et tuvastada desinformatsiooni ja propagandat, mida tavapäraselt leidub nii traditsioonilises kui ka digitaalses meedias. Teiseks on projekt tugevdanud avalikku ühtekuuluvust, eriti mitmekesistes kogukondades, kus elavad erinevate rahvusrühmade esindajad. Ukraina, vene ja läti taustaga osalejad said uusi teadmisi ning edendasid vastastikust dialoogi ja koostööd.

Osalejad märkisid, et ürituse sõbralik õhkkond ja individuaalne lähenemine löid mugava keskkonna, kus nad said õppida omas tempos. See on eriti oluline nende jaoks, kes on varem kõhkleanud digimaailmaga tegelemist. Projekt "Skills Lab" on saanud oluliseks sammuks eakate harimisel ja meediapädevuse edendamisel Lätis. Lisaks osalejate kriitilise mõtlemise ja teabeanalüüsi oskuste tugevdamisele pakkusid selle raames välja töötatud tegevused ja meetodika ka võimaluse tuua kokku erinevate kultuuride ja põlvkondade esindajad.

Projekt on andnud märkimisväärselt panuse kohalikele kogukondadele, aidates osalejatel muutuda enesekindlamaks ja teadlikumaks teabetarbijaks. See edendas kultuuridevahelist dialoogi ja tugevdas sotsiaalseid sidemeid, mis on eriti olulised tänapäeva kiiresti muutuval teabemaastikul.

"Skills Lab" on midagi enam kui lihtsalt haridusalane algatus. See ühendab põlvkondi ja kultuure, võimaldades ühist õppimist, kogemuste jagamist ning tugevama ja vastupidavama ühiskonna loomist. See algatus innustab jätkama samalaadsete projektide elluviimist, tagades, et eakad ja teised kogukonnaliikmed omandavad vajalikud oskused ja teadmised, et olla aktiivne ja turvaline tänapäeval.

4.5. Valik 2024. aastal BECID-i meedia- ja infopädevuste meeskonna loodud materjale ja sekkumisi

2024. aastal töötas BECID-i meedia- ja infokirjaoskuse (MIL) meeskond välja mitmesuguseid uuenduslikke materjale ja sekkumisi, et lahendada kaasaegseid probleeme hariduses ja edendada kriitilist mõtlemist erinevates sihtrühmades. Allpool on esitatud ülevaade valitud

vahenditest ja nende ainulaadsest panusest meediapädevuse ja digipädevuse suurendamisse Baltikumis.

- [Misogüünia ja soorollide käsitlemine noortega](#). See õppevahend valmistab õpetajaid ette misogüünias ja soorollidest rääkimiseks ning sisaldab seitset erinevat materjali selle teema käsitlemiseks.
- [Abiks õpetajale – Pornograafia](#). See materjal käsitleb pornograafilisest/erootilisest meediasisust rääkimist haridusasutustes või muudes kontekstides, kus on võimalus noortega pikemalt arutleda.
- [Digipärevusi arendavad mängud 7–9-aastastele lastele](#). Materjal sisaldab 10 erinevat mängu, mida saab mängida koolivaheajal.
- [#TartuDataWalk](#)'i raames on Tartu ümbruses strateegiliselt peidetud kuus unikaalset kleebist, millest igaüks esindab konkreetset teemat. Igal kleebisel on QR-kood, mis suunab osalejad veebilehele, kus nad saavad teemat edasi uurida mõtlemapaneva sisu ja huvitavate ülesannete abil. Igal leheküljel on vihjeid, mis aitavad osalejatel leida järgmise kleebise, muutes jalutuskäigu harivaks ja interaktiivseks.
- [Tartu Kunstimuuseumi näitusel "Viltuse maja saladused"](#) on üks ruum, mis on keskendunud küberkiusamisele. See käsitleb küberkiusamist interaktiivse ja hariva kogemuse kaudu. Näitus pakub reaalseid juhtumite ja praktiliste lahenduste abil ainulaadset võimalust uurida käegakatsutavalt küberkiusamise emotsionaalseid ja sotsiaalseid mõjusid.
- [DIGIRES-i käsiraamat õpetajatele](#) on uuenduslik ja loominguline juhend, mille eesmärk on aidata õpetajatel integreerida meedia- ja infokirjaoskust oma õpetamispraktikasse.

Need ressursid rõhutavad BECID-i pühendumust anda haridustöötajatele ja noortele oskused, et nad saaksid liikuda keerulistel digitaalsetel maastikel, käsitledes samal ajal kriitilisi sotsiaalseid küsimusi. Rohkem materjale BECID-i tiimilt on leitavad meie [veebisaidilt](#).

4.6. Kapriprojekt: Noorte digitaalse kirjaoskuse arendamise sekkumine

TÜ üliõpilased Kathleen Loss, Laura Jõgar, Margus Vahter ja Roman Valt

Möödunud kevadel hakkas idanema idee luua gümnasistidele kaasahaarav mäng, mis õpetaks infomüra paremini toime tulema. Selle asemel, et anda noortele võimalus pelgalt omandada ja kinnistada teadmisi, otsustasime pakkuda neile seda, millest nad lugu peavad – põnevat mängu veebikeskkonnas, millega kaasneb käega katsutav tasu. Septembris alustasime ettevalmistustega, ilmavalgust nägi mäng novembri keskpaigas. Tolleks hetkeks "Kapiprojektiks" ristitud mäng pälvis kiirelt sihtgrupi tähelepanu ning sellest võttis viiepäevase mänguperioodi jooksul osa ligi 1400 noort!

Erialaoskuste jätkukursusel saad puhuda koos kaastudengitega eluvaimu sisse just sellisele ideele, milleks näed ise ühiskonnas vajadust. **“Kapiprojekt”** keskendus gümnaasiumiealiste digipädevusele, kuid **“Kapiprojekt 2.0”** võib olla näiteks senioride meediakirjaoskuse parandamiseks! Paika tuleb panna vaid idee ning hakata seda sammhaaval ellu viima. Asjaosalisi toetavad Lossi 36 – ja suure tõenäosusega ka terve vabariigi – parimad digipädevuste spetsialistid.

“Kapiprojekti” käigus arendasid noored end kolmes vallas: eristasid uudist arvamusest, tuvastasid tehispilti pärisfotost ja kontrollisid väidete õigsust. Osalejad lahendasid viis päeva ülesandeid, mille õige vastus avas Omniva pakiautomaadis peituvat üllatuskarbi. Koodi sai märkimisväärne arv tublisid lahendajaid – seepärast tuli anda jalgadele valu, kui “Kapiprojekti” sotsiaalmeediast selgus, millises Eesti linnas pakk sel päeval peitub. Üllatus ootas vaid kiiremaid! Sealjuures mõtlesime ka neile kohusetundlikele mängijatele, kes ühel või teisel põhjusel ei jõudnud pakiautomaadini esimesena. Pärast mängu lõppu võtsime ühendust viie kõige tublima lahendajaga ja saatsime neile lisapaki.

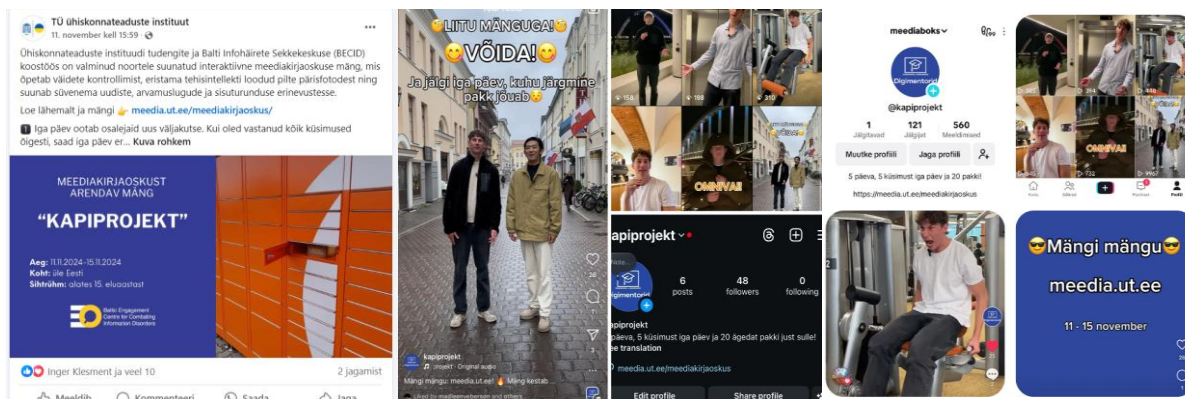
Joonis 11 - Kapiprojekt

Aktiivsematele osalejatele panime välja lisaauhinnad: eksklusiivse pääsme **Delfi töötuppa**, kus gümnasistid saavad põhjaliku sissevaate põnevasse meediamaailma. Kes teab, vahest sirgub järgmine staarajakirjanik just nende noorte seast! Tublimatest tublimatele Delfi töötoas naeratab õnn aga kohe eriti laialt: nemad lähetatakse Lätis toimuvale häkatonile ehk ideede maratonile, kus osalejad saavad enda meediapädevust ja -oskusi veelgi täiustada. Ja sealjuures kaetakse osalejatele kõik kulud!

12 sammu mängu elluviimiseks

Kui kätte jõuab hetk, mil istute ümarlaua taha ja hakkate plaani paika panema, ulatame oma abikäe. Meie tegime mängu elluviimiseks läbi järgmised sammud:

- 1. Pange paika IDEE.** Selleks et see ei kõlaks üldiselt, võib IDEE jagada SISUKS ja VORMIKS ehk “Millisele meediapädevuste arendamisele soovime kaasa aidata?” ning “Kellele ja kuidas?”. Näiteks: “info õigsuse kontrollimine, gümnasistidele, pakiautomaadis.” Kui idee on silme ees, saavad edasised sammud ladusamalt paika pandud.
- 2. Mõelge välja mängu sisu.** Kui mäng koosneb küsimustest, jäägu sõelale need, mis on ühetimõistetavad ning selgelt sõnastatud. Ehkki siin ei pea kinni jääma varem tehtusse: mängu vorm võib olla selline, nagu ise õigeks peate. Seejärel pange paika ka ajakava ning jagage rollid.
- 3. Mõelge mängu keskkonnale.** Meie lõime mängu jaoks eraldi veebilehe media.ut.ee/meediakirjaoskus.
- 4. Mängijate motiveerimiseks on vaja täita üllatuspakid**, mis hiljem leiavad tee pakiautomaati. Selleks, et tudengid ei peaks hakkama oma tuulevilinais taskuid mängu hüvanguks tühjendama, tasub paluda ettevõtete ja pakifirmade abi. Kuigi praegune majanduslik olukord ei pruugi sponsorite leidmist soosida, tasub lähtuda põhimõttest, et järjekindlus viib sihile!
- 5. Pakid komplekteeritud, tuleb neile leida asukoht.** Mida suuremasse linna pakke saata, seda kindlam on, et need seal ka esimestel minutitel lunastatakse. Samas ei saa mäng toimuda vaid paaris tihedamalt asustatud Eesti paigas, proovi katta suuremat piirkonda.
- 6. Nüüd tuleb täidetud pakid teele panna.** Pea kinni postitamise ajakavast ja arvesta, et pakid on mõnda aega teel ehk nende postitamist ei saa jätta viimasele õhtule.
- 7. Kätte jõuab põnev hetk ehk mäng saab veebilehel avalikuks!** Siis on mõistlik jätta endale väike ajaaken mängu testimiseks sõpradel-tuttavatel, enne kui selle maailma ette paiskate.
- 8. Selleks, et sihtgrupp teaks, kui vahva võimalus neile avanemas on, tuleb neid sellest teavitada!** Kui sihite kooliealisi noori, on hea mõte läheneda õpetajate ja juhendajate kaudu. Noortele endile saab projekti tutvustada sotsiaalmeedia vahendusel – meie valisime TikToki, Facebooki ja Instagrami. Kui sihtgrupp aga noortest erineb, tasub mõelda, millistes infokanalites nad liiguvad.

9. **Aeg luua sotsiaalmeediasse kontod!** Arvesta platvormide eripäradega. Kuna jälgijate arv pole alguses teab mis suur, on kaval valida need platvormid, mis aitavad jõuda kiiresti laiema publikuni (näiteks TikTok).
10. **Leidke enda seast inimene, kellest saab sotsiaalmeedias nii-öelda “projekti nägu”** ning pange paika postituste kava ja tekst.
11. Kui soovite kindlust, et postitused kohe alguses laia publiku ette jõuaksid, **võtke ühendust mõne sisuloojaga**, kelle profiil teie eesmärkidega kattub.
12. **Nüüd avalikustage esimene video**, kus tutvustate enda eesmarke, mängus osalemise tingimusi ja järgnevatel päevadel toimuvat

Nõuanded

 Tee nii	 Ära tee nii
▪ Alustage varakult. Võtke potentsiaalsete sponsoritega mitu kuud varem ühendust, sest nende vastused võivad võtta aega. ▪ Olge enesekindlad. Saatke oma pakkumine sadadele ettevõtetele. ▪ Kohandage oma lähenemist. Viige oma pakkumine vastavusse ettevõtte missiooniga ja näidake, kuidas teie projekt neile väärtust loob.	▪ Ärge viivitage. Võtke sponsoritega aegsasti ühendust. ▪ Ärge raisake aega. Uurige ettevõtteid enne nendega kontakteerumist, et veenduda, et teie väärtused on kooskõlas. ▪ Ärge koormake osalejaid. Hoidke mängu sisu lühike ja kaasahaarav.

- **Võtke sihtrühmaks õiged ettevõtted.** Otsige organisatsioone, mis keskenduvad noortele, digitaalsele kirjaoskusele või turvalisusele.
- **Kasutage oma võrgustikku.** Õpetajad, mentorid ja muud kontaktid võivad aidata levitada teavet ja ühendada teid sponsoritega.

Nende sammude abil saab teie projekt olla edukas ja tuua ellu muutusi!

5. 2024. AASTA ÜLIÕPILASTE SILMAPAISTVAD UURIMISTÖÖD

Selles peatükis tuuakse esile üliõpilaste silmapaistvad tööd. Kõik täistekstid on saadaval (originaalkeeles), kui võtate ühendust BECID-i projektijuhtimismeeskonnaga.

5.1. Vandenõuteooriad TikTokis ja mujal sotsiaalmeedias: alates 15-aastaste eestlaste kogemused ja hinnangud

Gretel Juhansoo, kes on lõpetanud bakalaureuseõppe Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni erialal

Minu bakalaureusetöö keskendus TikTokis ja mujal sotsiaalmeedias levivatele vandenõuteooriatele ja noorte kogemusele selle teemaga. Minu eesmärk oli leida kasutajate kogemuste põhjal TikTokis ringlevate vandenõuteooriate seas domineerivad teemad, seda ka sotsiodemograafiliste gruppide lõikes. Samuti seadsin eesmärgiks lähtuvalt noorte isiklikest kogemustest mõista nende arusaama vandenõuteooriate mõjust ja vajalikest oskustest sellise sotsiaalmeedias leviva temaatikaga toimetulekuks. Eesmärkide saavutamiseks viisin läbi piiramatu valimiga ankeetküsitluse, millele kogunes 344 vastust ning lisaks intervjueerisin seitset 18–22-aastast noort.

Tulemuste põhjal saab järeldada, et suuremas osas on uuringus osalenud Eesti TikTok kasutajad kohanud platvormil valitsuse, eliidi ja inimeste kontrollimisega seotud vandenõuteooriaid – poliitiliste vandenõuteooriate levikut TikTokis on täheldatud ka teistes uuringutes (Grandinetti ja Bruinsma, 2022; Forberg, 2022). Samas oli peaaegu võrdsest populaarne popkultuuri kategooria, millesse liigitunud spekulatsioonid näiteks “Simpsonite” multifilmide tulevikku nägevate võimete ja kuulsuste eraelu kohta on aga definitsiooni järgi

pigem kuulujutu või hüpoteesina kirjeldatavad (Erokhin jt, 2022; Morosoli jt, 2022). Kasutajad on täheldanud palju vandenõuteooriaid maailmas aktuaalsete sündmuste lõikes (Prooijen ja Douglas, 2017; Houli jt, 2021 ja Oliveira jt, (2022), näiteks seoses Venemaa sõjaga Ukrainas, Iisraeli ja Palestiina sõja ning COVID-19 vandenõuteooriatega.

Ehkki Eestiga seotud või eestikeelsete vandenõuteooriate kirjeldusi laekus enam kui poole vähem võrreldes välismaiste näidetega, saab ka kodumaistes käsitlustes kõige sagedamini esineva vandenõuteooriate teemana välja tuua Eesti valitsuse ja riigisisese poliitika. Kui sotsiodemograafiliste gruppide lõikes nähtud vandenõuteooriate temaatikas märkimisväärsed erinevusi ei esinenud, töid Eestiga seotud näiteid peamiselt esile noorimad naissoost vastajad, kelle esindatus oli ühtlasi ka valimis suurim.

Uuringus osalenutest enamus on TikTokki kasutanud mitu aastat, otsides platvormilt peamiselt igavuse peletamise või mõtete muudelt muredelt eemalesaamise viise. Sarnaselt varasemate uuringutega toodi ankeetküsitluses ja intervjuudes vandenõuteooriate ühe peamise jälgimise põhjusena välja meelelahutus, huumor või uute perspektiivide saamine (vt ka Morosoli jt, 2022; de Wildt ja Aupers, 2023). Intervjuudes mainiti korduvalt spetsiifiliselt TikTokki algoritmi reageerimise kiirust ning kuna enamus uuritavatest ei olnud platvormil 71 vandenõuteooriaid otsinud, seostati just algoritmi kureeritust konspiratsiooniteooriate temaatika ja nägemise sageduse määramisega platvormil (Bhandari ja Bimo, 2020).

Isiklike kogemustena räägiti Youtube'is levivate vandenõuteooriate peamiselt meelelahutuslikel põhjustel jälgimisest põhikooli lõpuklassides, samas kui kõrvaltvaatajana nähtut iseloomustas suuresti erinevate vandenõuteooriate põimumine ja vastastikune mõjutus, teisisõnu supervandenõuteoreetiline maailm (Barkun, 2003). Kogemustes oli näha ka vandenõuteooriate erinevaid funktsioone, näiteks süvamängu kontseptsiooni (Petersen, 2022) siis, kui ühe uuritava lähedane riskis vandenõuteooriaid jagades enda tõrjutusega. Samas saab kogemustes märgata vandenõuteooriate sotsiaalsuse ja eksistentsiaalsusega seotud funktsioone (Douglas ja Sutton, 2023), näiteks ühendas vandenõuteooriatel põhinevate videote jälgimine ja nende üle arutlemine üht uuritavat enda sõpradega, samas leidis ühe uuritava tuttav konspiratsiooniteooriatest segasel ajal kontrolli- ja turvatunnet (Schöpfer jt, 2023).

Vandenõuteooriate mõju nähti nii negatiivse kui positiivse. Isiklike kogemusi jaganud noored avasid positiivsest küljest tunnetust, et nad on ajapikku muutunud kriitilisemaks ja info tööle vastavuses kahtlevamaks. Negatiivsete mõjudena nimetati aga ühiskonna lõhestumist (Douglas ja Sutton, 2023) ja teiste vandenõuteooriate tõenäolisemat uskumist (Douglas jt, 2019). Seejuures nimetas suurem osa uuritavatest vandenõuteooriate äratundmiseks sotsiaalmeedias olulisima pädevusena kriitilist mõtlemist ja iseseisva faktikontrolli oskust. Samuti räägiti intervjuudes algoritmide teadlikust seiramisest näiteks ebameeldivat ja -sobivat sisu raporteerides; teisalt pidasid ankeedile vastanud enda teadlikkust TikTokki algoritmist üldistatult keskmiseks.

Minu bakalaureusetöö on Eestis esimene uuring, mis käsitleb vandenõuteooriate levimist TikTakis. Samuti olen koostanud esimese ülevaate Eestit puudutavatest või eestikeelsetest vandenõuteooriatest TikTakis. Vaadeldes ka globaalset teadusmaastikku ei ole minule teadaolevalt TikTakis ringlevate vandenõuteooriate uuringuid palju läbi viidud, seejuures mitte kordagi lähtudes peamiselt kasutajate kogemustest ja tõlgendustest. Võttes aga arvesse andmekogumismeetodi ja valimiga seotud piiranguid, võiks tulevikus keskenduda erinevate vandenõuteooriatel põhinevate tekstide ja postituste süvaanalüüsile, näiteks vandenõuteooriate esitusviisi vaadeldes. Samuti oleks huvitav ja kasulik uurida noori, kes vandenõuteooriaid usuvad ja seda teadvustavad, et saada parem arusaam ka aktuaalsete teemade, trendide ja populaarsete sotsiaalmeediakanalite rollist vandenõuteooriate uskumisel ja jälgimisel sotsiaalmeedias.

Täistekst on leitav [Tartu Ülikooli üliõpilastööde andmebaasist](#).

Viidatud allikad:

- Barkun, M. (2003). *A Culture of Conspiracy: Apocalyptic Visions in Contemporary America*. Berkeley and Los Angeles, California: University of California Press.
- Bhandari, A. ja Bimo, S. (2022). Why's Everyone on TikTok Now? The Algorithmized Self and the Future of Self-Making on Social Media. *Social Media + Society*, 8(1). <https://doi.org/10.1177/20563051221086241>
- De Wildt, L. ja Aupers, S. (2023). Participatory conspiracy culture: Believing, doubting and playing with conspiracy theories on Reddit. *Convergence*. <https://doi.org/10.1177/13548565231178914>
- Douglas, K. M. ja Sutton, R. M. (2023). What Are Conspiracy Theories? A Definitional Approach to Their Correlates, Consequences, and Communication. *Annual Review of Psychology*, 74. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-032420-031329>.
- Douglas, K. M., Uscinski, J. E., Sutton, R. M., Cichocka, A., Nefes, T., Ang, C. S. ja Deravi, F. (2019). Understanding conspiracy theories. *Political psychology*, 40, 3-35. <https://doi.org/10.1111/pops.12568>.
- Erokhin, D., Yosipof, A. & Komendantova, N. (2022). COVID-19 conspiracy theories discussion on Twitter. *Social media+society*, 8(4). <https://doi.org/10.1177/20563051221126051>.
- Forberg, P. L. (2022). From the fringe to the fore: an algorithmic ethnography of the far-right conspiracy theory group QAnon. *Journal of Contemporary Ethnography*, 51(3), 291–317. <https://doi.org/10.1177/08912416211040560>
- Grandinetti, J. & Bruinsma, J. (2023). The affective algorithms of conspiracy TikTok. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 67(3), 274-293. <https://doi.org/10.1080/08838151.2022.2140806>. <https://doi.org/10.1080/08838151.2022.2140806>
- Houli, D., Radford, M. L. ja Singh, V. K. (2021). "COVID19 is_": The Perpetuation of Coronavirus Conspiracy Theories via Google Autocomplete. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 58(1), 218–229. <https://doi.org/10.1002/pa2.45>
- Morosoli, S., Van Aelst, P. & van Erkel, P. (2022). To Convince, to Provoke or to Entertain? A Study on Individual Motivations behind Engaging with Conspiracy Theories Online. *Convergence*, 28(4), 1030-1059. <https://doi.org/10.1177/13548565221105792>. <https://doi.org/10.1177/13548565221105792>
- Oliveira, T., Wang, Z. ja Xu, J. (2022). Scientific Disinformation in Times of Epistemic Crisis: Circulation of Conspiracy Theories on Social Media Platforms. *Online Media and Global Communication*, 1(1), 164–186. <https://doi.org/10.1515/omgc-2022-0005>
- Petersen, L. N. (2022). *Mediatized Fan Play: Moods, Modes and Dark Play in Networked Communities*. Routledge.

- Schöpfer, C., Abatista, A. G. F., Fuhrer, J. ja Cova, F. (2023). 'Where there are villains, there will be heroes': Belief in conspiracy theories as an existential tool to fulfill need for meaning. *Personality and Individual Differences*, 200. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2022.111900>.
- Van Prooijen, J. W., Ligthart, J., Rosema, S. ja Xu, Y. (2022). The entertainment value of conspiracy theories. *British Journal of Psychology*, 113(1), 25–48. <https://doi.org/10.1111/bjop.12522>

5.2. Meediapädevuse kui üldpädevuse õpetamisega kaasnevad raskused meediapädevuse koolitusele tulnud õpetajate näitel

Ingrid Landeiro, kes on lõpetanud bakalaureuseõppe Tallinna Ülikooli Balti filmi, meedia ja kunstide instituudii ajakirjanduse erialal

Meediapädevusest on tänapäeva infoühiskonnas saamas aina olulisem oskus. Meediast küllastunud maailmas on tähtis, et inimestel oleks pädevus tõhusalt kasutada meediat ja teisi infokanaleid (Grizzle & Torras Calvo, 2013). Tegemist on seega asendamatu pädevusega, mida on oluline integreerida juba põhiharidusse. Eestis õpetatakse nii põhikooli kui ka gümnaasiumi riikliku õppekava järgi meediapädevusega seonduvaid oskusi eelkõige üldpädevuse ja läbiva teema raames. See tähendab, et tegemist on aineteülese pädevusega, mille jaoks ei ole loodud kohustuslikku ainetundi. Samuti ei ole Eesti ülikoolides meediapädevus õpetajahariduse kohustuslik osa, mistõttu ei pruugi teemat õpetav pedagoog ka ise end meediapädevaks hinnata.

Bakalaureusetöö eesmärk oli kaardistada, kuidas hindavad oma meediapädevuse taset õpetajad ning millised raskused esinevad meediapädevuse kui üldpädevuse ja läbiva teema õpetamisega. Lisaks sooviti uurida, milliseid puudusi on märgatud meediapädevuse koolituste osas. Selleks püstitati kolm uurimisküsimust: kuidas hindavad õpetajad oma meediapädevuse taset, millised raskused esinevad õpetajate kirjeldustest lähtuvalt meediapädevuse kui üldpädevuse ja läbiva teema õpetamisel ning milliseid puudusi näevad õpetajad meediapädevuse koolituste osas. Töö valimisse kaasati 23 õpetajat, kellega viidi läbi kaks fookusgruupintervjuud poolstruktureeritud intervjuukava järgi.

Uurimistööst selgus, et ükski õpetaja ei pidanud ennast täielikult meediapädevaks. Meediapädevuse oskustega olid rohkem kursis õpetajad, kelle õppeaine olid tihedamalt seotud meedia ja meediapädevuse teemadega. Õpetajad, kelle õppeaine ei olnud nii otseselt meediapädevusega seotud, oskasid välja tuua pealiskaudsemaid meediapädevuse oskusi.

Õpetajad olid arvamusel, et riikliku õppekava lähenemine meediapädevuse õpetamisele, mille alusel õpetatakse meediapädevuse teadmisi üldpädevuse ja läbiva teema raames, on kohati ebaselge. Selle põhjenduseks toodi, et meediapädevuse õpetamine sõltus sellisel juhul kooli ja/või õpetaja motivatsioonist teemaga tegeleda, mis ei pruugi õpilastele tagada süsteemset ja ühtset arusaama meediapädevusest.

Õpetajate meediapädevuse haridus sõltub enamasti õpetajatele mõeldud koolitustest, mida pedagoogide hinnangu ei korraldata piisavalt palju. See aga omakorda ei võimalda kõigil õpetajatel oma teadmisi meediapädevuse valdkonnas täiendada. Ainuüksi koolitustele tuginemine toob kaasa ka asjaolu, et õpetajate meediapädevuse teadmiste omandamine ja/või täiendamine sõltub õpetaja enda motivatsioonist ja tahtest koolitustel osaleda

McNelly ja Harvey (2021) toovad esile, et selleks, et noored osaksid meediat kriitiliselt analüüsida ning osaleda ühiskonnas laiemalt, peavad ka nende õpetajad olema meediapädevuse osas haritud. Lisaks on leitud, et õpetajate enesekindlust meediapädevuse õpetamisel mõjutas otseselt see, kui haritud nad ise meediapädevuse valdkonnas olid (McNelly & Harvey, 2021). Siinkohal tekib aga küsimus – kui Eesti ülikoolides ei ole meediapädevus õpetajaeriala osa, siis kuidas on võimalik tagada, et klassi ees seisaksid meediapädevad pedagoogid?

Seega jõudsin oma lõputöös järeldusele, et praegusest meediapädevuse käsitlest üldhariduskoolides võib pikas perspektiivis vajaka jääda ning vaja oleks konkreetsemat lähenemist valdkonnale. Ajastul, kus infosõda on igapäevane reaalsus, millega kokku puututakse, on oluline, et juba üldhariduskoolides meediapädevust tõhusalt õpetataks

Täistekst on leitav [Tallinna Ülikooli üliõpilastööde andmebaasist](#).

Viidatud allikad:

- Grizzle, A., & Torras Calvo, M. C. (2013). Policy Brief. *Media and information literacy: policy and strategy guidelines* (lk 12-33). UNESCO.
- McNelly, T. A., & Harvey, J. A. (2021). Media literacy instruction in today's classrooms: A study of teachers' knowledge, confidence, and integration. *The Journal of Media Literacy Education*, 13(1), 108-130. <https://doi.org/10.23860/jmle-2021-13-1-10>. <https://doi.org/10.23860/jmle-2021-13-1-10>

Mida oodata aastal 2025?

Meil on 2025. Aastal toimumas veel lõpuüritused ja **T4.5** häkaton. Kõige olulisem on see, et kui kõik läheb hästi, **algab BECID2 2025. aasta juunis**.

Projekti üldine meeskonna ülesehitus jääb samaks: faktikontrollijad, teadlased ja analüütikud ning meediapädevuse edendajad. Mõned olulised muudatused on siiski toimumas. Järgnevalt on esitatud tabel taotlusvooru prioriteetidest ja sellest, kuidas BECID2 nendega korreleerub.

Taotlusvooru prioriteet	BECID2 panus
EDMO võrgustiku tugevdamine, osaledes aktiivselt juhtimises, aidates kaasa pikaajalise strateegia ja sõltumatuse saavutamisele, säilitades	▪ Uus koostöökava ühistegevuseks EDMO-ga faktikontrolli, uuringute, teadustöö, MIL-i ja poliitika analüüsi valdkonnas, mis rõhutab aktiivset osalemist

EDMO süsteemi ja tagades ühise tegevuse puhul sujuva suhtluse. Edendada koostööd erinevate sidusrühmadega, sealhulgas faktikontrollijate, meediapraktikute ja desinformatsioonispetsialistidega väljaspool keskust. Tagada, et keskuste tegevus toimub sõltumatult kolmandatest isikutest, sealhulgas riigiasutustest. Tagada EDMO keskuste tegevus kõigis EL-i riikides.	EDMO üritustel ja koolitustel ning kutsub teisi keskusi meie koolitusele. ▪ Töö jätkub kõigis praeguses seitsmes EDMO töörühmas, vajadusel ka uutes töörühmades. ▪ BECID1 projektikoordinaator on jätkuvalt kontaktpunkt EDMO ja teiste sidusrühmadega kontakteerimisel. ▪ Keskuse tegevuse sõltumatus, rakendades koostöös loodud kaitseskeemi pahatahtliku käitumise vastu.
Tuvastada, kontrollida fakte ja avalikustada kahjulikud desinformatsioonikampaaniad, sealhulgas need, mis kasutavad uusi tehnoloogiaid, nagu <i>deepfakes</i> ja genereeriv tehisintellekt. Läbi viia pidevat faktikontrolli, mis on salvestatud EDMO repositooriumidesse. Analüüsida desinformatsioonikampaaniate mõju ühiskonnale ja demokraatialle, jälgides desinformatsiooniga seotud riske ja kahju. Esitada praktikale orienteeritud aruandeid, uuringuid ja teadustöid konkreetsete desinformatsioonikampaaniate kohta. Parandada desinformatsioonikampaaniate avastamist ja analüüsi.	▪ Regulaarne faktide kontrollimine kohalikes keeltes ja vene keeles koos tõlgetega inglise keelde. ▪ Uued audiovisuaalsed formaadid faktide kontrollimiseks. ▪ 36 põhjalikku aruannet, mida juhivad ajakirjanikud ja faktikontrollijad, ning 10 uurimiskokkuvõtet oluliste desinformatsioonitrendide, narratiivide, taktikate, vahendite, tehnoloogiate jne kohta. ▪ Erilist tähelepanu pööratakse tehisintellekti loodud sisule Balti keeleruumis läbi tehisintellekti tööriistade laiaulatusliku testimise. ▪ 3 OSINT- ja AI-koolitust inglise keeles (avatud teistele keskustele) ja 3 kohalikes keeltes, et anda ajakirjanikele ja faktikontrollijatele rohkem võimalusi. ▪ Teadustöö andmetele juurdepääsu suurendamiseks avaldatud faktikontrollide masinloetavuse testimine.
Soodustada tehnoloogiliste vahendite, sealhulgas tehisintellektipõhiste vahendite arendamist ja kasutamist, et toetada faktide kontrollimist ja analüüsi.	▪ Teiste keskuste või muude sidusrühmade toodetud tehisintellektipõhiste vahendite süstemaatiline katsetamine. ▪ BECID1 kasutatud vahendite võrdlus BECID2 kasutusele võetud uute vahenditega seoses pikaajalise kasutatavusega. ▪ Veebilehe kaudu kõige paremini testitud vahendite tutvustamine sidusrühmadele väljaspool BECID-it.
Suurendada üldsuse teadlikkust MIL- ja teavituskampaaniate kaudu, mis on suunatud nii üldsusele kui ka konkreetsetele haavatavatele rühmadele. Viivad läbi ja toetavad	▪ 5 temaatilist MIL-kampaaniat, mis on temaatiliselt seotud WP4 ja WP5 raames kavandatud tööga, näiteks poliitilise väärtuste või soolise desinformatsiooni temaatiline käsitlemine.

MIL-kampaaniaid, mis on kohandatud vastavalt hõlmatud territooriumile või keelepiirkonnale. Rakendada MIL-kampaaniaid ja üritusi riiklikul või piirkondlikul tasandil, et suurendada ühiskonna vastupanuvõimet.	5 agiilset MIL-kampaaniat, mis kavandatakse vastavalt asjakohastele suundumustele või ühisplaanidele koos EDMO MIL-nõukoguga. - Haavatavate ja alateenindatud sihtrühmade kaardistamine, kuna need ei pruugi kattuda. - MIL sekkumised nii füüsilises (st tänavakunst, muuseuminäitus kolmes riigis) kui ka veebipõhises ruumis, et suurendada juhusliku teadmussiirde tõenäosust.
Aidata kaasa veebiplatvormide poliitika jälgimisele, et võidelda desinformatsiooni vastu Euroopa õigusliku ja poliitilise raamistiku raames.	- Jälgida ja analüüsida veebiplatvormide poliitikat ja selle tõhusust, et tagada vastavus DSA-le ja CoP-le ühiste meetodite abil, et võimaldada võrdlevaid uuringuid EDMO võrgustikus. - Poliitikakujundajate, DSA koordinaatorite ja ministeeriumide kontaktisikute Balti-ülene võrgustumise soodustamine EL-i kandidaatriikide vastaspooltega nii veebis kui ka füüsilistel kohtumistel. - Levitada korrapäraselt poliitika seire aruandeid sidusrühmadele, sealhulgas poliitikakujundajatele, teadlastele ja üldsusele.
Rakendada kommunikatsioonistrateegiat, et jõuda erinevate kanalite kaudu laia publikuni ning korraldada koolitusi ja teavitamisüritusi. Hooldada toimivat veebisaiti, kus kogu teave avaldatakse keskuse poolt hõlmatud keeltes, kusjuures peamine menüü on kättesaadav inglise keeles. Koostada aastaaruanded keskuse tegevuse kohta, sealhulgas koostöö teiste keskustega ja osalemine EDMO juhtimises.	- Kommunikatsioonistrateegia, mis hõlmab proaktiivset levitamist ja platvormideülese postitamise strateegiaid. - Teavitamisüritused, sealhulgas 18 BaltsTeachMIL-i veebiseminari ja töötuba ning 3 füüsilist üritust, mille järel jagatakse visuaalselt atraktiivseid kokkuvõtteid ja edasisi tegevusplaan. - Jätkata toimiva, mitmekeelse teabega veebilehe haldamist, tagades juurdepääsu ja API-ühendused EDMO võrgustiku kesksete lehtedega. 3 BECID-i aastaaruannet ühendatakse meie 12 kvartaliülevaatega, sealhulgas koostöö teiste keskustega ja osalemine EDMO juhtimises, et hoida EDMO, EL ja teised sidusrühmad kursis meie tegevustega.

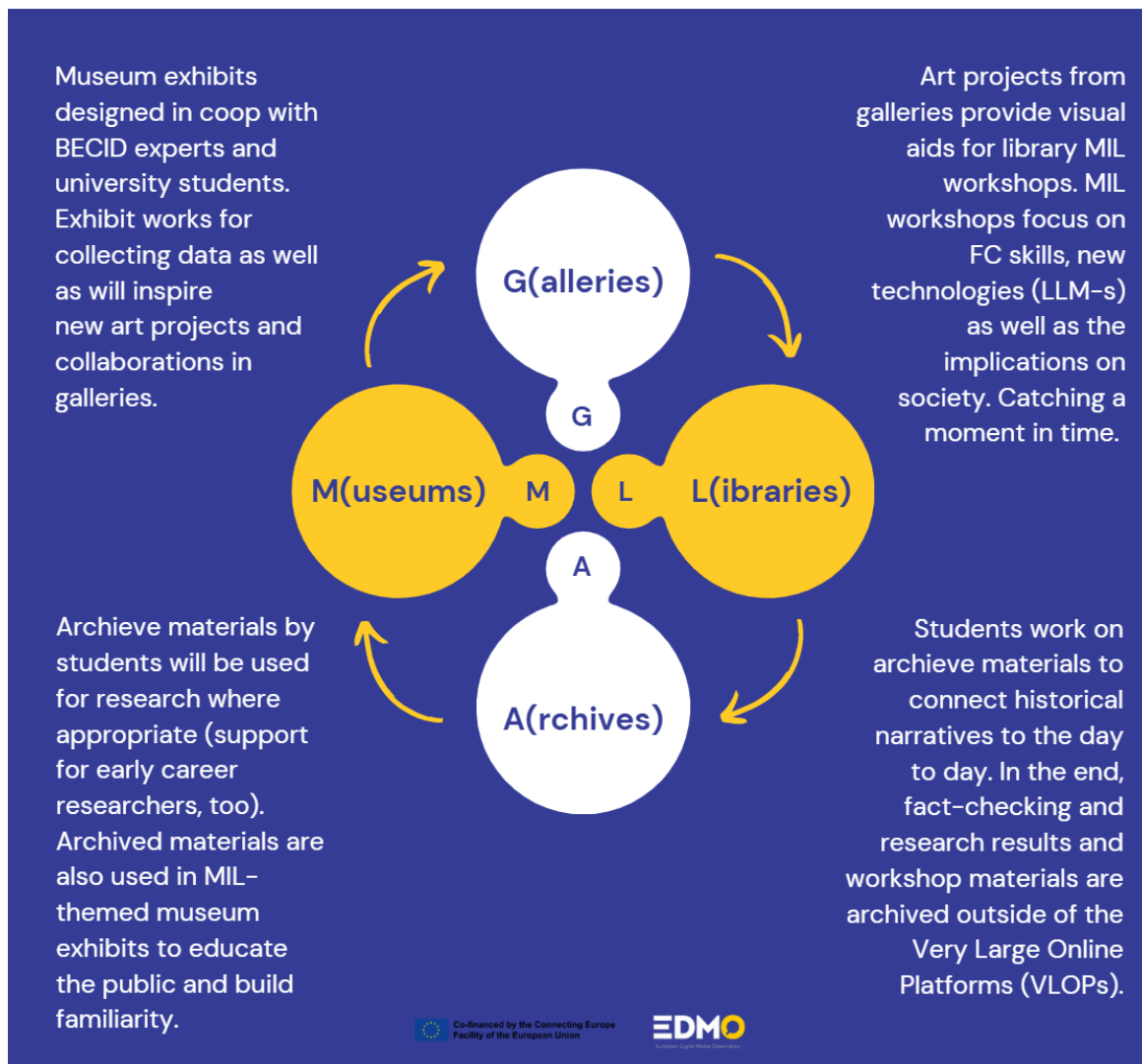
Laiendame strateegiliselt oma fookust, et mitte ainult toetada MIL sekkumist erinevates haridusasutustes, vaid teha aktiivselt koostööd mälu- ja kunstiinstitutsioonidega. Integreerides erinevaid ressursse ja teadmisi GLAM-sektoris - galeriid, raamatukogud, arhiivid ja muuseumid - püüame laiendada EDMO võrgustiku ulatust ja süvendada selle mõju kogu meie kodumaal. Selline lähenemisviis ei loo mitte ainult uusi võimalusi õpetamiseks, kaasamiseks ja teadustööks, vaid tagab ka selle, et need jõupingutused on jätkusuutlikud ja laialdaselt kättesaadavad.

G tähistab galeriisid (*gallery*) ja MIL töötubades omandatud teadmiste edasiandmist infohäireid tõlgendavate (õpilaste) kunstiprojektide kaudu. Teadusuuringute kasutamine, nt radikaliseerumise uurimine, annab sisendit osalusnäitustele, mis käsitlevad häbi ja ühisosa leidmist erinevate põlvkondade vahel (digitaalses) kultuuris. Sekkumised füüsilistes ruumides, sh tänavakunst, pakuvad analüüsimaterjali tulevastes MIL-töötubades.

L tähistab raamatukogusid (*library*) ning nendes toimuvaid faktikontrolli/OSINT-i töötubasid, mida juhivad ajakirjanikud, faktikontrollijad ja teadlased. Praktiline lähenemine uute oskuste ja vahendite õppimiseks. Osalemine on tasuta, kuid sellega kaasneb kohustuslik kodutöö anda saadud teadmisi edasi. Töötubades kogutud kogemustel ja andmetel põhinevad poliitikasoovitused. Kohalike "digitaalsete mentorite", kes saavad kutseid koolitusele, süsteemi loomine.

A tähistab arhiivi (*archive*) ja koostame strateegia piirkondlike desinfotrendide ja FIMI arhiveerimiseks, et võidelda VLOP-ide andmete kättesaadavuse raskuste vastu. Arhiivi kasutamise tutvustamine MIL sekkumistes, st kampaania "Otsi vanadest ajalehtedest näiteid kaasaegse infokorruptsiooni kohta" (esimesed näited saja aasta tagusest ajast, võrdlused tuntud kohalike meediasündmustega hilisemast ajast, et tuvastada ajaloo kordumist faktikontrolli žanris). Tulemus: *pop-up* näitus.

M, nagu muuseumides (*museum*), on osa kaasavate näituste, mis käsitlevad veebipõhist häbi, digitaalset lapsepõlve, teabehäireid jne, kujundamisest ja ellu viimisest koostöös riiklike muuseumidega. Võimaluse korral kolme Balti riigi vahel rändav näitus. Võimalused osaleda ja tunnistada oma suurimaid vigu internetis.

Joonis 12 - ülevaade BECID2 GLAM-i lähenemisviisist.

Kuna eelarve on piiratud, vähendatakse BECID-I teises vooru partnerite Jätkavad üks ülikool, üks mittetulundusühing ja kolm faktikontrollijat. See lihtsustab mõningaid töid ja jätab kohaliku keele sekkumised teistel juhtudel tagaplaanile. Kuid meie töö skaleeritavus, näiteks rändnäitused, võimaldab meil ka improviseerida, kui on vaja katsetada ühes riigis või keeles ning seejärel jätkata laiendamist teistes riikides. Olge valmis BECID2 avaürituseks ja kohtume seal peagi!